

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER ANABİLİMDALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ DEĞERLER BAĞLAMINDA
ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burcu IRMAK

Danışman: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Malatya-2021

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER ANABİLİMDALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ DEĞERLER BAĞLAMINDA
ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burcu IRMAK

Danışman: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Malatya-2021

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Erol Koçoğlu'nun danışmanlığında Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Bağlamında Analizi* başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun bir biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım

Burcu IRMAK

ÖNSÖZ

Eğitim kurumu, toplumdaki norm ve öğretilerinin inanç haline gelmesiyle oluşan değerlerin öğrenilmesini sağlayarak mutlu bireyler yetiştirmek ve toplumun devamını sağlamak için ortaya çıkmıştır. Bu amaçla eğitimin sistemli bir şekilde yapılması önem kazanmış bunu içinde okullar yapılmıştır. Okul bünyesinde verilen değer eğitimi içinde sosyal bilgiler dersi ve ders kitabı önemli bir yer tutmaktadır. "Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler bağlamında analizi" adlı çalışmada sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kitaplara yeterli düzeyde yansıyor yansımıyor ve eğitimde önemli bir metaryal olan ders kitapların bu bağlamda yeterlilik düzeyi incelenmiştir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana katkı sağlayan, tez dönemimde beni destekleyen, bu çalışmayı yapmada bana zaman ve fırsat tanıyan, çalışmanın gerçekleşmesinde büyük özveri gösteren danışman hocam Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimi boyunca bana katkı sağlayıp beni destekleyen Prof. Dr. Mesut AYDIN, Prof. Dr. Recep DÜNDAR ve diğer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca başarılı olmam ve eğitimime devam etmem için maddi manevi her türlü zorluğu yaşayan ve bu konuda büyük fedâkarlıkta bulunan annem Yüksel IRMAK'a ve babam Cemal IRMAK'a minnetlerimi ablam ve kardeşlerime teşekkürlerimi sunarım.

Burcu IRMAK

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ DEĞERLER BAĞLAMINDA ANALİZİ

IRMAK, Burcu

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Aralık-2021, XVI + 171 sayfa

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin 4. 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları bağlamında analiz edilmesidir. Bu amaçla nitel araştırmaya dayalı doküman analizi yapılmıştır. Araştırmanın evrenini MEBBİS’de (Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri) yer alan Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Örneklemi ise Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun kararı ile 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl ders kitabı olarak kabul edilen ve 2020-2021 eğitim öğretim yılında kullanılan 4-7 sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında kullanılan veri toplama araçları da Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarıdır. Toplanan veriler içerik analizi ile metinler, görseller/şekiller, haberler, sorular ve ölçme-değerlendirme temaları altında sınıflandırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 4-7 sınıf kitaplarında kazanımlarda yer alan kök değerlerden sorumluluk, temel değerlerden kültürel mirasa duyarlılık en çok, kök değerlerden vatanseverlik ve dürüstlük ile temel değerden aile birliğine önem verme en az yansıtılan değerler olduğuna dostluk, öz denetim sabır, sevgi ve adalet değerlerinin ise kazanımlarda ulaşılmadığı söylenebilir. 5. sınıftaki dürüstlük ve çalışkanlık değeri 6. sınıftaki vatanseverlik ve kültür ve miras öğrenme alanında kültürel mirasa duyarlılık, 7. sınıftaki dürüstlük, saygı, barış ve çalışkanlık değerleri hem kazanımlarda hemde kitaplarda net ifadelerle yansıtılmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler, öğretim, değerler, ders kitabı

ABSTRACT

ANALYSIS OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS IN CONTEXT OF VALUES

IRMAK, Burcu

M.S., Inonu University, Institute of Educational Sciences

Curriculum and Instruction

Advisor: Assoc. Dr. Erol KOÇOĞLU

December -2021, XVI + 171 pages

The aim of this study is to analyze the values in the Social Studies curriculum in the context of the 4th, 5th, 6th and 7th grade Social Studies textbooks. For this purpose, document analysis based on qualitative research was conducted. The universe of the research consists of Social Studies textbooks in MEBBİS (Ministry of National Education Information Systems). The sample consists of 4-7 class social studies textbooks, which are accepted as 5 (five) years textbooks starting from the 2019-2020 academic year with the decision of the Ministry of National Education Board of Education and Discipline and used in the 2020-2021 academic year. The data collection tools used within the scope of the study are the Social Studies curriculum and textbooks. The collected data were classified under the themes of content analysis, texts, images/figures, news, questions and measurement-evaluation. As a result of the analysis, the values of friendship, self-control, patience, love and justice are the values that are reflected the most in the 4-7 grade books, responsibility for the core values, sensitivity to cultural heritage among the core values, patriotism and honesty among the root values, and giving importance to the family unity among the basic values. It can be said that the gains were not reached. It has been determined that the values of honesty and industriousness in the 5th grade, patriotism in the 6th grade and sensitivity to cultural heritage in the field of culture and heritage learning, and the values of honesty, respect, peace and diligence in the 7th grade are not clearly reflected both in the achievements and in the books.

Key Words: Social Studies, teaching, values, textbook

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	4
1.2. Problemin Önemi	4
1.3. Problemin Sınırlılıkları.....	5
1.4. Varsayımlar / Sayıtlar	5
1.5. Tanımlar	5

BÖLÜM 2

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Bilgiler	7
2.1.1. Değer Kavramı ve Tanımı	7
2.1.1.1. Felsefe Alanında Değer	10
2.1.1.2. Sosyoloji Alanında Değer	11
2.1.1.3. Psikoloji Alanında Değer	13
2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması	14
2.1.3. Değerler Eğitimi	17
2.1.4. Değerler Eğitimi ile İlgili Yaklaşımlar	21
2.1.4.1. Değerlerin Telkin Edilmesi.....	21
2.1.4.2. Değer Açıklama \ Belirginleştirme	22
2.1.4.4. Değer Analizi	23
2.1.4.5. Ahlaki Muhakeme-Sorgulama	23

2.1.5. Sosyal Bilgiler Eğitimde Değerler Eğitimi.....	24
2.2. İlgili Araştırmalar	26
2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	26
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	27

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	29
3.2. Evren Ve Örneklem.....	29
3.3. Verilerin Toplanması	30
3.4. Verilerin Analizi.....	31

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	32
4.1.1. Kök Değerler	34
4.1.1.1. Adalet Değeri.....	34
4.1.1.2. Dostluk Değeri.....	34
4.1.1.3. Dürüstlük	35
4.1.1.4. Öz Denetim	36
4.1.1.5. Sabır	36
4.1.1.6. Saygı	36
4.1.1.7. Sevgi	38
4.1.1.8. Sorumluluk.....	39
4.1.1.9. Vatanseverlik	41
4.1.1.10. Yardımseverlik.....	43
4.1.2. Temel Değerler	45
4.1.2.1. Aile Birliğine Önem Verme.....	45
4.1.2.2. Bağımsızlık	46
4.1.2.3. Barış	48
4.1.2.4. Bilimsellik.....	49
4.1.2.5. Çalışkanlık	51
4.1.2.6. Dayanışma	52
4.1.2.7. Duyarlılık	54

4.1.2.8. Kültürel Mirasa Duyarlılık.....	56
4.1.2.9. Doğal Çevreye Duyarlılık.....	58
4.1.2.10. Estetik	60
4.1.2.11. Eşitlik.....	61
4.1.2.12. Özgürlük	62
4.1.2.13. Tasarruf.....	63
4.2. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	66
4.2.1. Kök Değerler	68
4.2.1.1. Adalet.....	68
4.2.1.2. Dostluk.....	69
4.2.1.3. Dürüstlük	69
4.2.1.4. Öz Denetim	70
4.2.1.5. Sabır	70
4.2.1.6. Saygı	70
4.2.1.7. Sevgi	71
4.2.1.8. Sorumluluk.....	72
4.2.1.9. Vatanseverlik	74
4.2.1.10. Yardımseverlik.....	75
4.2.2.Temel Değerler	76
4.2.2.1. Aile Birliğine Önem Verme.....	76
4.2.2.2. Bağımsızlık	78
4.2.2.3. Barış	80
4.2.2.4. Bilimsellik.....	81
4.2.2.5. Bilim Etiği.....	82
4.2.2.6. Çalışkanlık	84
4.2.2.7. Dayanışma	86
4.2.2.8. Duyarlılık	88
4.2.2.9. Kültürel Mirasa Duyarlılık.....	90
4.2.2.10. Doğal Çevreye Duyarlılık.....	93
4.2.2.11. Estetik	95
4.2.2.12. Eşitlik.....	96
4.2.2.13.Özgürlük	97
4.2.2.14. Tasarruf.....	99
4.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	100

4.3.1. Kök Değerler	103
4.3.1.1. Adalet.....	103
4.3.1.2. Dostluk.....	104
4.3.1.3. Dürüstlük	104
4.3.1.4. Öz Denetim	104
4.3.1.5. Sabır	104
4.3.1.6. Saygı	105
4.3.1.7. Sevgi	107
4.3.1.8. Sorumluluk.....	107
4.3.1.9. Vatanseverlik	109
4.3.1.10. Yardımseverlik.....	110
4.3.2. Temel Değerler	112
4.3.2.1. Aile Birliğine Önem Verme.....	112
4.3.2.2. Bağımsızlık	113
4.3.2.3. Barış	114
4.3.2.4. Bilimsellik.....	114
4.3.2.5. Bilim Etiği.....	116
4.3.2.6. Çalışkanlık	117
4.3.2.7. Dayanışma	117
4.3.2.8. Duyarlılık	119
4.3.2.9. Kültürel Mirasa Duyarlılık.....	122
4.3.2.10. Doğal Çevreye Duyarlılık	124
4.3.2.11. Estetik	126
4.3.2.12. Eşitlik.....	126
4.3.2.13. Özgürlük	128
4.3.2.14. Tasarruf.....	130
4.4. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	132
4.4.1. Kök Değerler	134
4.4.1.1. Adalet.....	134
4.4.1.2. Dostluk.....	135
4.4.1.3. Dürüstlük	135
4.4.1.4. Öz Denetim	136
4.4.1.5. Sabır	137
4.4.1.6. Saygı	137

4.4.1.7. Sevgi	138
4.4.1.8. Sorumluluk.....	138
4.4.1.9. Vatanseverlik	141
4.4.1.10. Yardımseverlik.....	142
4.4.2. Temel Değerler	143
4.4.2.1. Aile Birliğine Önem Verme.....	143
4.4.2.2. Bağımsızlık	145
4.4.2.3. Barış	146
4.4.2.4. Bilimsellik.....	147
4.4.2.5. Çalışkanlık	149
4.4.2.6. Dayanışma	151
4.4.2.7. Duyarlılık	153
4.4.2.8. Kültürel Mirasa Duyarlılık.....	155
4.4.2.9. Doğal Çevreye Duyarlılık	156
4.4.2.10. Estetik	158
4.4.2.11. Eşitlik	160
4.4.2.12. Özgürlük	161
4.4.2.13. Tasarruf	164

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar.....	165
5.1.1. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Değerlerin Yansıma Durumuna Göre Sonuçlar.....	165
5.1.2. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Değerlerin Yansıma Durumuna Göre Sonuçlar.....	166
5.1.3. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Değerlerin Yansıma Durumuna Göre Sonuçlar	167
5.1.4. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Değerlerin Yansıma Durumuna Göre Sonuçlar	168
5.2. Öneriler	170
KAYNAKÇA.....	171

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Verilerin Toplanmasıda Kullanılan Araçlar	31
Tablo 2 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değer Frekans Dağılımı	32
Tablo 3 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değer Frekans Dağılımı	66
Tablo 4 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değer Frekans Dağılımı	101
Tablo 5 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değer Frekans Dağılımı.....	132

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dostluk Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	35
Şekil 2. Saygı Değeri ile İlgili Sorular	38
Şekil 3. Saygı Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	38
Şekil 4. Sorumluluk Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	40
Şekil 5. Sorumluluk Değeri ile İlgili Haber	40
Şekil 6. Sorumluluk Değeri ile İlgili Sorular.....	41
Şekil 7. Sorumluluk Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme.....	41
Şekil 8. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	42
Şekil 9. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Sorular.....	43
Şekil 10. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	43
Şekil 11. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	44
Şekil 12. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Haber.....	45
Şekil 13. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Sorular.....	45
Şekil 14. Aile Birliğine Önem Verme Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	46
Şekil 15. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	47
Şekil 16. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Sorular	48
Şekil 17. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	48
Şekil 18. Bilimsellik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	50
Şekil 19. Bilimsellik Değeri ile İlgili Sorular	50
Şekil 20. Bilimsellik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	51
Şekil 21. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	51
Şekil 22. Dayanışma Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	52
Şekil 23. Dayanışma Değeri ile İlgili Haberler.....	53
Şekil 24. Dayanışma Değeri ile İlgili Sorular.....	53
Şekil 25. Dayanışma Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme.....	54
Şekil 26. Duyarlılık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	55
Şekil 27. Duyarlılık Değeri ile İlgili Haber	55
Şekil 28. Duyarlılık Değeri ile İlgili Sorular	55
Şekil 29. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	57

Şekil 30. KMD Değeri ile İlgili Sorular	57
Şekil 31. KMD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	57
Şekil 32. Doğal Çevreye Duyarlılık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	59
Şekil 33. DÇD Değeri ile İlgili Haber Görsel.....	59
Şekil 34. DÇD Değeri ile İlgili Sorular.....	60
Şekil 35. Estetik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	61
Şekil 36. Eşitlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	62
Şekil 37. Eşitlik Değeri ile İlgili Ölçme- Değerlendirme	62
Şekil 38. Özgürlük Değeri ile İlgili Sorular	63
Şekil 39. Tasarruf Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	64
Şekil 40. Tasarruf Değeri ile İlgili Haberler	64
Şekil 41. Tasarruf Değeri ile İlgili Sorular	65
Şekil 42. Tasarruf Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	65
Şekil 43. Adalet Değeri ile İlgili Görseller	69
Şekil 44. Adalet Değeri ile İlgili Ölçme-değerlendirme.....	69
Şekil 45. Saygı Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	71
Şekil 46. Sorumluluk Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	73
Şekil 47. Sorumluluk Değeri ile İlgili Sorular	73
Şekil 48. Sorumluluk Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	74
Şekil 49. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	75
Şekil 50. Yardımseverlik Değeri ile İlgi Haber	76
Şekil 51. ABÖ Verme Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	77
Şekil 52. ABÖ Verme Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	78
Şekil 53. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	79
Şekil 54. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Sorular.....	79
Şekil 55. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	79
Şekil 56. Barış Değeri ile İlgili Haberler	80
Şekil 57. Bilimsellik Değeri ile İlgili Sorular	81
Şekil 58. Bilimsellik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme.....	82
Şekil 59. Bilim Etiği Değeri ile İlgil Görseller/Şekiller	83
Şekil 60. Bilim Etiği Değeri ile İlgili Sorular	84
Şekil 61. Bilim Etiği Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	84
Şekil 62. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Sorular.....	85
Şekil 63. Dayanışma Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	86

Şekil 64. Dayanışma Değeri ile İlgili Haberler	87
Şekil 65. Dayanışma Değeri ile İlgili Sorular.....	87
Şekil 66. Dayanışma Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme.....	88
Şekil 67. Duyarlılık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	89
Şekil 68. Duyarlılık Değeri ile İlgili Haberler	89
Şekil 69. Duyarlılık Değeri ile İlgili Sorular.....	90
Şekil 70. Duyarlılık Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	90
Şekil 71. KMD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	91
Şekil 72. KMD Değeri ile İlgili Haberler	92
Şekil 73. KMD Değeri ile İlgili Sorular	92
Şekil 74. KMD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	93
Şekil 75. DÇD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	94
Şekil 76. DÇD Değeri ile İlgili Haber	94
Şekil 77. DÇD Değeri ile İlgili Sorular	95
Şekil 78. DÇD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	95
Şekil 79. Estetik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	96
Şekil 80. Eşitlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	97
Şekil 81. Özgürlük Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	98
Şekil 82. Özgürlük Değeri ile İlgili Sorular.....	99
Şekil 83. Özgürlük Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	99
Şekil 84. Tasarruf Değeri ile İlgili Haberler	100
Şekil 85. Adalet Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	104
Şekil 86. Saygı Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	105
Şekil 87. Saygı Değeri ile İlgili Haberler	106
Şekil 88. Saygı Değeri ile İlgili Sorular	106
Şekil 89. Saygı Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	107
Şekil 90. Sorumluluk Değeri ile İlgili	108
Şekil 91. Sorumluluk Değeri ile İlgili Sorular	108
Şekil 92. Sorumluluk Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme.....	109
Şekil 93. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	110
Şekil 94. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	111
Şekil 95. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Haberler.....	111
Şekil 96. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Sorular	112
Şekil 97. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme.....	112

Şekil 98. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	113
Şekil 99. Bilimsellik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	115
Şekil 100. Bilimsellik Değeri ile İlgili Haber	115
Şekil 101. Bilimsellik Değeri ile İlgili Sorular	116
Şekil 102. Bilimsellik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	116
Şekil 103. Dayanışma Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	118
Şekil 104. Dayanışma Değeri ile İlgili Haberler.....	118
Şekil 105. Dayanışma Değeri ile İlgili Sorular	119
Şekil 106. Dayanışma Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	119
Şekil 107. Duyarlılık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	120
Şekil 108. Duyarlılık Değeri ile İlgili Sorular	121
Şekil 109. Duyarlılık Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	121
Şekil 110. KMD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	123
Şekil 111. KMD Değeri ile İlgili Sorular.....	123
Şekil 112. KMD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	124
Şekil 113. DÇD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	125
Şekil 114. DÇD Değeri ile İlgili Haber	125
Şekil 115. DÇD Değeri ile İlgili Sorular.....	126
Şekil 116. DÇD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	126
Şekil 117. Eşitlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	127
Şekil 118. Eşitlik Değeri ile İlgili Sorular	128
Şekil 119. Eşitlik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	128
Şekil 120. Özgürlük Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	129
Şekil 121. Özgürlük Değeri ile İlgili Sorular.....	130
Şekil 122. Özgürlük Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme.....	130
Şekil 123. Tasarruf Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller.....	131
Şekil 124. Tasarruf Değeri ile İlgili Sorular	131
Şekil 125. Adalet Değeri ile İlgili Sorular	135
Şekil 126. Dürüstlük Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	136
Şekil 127. Saygı Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	138
Şekil 128. Saygı Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	138
Şekil 129. Sorumluluk Değeri ile İlgili Sorular	140
Şekil 130. Sorumluluk Değeri ile İlgili Haber	140
Şekil 131. Sorumluluk Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	141

Şekil 132. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Sorular.....	142
Şekil 133. Yardımseverlik Değer ile İlgili Haber	143
Şekil 134. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Sorular	143
Şekil 135. ABÖ Verme Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	144
Şekil 136. ABÖ Verme Değeri ile İlgili Sorular	145
Şekil 137. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Sorular	145
Şekil 138. Barış Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	146
Şekil 139. Bilimsellik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	148
Şekil 140. Bilimsellik Değeri ile İlgili Sorular	148
Şekil 141. Bilimsellik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	149
Şekil 142. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	150
Şekil 143. Çalışkanlık Değeri ile İlgil Sorular	150
Şekil 144. Dayanışma Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	152
Şekil 145. Dayanışma Değeri ile İlgili Haber	152
Şekil 146. Dayanışma Değeri ile İlgili Sorular	153
Şekil 147. Dayanışma Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	153
Şekil 148. Duyarlılık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	154
Şekil 149. Duyarlılık Değeri ile İlgili Sorular	154
Şekil 150. KMD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	155
Şekil 151. KMD Değeri ile İlgili Haberler	156
Şekil 152. KMD Değeri ile İlgili Sorular	156
Şekil 153. DÇD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	157
Şekil 154. DÇD Değeri ile İlgili Haber	157
Şekil 155. DÇD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	158
Şekil 156. Estetik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	159
Şekil 157. Estetik Değeri ile İlgili Sorular	159
Şekil 158. Estetik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	160
Şekil 159. Eşitlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	161
Şekil 160. Eşitlik Değeri ile İlgili Sorular	161
Şekil 161. Özgürlük Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller	162
Şekil 162. Özgürlük Değeri ile İlgili Haber	163
Şekil 163. Özgürlük Değeri ile İlgili Sorular	163
Şekil 164. Özgürlük Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme	164

KISALTMALAR LİSTESİ

TDK	:Türk Dil Kurumu
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MEBBİS	: Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri
SBÖP	: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
SBDK	: Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
KMD	: Kültürel Mirasa Duyarlılık
DÇD	: Doğal Çevreye Duyarlılık
ABÖ	: Aile Birliğine Önem

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Değer, insan varlığına özgü davranışları belirleyen ilke, ilkeler, kutsallığı olan, kutsallık atfedilen, değerli olan ve bu bakımdan insanın değerini koruyup insana değer kazandıran yapıp etmelerdir (Uysal, 2003: 52). İnsanın yaşam biçimi veya hayat tarzıdır (Aktepe ve Yel, 2009:608). Değer bir kabul, bir benimsemedir. Örneğin “inanıyorum ki arkadaşım doğru söyler” ifadesi doğru söylemenin gerekliliğine olan mutlak inancı belirtir ve bu bir değer ifadesidir (Aydın, 2011: 40). İnsanların gerçekleştirdiği ahlaksal, estetik, dinsel vb. ürünlerdir (Gündoğan, 2002: 266-267).

Değerlerin özelliklerine göre değerler ideal bir tip, sürekli bir düzen sağlayan baskı kuran normlar ve nesiller boyu aktarılan ilkelerdir (Ülken, 2001: 216-218). Ayrıca birikimlerle oluşan kurallar, toplumsal hayatı düzenleyen, karar almada ölçüt, kültürel devamlılığı, sosyal ve bireysel kontrolü sağlayan, yaşayarak öğrenilen, çatışma zamanlarında ortak anlaşmada temel unsur aracı, bütünleyici, ahlaki olgunluk sağlayan rehber, inanç, ölçek, ilke ve kurallar özelliğine sahiptir (Akyol, 2010: 17-18; Sağlam, 2016:726).

Birçok disiplinde farklı anlamlar taşıdığı için temel bir tanımı bulunmayan değerler, felsefi boyutta iki ana çizgi üzerinde ifade edilmiştir. İlk çizgiye göre değerler rölatifdir. Başka bir ifade ile dinsel inançlar ve ahlaksal doğrular toplumda topluma çağdan çağa değişmektedir. İkinci çizgiye göre değerler mutlaklıdır. Yanlış ya da doğru her türlü değer ve eylemler insanların kanaatinden ya da eğiliminden bağımsız nesnel ve mutlaklıdır (Tokı, 2002: 103). Sosyolojik boyutta değerler, toplumsal ürün olarak görüldüğü ve toplumsal değerler şeklinde merkeze alındığı söylenilebilir. Toplumda davranışlar zamanla norm haline gelerek değerli bir nesne olur ve hem sosyal değer hem de sosyal değer için bir ölçüt halini alır. Bu bağlamda sosyal değerler, bir değer olan nesnenin kendisi, nesnenin sosyal gereksinimleri karşılama kapasitesi ve insanların bu nesneden hem tatmin duyması hemde tatmin verme kapasitesinden dolayı onu onaylaması ile oluşur (Özensel, 2003: 225). Ayrıca değer, sosyolojide grup ve toplumun, kişilerin, örüntülerin kesin bir sonucu veya amacı ifade eden sosyal ilişkilerin hedefini gösteren, nesnelerin önemini değerlendiren ölçüt anlamındadır (Yazıcı, 2014: 210-211). Psikoloji boyutunda

değer insan davranışlarına rehberlik eden roller olarak kabul edilir. Bu bağlamda değer, bir inanç olarak ele alınır. Bundan dolayı da değer bireyin dünyasının belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerin bir kompozisyonudur. Bu bağlamda değer tek bir inaçtan değil de birbiri ile bağlantılı inanç grubunu nitelediği görülmektedir. Örneğin bir iyilik yapıldığında, insanlara yardımcı olmanın iyiliği hakkında inanç, vicdan huzuru vereceğine inanç, insanın kıymetine olan inanç, yardımseverliğin barışa yol açacağına olan inanç vb. şeklinde birçok inanç oluşmasını sağlamaktadır (Güngör, 1998: 28-76).

Değer kavramı geniş bir alanı kapsadığından, değerlerin ölçülmesinde kullanılan araçların değerlerin anlamlarının farklı kültürlerdeki kavranışı kapsamlı çalışmalar ile ele almamış olması, kullanılan değer listelerinde kültürel yanlılıktan dolayı değişik kültürden değerleri kapsamamış olması ve ölçüm araçlarının değerler arasında temel ve evrensel örgütleyici boyutlara ilişkin bilgi üretecek biçimde tasarlanmamış eksikliklerinden dolayı değer kavramından beklenen yarar azaltılmıştır. Bu eksiklikleri gidermek içinde değerlerin sınıflandırılması sınıflara ayrılmıştır (Keskin, 2008: 8; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60). Ancak bu sınıflamalarda, değerlerin özünde değişiklik olmamıştır (Gökdere ve Çepni, 2003: 98). Temel düzeyde değerler ailevî değerler, toplumsal değerler ve bireysel değerler olarak Spranger, M, Rokeach, Schwartz, Hilmi Ziya Ülken, Erol Güngör'e göre değerlerin sınıflamasını yapılmıştır (Gökdere ve Çepni, 2003: 97).

Spranger, şahsiyet tiplerine göre estetik, teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olarak şu şekilde tasnif yapılmıştır. M. Rokeach değerleri Gaye-amaç-değerler ve vasıta-aracı-değerler olarak iki grupta sınıflamıştır (Güngör, 1998: 84; Akbaş, 2004: 56). Schwartz 56 değer sınıflaması yapmıştır. Bu değerleri de güdüsel yönden güç, başarı, hazcılık, uyarılma, özyönetim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik ve dini yönelim değerleri olarak on bir temel tipe ayırmıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60; Ersoy, 2006: 87). Ziya Ülgen, değerleri öz karakterleri açısından içkin değerler, aşkın değerler ve normatif değerler olarak üçe sınıflamıştır (Ülken, 2001: 359-362). Erol Güngör, klasik değer sınıflamasına ahlaki değer boyutunu ekleyip sınıflamıştır. Bu durumda estetik, ahkakî, teorik, iktisadi, dini, siyasi ve sosyal olmak üzere yedi değer sınıflaması yapmıştır (Güngör, 1998: 95).

Değerleri bilmek kadar değerleri öğretmekte önemli bir konudur. Bu bağlamda değerler eğitimi yapılmaktadır. Başka bir ifade ile eğitim, değerlerden arındırılamaz.

Çünkü değerlerin yeni nesillere aktarılmasında toplumsal bütünlük ve huzurun sürdürülmesi sağlanır bu ise eğitimin temel amacıdır (Ulusoy ve Arslan, 2016: 10). Ayrıca değerler eğitimi saygı, sorumluluk, sevgi, dürüstlük ve adalet gibi evrensel değerlerin doğruluğunu vurgular. Bu değerlerin öğrencilerin anlamalarını, önem vermelerini ve bu değerlere göre yaşamaları içinde yol göstericidir (Altan, 2011: 56). Değerler eğitimde en önemli noktalardan biri değerlerin soyut olmasından dolayı öğrencilerin değerleri içselleştirmesi için yapılması gerekli olan etkinliklerdir. Çünkü değerler içselleştirilerek kalıcı olur. Özellikle hikâyeler, örnek olaylar, filmler, gezi çalışmaları ile öğrencilerin ilgisini canlı tutacak etkinlikler ve yaş, beceri ve yeteneklerine uygun yöntem teknikler kullanılarak değerler somutlaştırılmalıdır. İkinci bir nokta ise, değerler eğitimi verilirken baskıcı bir ortam oluşturmaktan kaçınılmalıdır. Öğrencilere değerleri yaşayarak kazanması ve model alması için özgür ortam ve fırsat tanınmalıdır. Ayrıca değerler eğitiminde öğrencilerin psikolojik ve sosyal gelişimlerine uygun bir değerler eğitimi vermek amaçlanmaktadır. Özellikle kişilik gelişiminin büyük oranda sağlandığı beş ve yedi yaşlarında değerler eğitimi vermeye başlanmalıdır. Nitekim değerler eğitimi bireyi gençlikten yetişkinliğe taşıyan bir etkinliktir. Bu bağlamda değerler eğitimi ile toplumlar, sahip oldukları değerleri tanıyan ve yaşayıp yaşatan bireyler yetiştirmiş olur (Ulusoy ve Arslan, 2016: 8-10).

Değerler eğitimi çeşitli yaklaşımlar çerçevesinde yapılır. Bu yaklaşımlardan değerlerin telkin edilmesi yaklaşımıyla değerlerin nasihat ve telkin edilerek kazandırılması amaçlanır (Doğanay ve Sarı, 2004: 360 ve Keskin, 2016: 87). Değer açıklaması yaklaşımıyla bireye kendinde var olan değerleri fark edip kendinde var olan değerlerden hareketle karar almasını sağlamak amaçlanır (Akbaş, 2009: 406). Değer analizi yaklaşımıyla da değerlerle ilgili bir sorun yaşandığında akıl yürütme yoluyla öğrencilerin karar verilmesi amaçlanır (Doğanay ve Sarı, 2004: 362). Ahlaki muhakeme yaklaşımı ile iki farklı değer çatıştığı gerçek bir problem öğrencilere sunulur ve onlar ikilemde bırakılarak tartışıp karara varmaları amaçlanır (Altıkulaç ve Uslu, 2014: 387 ve Keskin, 2016: 95).

Sosyal bilgiler dersi, değerlerin kazandırılmasında temel ders niteliğindedir. Nitekim Sosyal Bilgiler programının özel amaçları içerisinde değerlerin öğretilmesi yer almaktadır. Sosyal bilgiler dersi kapsamında, öğrencilerin farklı kültürlere sahip olmasının farklı değerlere sahip oldukları düşüncesinden yararlanarak bu durumun toplum yararına kullanılması amaçlanır (Tonga ve Uslu, 2015: 93). Bu amaçla Sosyal

bilgiler dersinde değerler eğitimi doğrultusunda, öğrenciler değer yönelimleri ile kültür ve kurumların değerlerini anlamaları sağlanır. Yaşanılan değer çatışmalarına çözüm üretme yeteneği geliştirilir. Farklı değerlere saygılı ve hoşgörülü olmaları gerektiği öğretilir (Keskin, 2008: 41). Böylece toplumda düzen sağlanmış olur. Toplumun benimsediği genel değerleri oluşturmada sosyal bilgiler etkili bir çalışma alanıdır. Nitekim dersin amaçladığı iyi vatandaş yetiştirmenin önceliği Millî ve evrensel değerleri benimsemektir. Birey değerleri keşfedip, analiz eder ve değerlendirme yaparak değerlere yönelik deneyim kazanır. Bunun sonucunda öğrenci, bireysel ve toplumsal sorumlulukla karar almasını öğrenir. Öğrencilerin davranışları için ahlaki kurallar geliştirmelerine yardımcı olur (Kan, 2010: 142). Bu kapsamda derste öğretmen ve öğrencilerin kullandığı birincil derece materyal olan kitaplar önem taşımaktadır.

Bu araştırma kapsamında da değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaya durumu incelenmiştir. Nitel araştırma kapsamında doküman incelemesi yapılmış, toplanan veriler içerik analizi ile yorumlanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Yapılan araştırmanın ana problem cümlesi “Sosyal Bilgiler öğretim programında belirtilen değerlerin ders kitaplarına yansımaya durumu nasıldır?” şeklindedir. Ana problemi incelemek için kullanılacak alt problemler ise şunlardır:

- 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabına değerler nasıl yansımıştır?
- 5. Sınıf sosyal bilgilere ders kitabına değerler nasıl yansımıştır?
- 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabına değerler nasıl yansımıştır?
- 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabına değerler nasıl yansımıştır?

1.2. Problemin Önemi

Eğitim sürecinde toplumsal bütünlüğü ve huzuru sağlayıp ve toplumun devamlılığını kalıcı kılmak amacıyla değerler eğitimi verilmektedir. Sosyal bilgiler eğitiminin temel parçasını değerler oluşturmaktadır. Nitekim sosyal bilgiler dersi, kök değerler ve temel değerlerin tamamını kapsamaktadır. Bu durumda sosyal bilgiler, değerler eğitimi için temel ders niteliğindedir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretim programında kazanım olarak yer alan değerlerin, derslerde yansıtılması önemlidir. Bu bağlamda dersler

kapsamında öğretmenlerin en çok yararlandığı birinci dereceden kaynak kabul edilen ders kitaplarında, değerlerin karşılık bulması önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında kazanımlarda yer alan değerlerin kitaplara nasıl yansıdığı, program ile kitaplarda yer alan değerlerin uyumluluk taşıyıp taşımadığı varsa eksikliklerin hangi değerler olduğu ortaya konulacaktır. Bu çerçevede araştırma, nitelikli ders kitaplarının hazırlanmasına katkı sağlaması bakımından önemlidir.

1.3. Problemin Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları 2021 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun kararı ile 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl ders kitabı olarak kabul edilen ve 2020-2021 eğitim öğretim yılında kullanılan kitaplardır. Bu kitaplar;

- İlkokul 4. Sınıf SBDK (Sami TÜYSÜZ, 2020 Tuna Matbaacılık).
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf SBDK (Seçil Büket HARUT, 2020 Ata Yayıncılık).
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf SBDK (Erhan ŞAHİN, 2020 Anadol Yayıncılık).
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf SBDK (Hikmet AZER, 2020 Ekoyay Eğitim Yayıncılık), şeklinde sıralanmaktadır.

1.4. Varsayımlar / Sayıtlar

Yapılan çalışmada;

- Mebbis'de yer alan bütün sosyal bilgiler ders kitapların da benzer değerlerin olduğu, bu değerlerin kapsamının aynı çerçevede ele alındığı varsayılmıştır.

1.5. Tanımlar

Değer: Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık ve kıymettir. İkinci olarak bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet ve paha'dır (Türk Dil Kurumu, 2021).

Değerler Eğitimi: Bireye toplumsal ve bireysel değerleri kazandırmak, yeni değerler benimsetmek, değerleri kişilik haline getirerek davranış olarak sergilemesini sağlamak ve değerlerin içselleştirilip yaşantı haline getirilerek hayatı mutlu kılmaya çalışan bir etkinliklerdir (Ulusoy ve Arslan, 2016).

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, insanları ve yaşamlarını konu alan, toplumsal gerçeğe elde edilen bilgilerin yer aldığı tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi disiplinlerinden oluşan ünitelerin öğrenme alanlarında altında birleştirilmesini içeren bir çalışma alanıdır (Kan, 2010).

Ders Kitabı: Ders kitabı, öğretim programlarında yer alan kazanım ve açıklamalar doğrultusunda öğrencilere yardımcı olmak için dersin öğrenilmesini sağlayan çeşitli örnek, alıştırma, işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan yaprakları ayrı ayrı da kullanılabilen basılı eser, eğitim öğretim aracıdır (Güzel ve Şimşek, 2012).

BÖLÜM 2

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Bilgiler

2.1.1. Değer Kavramı ve Tanımı

Değer kavramı Latince “Valere” teriminden türemiştir. Valera kök olarak “Valiant: Yiğit/ Kuvvetli,” “Valor: Cesaret” ve “Valid: Geçerli” terimlerden türemiştir. Valere anlam olarak da layık/önemli ve güçlü olması gereken demektir (Aydın, 2014: 42). Nitekim değer kavramı için etik ve moral terimleri de kullanılmıştır. Fakat bu terimler, köken ve anlam olarak değerden farklıdır. Nitekim “etik”, Yunanca “karakter” anlamına gelen “ethos” teriminden türemiştir. “Moral” ise Latince “gelenek” anlamına gelen “moralis” teriminden türemiştir (Akbaba-Altun, 2003: 8).

Türkçede değer, ahlak sözcüğü ile nitelendirilmektedir (Akbaba-Altun, 2003: 8). TDK sözlüğünde değer, ilk olarak bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık ve kıymettir. İkinci olarak bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet ve paha’dır (2021). Başka bir tanımla Türkçede değer, “teğmek” kavramından türeyen “dokunmak”, “değmek” anlamına gelerek bir nesnenin dengi, ona karşılık verilen, kabul edilen, olması gereken bir şey ve ederi demektir (Bircan, 2015: 11).

Rokeach’ a (1973) göre değer, özel bir davranış tarzı ya da karşıt bir duruma karşı kişisel veya sosyal tercihlerin durumunu yansıtan inançtır (akt. Akbaba-Altun, 2003: 7). Başka bir ifade ile Rokeach’ ın belirttiği değer, dini-profan hangi türden olursa olsun bireylere kendini konumlandırma, tercih etme ve karşılaştırma imkânı sağlar ve bu süreçte bir standart oluştururlar. Böylece değer, bireyin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip içselleştirme imkânı veren olgu olarak betimlenir (Aydın, 2011: 40). Bu bağlamda değer, insanın hayata bakışını, amacını, kararlarını etkileyen inançlarının yansıması ve tercih ettikleri ilkeler olduğundan insanın yaşam biçimi veya hayat tarzıdır (Aktepe ve Yel, 2009: 608).

Değer salt insan varlığına özgü davranışları belirleyen ilke, ilkeler, kutsallığı olan, kutsallık atfedilen, değerli olan ve bu bakımdan insanın değerini koruyup insana değer

kazandıran yapıp-etmelerdir (Uysal, 2003: 52). Nesne, işlem, fikir ve eylemlerin değerlendirilmesinde bir araç ve bunların nitel ve nicel olarak taşıdığı önemin bir ölçümüdür. Nitekim değerler insana yapması gereken şeyi kesin olarak söylemez sadece yapılacak doğru şeyler için rehberlik yapar (Akbaba-Altun, 2003: 7).

Schwartz ve Bilsky (1987)'e göre değerler, tamamıyla nesnel, duygulardan arındırılmış sadece etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe olan fikir niteliği taşımayan inançlardır. Bireyin amaçlarını gerçekleştirmede etkili olan davranış biçimidir. İletişim içinde olduğumuz bütün bireylere karşı geçerli, özgül eylem ve durumlar üzerinde bir niteliktir. Davranışların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlardır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60). Özellikle Schwartz'ın belirttiği değer, inanç anlamını taşımaktadır. Çünkü değerın olduğu yerde bir kabul, bir benimseme vardır. Örneğin “inanıyorum ki arkadaşım doğru söyler” ifadesi doğru söylemenin gerekliliğine olan mutlak inancı belirtir ve bu bir değer ifadesidir (Aydın, 2011: 40).

Bütün değerler insanların gerçekleştirdiği ahlaksal, estetik, dinsel vb. ürünlerdir. Ayrıca insan varoluşunun, bilme ve eyleme dönüştürme bakımından temelidir. Bu bağlamda değerlerini bilen ve bu yönde eylemde bulunan bireyler kendi varlığını gerçekleştirir (Gündoğan, 2002: 266-267). Özellikle bir eylem devamlılık sağlayarak bir kural olarak kabul edilir ise değer niteliği kazanır (Ülken, 2001: 384). Kısacası değerler davranışlara yansınca nitelik kazanır.

Değerlerin kendine ait özellikleri vardır. İlk olarak değerler ideal bir tiptir. İkinci olarak her değer sürekli bir düzen ve organlaşmadır. Nitekim değerler olgulara norm koyar ve bu norm üzerinden baskı kurup düzeni sağlar. Üçüncü olarak her değer aşkındır. Her değer, varlık türünün üstünde ve dışında olan, ne olduğu bilinmeyen fakat eksikliği hissedildiğinde yönelinen ihtiyaçtır. Son olarak her değer, evrenselleşme yetkinliğine sahiptir. Her değer bilen bir suje tarafından tespit edilmiş ve keşfedilmiş olduğundan değerler bildirilip yayılabilirler (Ülken, 2001: 216-218). Bu bağlamda değerler, öğrenilenerek nesiller boyu aktarılabilen ilkeler şeklinde tanımlanabilir.

Değerlerin sahip oldukları özellikler ise maddeler halinde şu şekildedir (Akyol, 2010: 17-18; Sağlam, 2016: 726):

- Tarihi birikimlerden oluşan köklü inançlardır.
- Üzerinde görüş birliğine varılmış kabullerdir.
- Sosyal yaşamı düzenleme rolleri vardır.

- Karar vermede kullanılan ölçütlerdir.
- Sosyal kontrol unsurlarıdır.
- Kültürün devamlılığını sağlarlar.
- Çevreyle etkileşim sonucunda işlevsellik kazanırlar.
- Tutumların alt yapısını oluştururlar.
- Motive edici ve özendiricidirler.
- Bireylerin sosyal rol seçmelerine rehberlik ederler.
- Dışlanmışlık ve yalnızlık karşısında koruyucudurlar.
- Farklılıkların çarpıştığı noktada ortak anlaşma zemini oluştururlar.
- Kalıtsal değil, yaşayarak öğrenilirler. Dolayısıyla öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır.
- Ahlakî olgunluğa ulaştırırlar.
- Bütünleyici ve birleştiricidirler.
- Değerleri yaşayan ve yaşatan insanlardır bu yönüyle değerler insanîdir.
- Bireylere amaç ve yön ve belirlemede etki ederler.
- Nitel özelliklere sahiptirler.
- Değerler birbirleriyle ilişkilidir.
- Bireye ayırt etme, prensip oluşturma uyum sağlama yetileri kazandırır.
- Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemleri sınırlandırır.
- Kişilere bakış açısı sağlar.
- Soyuturlar.
- Bilişsel yapıdan çok duyuşsal alana hitap ederler.
- Farklı disiplinlerde (felsefe, sosyoloji, ekonomi vs.) farklı anlam çerçevesini çağrıştırırlar.
- Değerler tarihi birikimlerden ve köklü inançlardan oluşurlar.
- Kültürün taşıyıcısıdır.
- Öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır.

Değer hakkında kısa, kolay ve net bir açıklama yapmak mümkün değildir. Değerlerin felsefi, sosyolojik, psikolojik ve eğitim kurumunda ifade edilen çok yönlü anlamları vardır. Matematik, kimya, ekonomi vb. birçok disiplin tarafından da anlamlandırılmıştır. Kısacası değerler, yerine göre farklı anlamlar taşıdığından anlamında çok boyutlu ifadeler vardır (Çetin ve Balanuye, 2015: 195).

2.1.1.1. Felsefe Alanında Değer

Felsefi anlamda değer, kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey demektir (TDK, 2021). Felsefe bilimi, olay ve nesnelerin sahip oldukları ya da temsil ettikleri değeri ele alarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşım ile değerlerin ontolojik özelliği ve bilgisi üzerinde durulmakta ve kendi başına var olan değerlerin olduğuna ve değerler ile ilgili bilgilere ulaşmanın da mümkün olduğu söylenebilir.

Felsefe biliminde değerler, iki ana çizgi üzerinde ifade edilmiştir. İlk çizgiye göre değerler rölatifdir. Başka bir ifade ile dinsel inaçlar ve ahlaksal doğrular toplumda topluma çağdan çağa değişmektedir. Bu doğru ve yanlış olarak nitelenen şeylerin de daima değiştiğini göstermektedir. Bu duruma bağlı olarak da değerler de sürekli değişen yapıya sahiptir. İkinci çizgiye göre değerler mutlakdır. Yanlış ya da doğru her türlü değer ve eylemler insanların kanaatinden ya da eğiliminden bağımsız nesnel ve mutlakdır. Nitekim toplumdan topluma değerler değişmektedir. Ancak bu değişen değerlerin kendisi değil değeri algılayan bireyler veya gruplardır. Kısacası değişen değer yargılarıdır, değerlerin kendisi hiçbir zaman değişmez mutlakdır. Değerler kendi başına var olan doğal nesneler gibidir (Toku, 2002: 103). “Felsefi boyutta değerler öznel/subjektif mi ya da nesnel/objektif mi?” problemi çerçevesinde tasnifi yapılmaktadır. Nesnel anlamda değerler, insanın duygu ve eğiliminden bağımsız olarak ne ise o olarak var olmalıdır. Başka bir ifade ile adalet ve doğruluk varsa bunlar duygudan ve eğilimlerden bağımsız, mutlak ve herkes için aynı şeyi ifade etmektedir. Öznel anlamda ise değerler, kişiden kişiye toplumdan topluma değişiklik gösterendir (Uysal, 2003: 54-55). Çünkü bir nesnenin kendine özgü değerinin insanlar tarafında bilinmesi imkânsızdır. Bu durumda değer, nesneyi değerlendirip anlam yükleyen kişi sayısı kadar çok ve değişkendir (Kuçuradi, 2013: 11).

Değer, real bir ifadesi olmayan, genel ve soyut bir kavram olarak kabul edildiğinden net bir açıklaması yapılmamıştır. Bundan dolayı felsefe için tanım yapmaktan ziyade ayrı olguları aynı kavram adına bağlamamak önem kazanmıştır. Bu bağlamda felsefi boyutta değerler, değerlendirme problemi ve değerler problemi olarak nitelendirilmiştir. Değer “İyi nedir, güzel nedir, faydalı nedir, doğru nedir?” Şeklinde sorular ile değerlendirme problemini ortaya çıkarmaktadır. Değerlendirmek ise değerlendirilen şeyi kendi alanında özel durumunu görmek ve göstermektir. Başka bir

ifade ile değerlendirilen şey ile ilgili bir bilgi sorunudur. Saygı, dürüstlük, adalet ve eşitlik, sanat, bilim ve moral gibi kavramların anlamlarını ve özelliklerinin irdelenmesi ile de, değerler problemi olarak ortaya çıkmaktadır (Kuçuradi, 2013: 8; Bircan.2015: 15).

Felsefe değeri, tinsel çerçevede ahlakî değerler, sanatsal veya estetik değerler ve dini değerler olarak sınıflamaktadır. Ahlaki değerler en iyi şekilde filozoflarca incelenmiştir. Ahlaki değerler, iyi ve kötü olarak değerlendirilen, her zaman yapılması gerekeni içeren ya da eyleme yönelik olan istektir. Estetik değerler, olması gerekeni içeren değerlerdir. Örneğin, güzel bir yapı gördüğümüzde o yapının güzel olması gerektiğini de görürüz. Kısacası güzel olan ve güzel değerini içeren bir estetik değerdir. Dini değerler ise çözümlenmesi zor değerlerdir. Ahlaki değerlerle iç içedir (Bircan, 2015: 12-13).

Nihilizme göre değer, eylemin anlamının meşruiyet ve geçerlilik kazanmasıdır. Eğer bir değer, değersizleşir ve anlamını yitirirse o değer yok-sayılr (Bircan, 2015: 20-21). İdealizme göre değer, bilgiyi yansıtan, realizme göre sosyal, fizik ve insan ilişkilerindeki gerçekliğin yansıması, pragmatizme göre kişisel ve sosyal gelişime katkı saylayan şeylerin tümüdür (Sarı, 2005: 79).

2.1.1.2. Sosyoloji Alanında Değer

Sosyoloji biliminde olguları konu alan bilimsel nesnelliği savunan pozitivizm yaklaşımı hâkim olduğundan ilk zamanlar değer konusu incelenmemiştir. Çünkü pozitivizme göre değer ve değer yargıları öznel olduğu için bilimde öznelliğe hatta keyfiliğe yol açar. Bu durumda bilimi bilim yapan bağımsız ve yansız olma durumuna engel olur (Özlem, 2002: 305). Nitekim sosyoloji de toplumsal yapıyı analiz etmek için toplumdaki kurumların, süreçlerin ve rollerin bilinmesi ve anlamlandırılması değerlidir. Bu anlamlandırma ise değerler aracılığı ile yapılmaktadır. Bundan dolayı toplumsal yapı analizinde ilk değer yargıları tespit edilmektedir. Özellikle eğitim, aile, din vb. toplum yapısını oluşturan kurumların da kendine ait değerleri vardır ve bu kurumlar aracılığı ile değerler benimsenip yaygınlaştırılmakta ve kuşaktan kuşa aktarılmaktadır. Ayrıca bireylerin üstlendiği sosyal roller de toplumsal değeri yansıtmaktadır. Başka bir ifadeyle toplumda bireylerin kabul gördüğü düşünce ve davranışlarla iyi ve kötünün ne olduğunu değerler belirlemektedir. Bu bağlamda değer, sosyo-kültürel öğelere, bireylere, gruplara, örüntülere, hedeflere anlam veren ve önemini ortaya çıkarmaya yarayan ölçütler olarak

tanımlanır. Kısacası değer veya değerler, toplumda bireyin tutunacağı kulplar ve toplumsal yapıyı ayakta tutacak direkler görevinde olan simgelerdir (Özensel, 2003: 220-225).

Sosyoloji, değerleri kullanarak toplum, norm, kurum, grup gibi olguları tanımlamakta ve açıklamaktadır. Ayrıca değerleri betimler, değer toplumsal olgu, kuram ve süreçlerle etkileşimlerini, ortaya çıkış biçimlerini ve somut değer çatışmalarını incelemektedir. Başka bir ifadeyle sosyoloji, kendi kaynaklarından sosyal hayatı açıklarken değerleri kullanmaktadır. Değer ise sosyoloji biliminde grup ve toplumun, kişilerin, örüntülerin, kesin bir sonucu veya amacı ifade eden sosyal ilişkilerin hedefini gösteren, nesnelerin önemini değerlendiren ölçüt olarak kabul edilir. Başka bir görüşe göre, belli bir kişi ve grubun bilinen eylem ve davranış seçeneklerinden birini açık veya kapalı olarak tercih edileni ifade eder. Özetle sosyolojik anlamda değer, bir sosyal grup veya toplumun varlığını işleyiş ve birliğini koruyup devam etmek için çoğunluk tarafından kabul görülen standartlar, inançlar temel ahlaki ilkelerdir (Yazıcı, 2014: 210-211).

Toplumda bir davranış zamanla norm haline gelerek değerli bir nesne olur ve hem sosyal değer hem de sosyal değer için bir ölçüt halini alır. Bu bağlamda sosyal değerler, bir değer olan nesnenin kendisi, nesnenin sosyal gereksinimleri karşılama kapasitesi ve insanların bu nesneden hem tatmin duyması hem de tatmin verme kapasitesinden dolayı onu onaylaması ile oluşur (Özensel, 2003: 225). Kısacası sosyolojik boyutta değer, kolektif yaşamın ürünü olduğundan hem nesnenin değeri hem de toplumun onayladığı o nesnenin toplumsal ihtiyaçları karşılama kapasitesi bakımından değerlendirilir (Kurttaş, 2017: 361). Bu çerçevede sosyoloji biliminde değerler, toplumsal ürün olarak görüldüğü ve toplumsal değerler şeklinde merkeze alındığı söylenebilir.

Toplumsal değerleri merkeze alarak çalışma yapanlara göre değer çeşitli şekillerde açıklanmıştır. A.Comte değeri ahlaki düzlemde, toplumsal düzenin sağlanması ve ona rehberlik edilmesi bağlamında ele almıştır. Durkheim modernleşme ile ortaya çıkan toplumsal sorunları çözmede değerleri özellikle ahlaki değerleri bir çare olarak görmüş ve sosyoloji bilimine dahil edilmiştir. Karl Marx, değerler toplumdan saf dışı bırakılırsa sosyoloji bilimi, insanların sorunlarına cevaplayamaz bu konuda yardım edemez, tutkusuz, insanca olmayan bir toplum biliminin ortaya çıkmasına sebep olur. Bu sebepten toplumsal olguların değerden ayrılamayacağını ve sosyoloji ile değerlerin iç içe

olduğunu vurgulamıştır (Topçuoğlu ve Aksan, 2019: 2245). Max Weber sosyolojide değerleri bilimsel inceleme ile ele alan ilk sosyologtur. Değerleri bir sosyal olgu olarak benimsemiş ve böylece değerlerin bilimsel analizi ve incelemesinin yapılabileceği düşüncesini güçlü kılmıştır. Weber' e göre değer, iç içe geçmiş toplumsal sistemin ekonomi, sosyal ve siyasi olguları ve yapılarını etkisi altına almış sosyal olgudur (Ersoy, 2018: 359).

Toplumsal değerler çeşitli işlevlere sahiptir. Fichter' e (1990) göre yargılamada birer araçtır ve sosyal baskı ve kontrol aracı olarak çalışır. İdeal düşünme ve davranma yollarını göstererek bireylerin dikkatini istenen, yararlı ve önemli görülen kültür öğeleri üzerine odaklar. Sosyal rollerin sevilmesinde ve yerine getirilmesinde rehberlik eder gerektiğinde de dayanışma aracı olarak işleve başlarlar (akt. Aydın, 2011: 42).

2.1.1.3. Psikoloji Alanında Değer

Psikoloji de değer, insan davranışlarına rehberlik eden roller olarak kabul edilir. Bu bağlamda değer, bir inanç olarak ele alınır. Bundan dolayı da değer, bireyin dünyasının belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerin kompozisyonudur. Bu bağlamda değer tek bir inançtan değil de birbiri ile bağlantılı inanç grubunu nitelediği görülmektedir. Örneğin bir iyilik yapıldığında, insanlara yardımcı olmanın iyiliği hakkında inanç, vicdan huzuru vereceğine inanç, insanın kıymetine olan inanç, yardımseverliğin barışa yol açacağına olan inanç vb. şeklinde birçok inanç oluşmasını sağlamaktadır. Başka bir ifade ile psikoloji de değerler, birbiri ile bağlantılı kabul edilir. Çünkü insanın duygu ve düşünce arasında uyum ve denge sağladığını belirtir. Değerler ve insan zihninin içeriğidir. Bu durumda da zihin ve değerler arasında uyum olmalıdır. Birey özgürlüğe değer veriyor ise otoritaryanizme de aynı değeri veremez (Güngör, 1998: 28-76).

Psikoloji de benlikle ilişkili olarak algılanan manalara değer denir. Başka bir ifade ile değer, bir şeye psikolojik olarak belli bir değer yüklemek, onu tercih etmek, psikolojik olarak ona bağlanmak, ona ulaşmak ya da onu muhafaza etmek için çaba sarf etmek, o şeyin maddi ve manevi bir niteliğe sahip olmasıdır (Yapıcı ve Zengin, 2003: 178). Nitekim sosyal değerler, bireylerin psikolojik sistemi içerisinde yoğrulur ve şekil alır. Böylece bireyin psikolojik yapısına ait değerler oluşur. Bu durumun, değerlerin psikolojik boyutunu oluşturduğu söylenebilir. Özetle psikolojik değer, tutumlar, inançlar, ihtiyaçlar,

ilgiler, arzular, güdüler ve bireysel tercih düzeylerinin uygun ortamlarda biçim bulmuş halidir (Ersoy, 2006: 122-123).

Psikoloji bilimine göre değer, içsel veya mutlak bir değere sahip objeden kaynaklı ya da bireyin psikolojinden yani sujeye özgü algılamalardan kaynaklıdır (Ersoy, 2006: 123). Değer, uyarıcı objenin içerisinde mevcut olduğundan insana değerli olarak sunulur bunun için değer içsel veya mutlaktır. Ayrıca uyarıcı obje insanların onu algılamalarına bağlı olarak anlam kazanan öznel yapıdır. Yani birisi için değerli olan başkası için değerli olmaz ve kişi için değerli olan zamanla değerini yitirebilir. Bir bakıma değerlerin oluşmasına zemin hazırlayan sosyal- kültürel ortam ve bireyin kişilik özellikleridir. Bundan dolayı bunlarda meydana gelen bir değişim, doğrudan değerlerin de değişmesine yol açar. Bu değişim de hızlı ve ani gerçekleşmez belli bir oranda süreklilik göstererek yaşanmaktadır (Yapıcı ve Zengin, 2003: 178-179).

Değer, kişisel ve toplumsal bir davranış biçimi veya yaşam amacına ilişkin kalıcı inançlardır. Bireylerin bazı davranış biçimleri ve dünya görüşleriyle ilgili inançları değer olarak ifade edilir. Bu inançlar, yani davranış biçimleri ve dünya görüşleri üstün tutularak bir değerler sistemi organize edilir. Bu değerler sistemindeki inançlar ise, kendisine ters düşen davranış biçimlerinden ya da diğer inançlardan üstün tutulur (Yapıcı ve Zengin, 2003: 179). Ayrıca birey, değer sistemlerini kullanarak bir çelişkili durum ile karşılaştığında sorunu çözüp karar verir. Buna bağlı olarak birey, değerleri aracılığı ile toplumsal olaylara ilişkin tercihler yapar ve kişilere karşı tavırlar sergiler. Böylece bireylerin değerleri hakkında bilgi sahibi olan psikoloji bilimi, bireyin davranışlarını tahmin eder (Akın, 2013: 31).

2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramı, sonsuz düşüncelerden ve davranışlara kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Bundan dolayı değerlerin farklı sınıflamaları yapılmıştır (Keskin, 2008: 8). Nitekim değerler, sosyal varlık olan insanın, toplum ile uyumlu olmasını ve bireylerin günlük hayatındaki performanslarını doğrudan ya da dolaylı etkilemektedir. Bu durumda değerler istenildiği gibi sınıflandırılmış ve bu sınıflar değerlerin özünde değişiklik anlamı yaratmaz (Gökdere ve Çepni, 2003: 98). Sınıflandırmanın yapılmasının başka bir amacı da değerlerin ölçülmesinde kullanılan araçlar ilk olarak değerlerin anlamlarının farklı kültürlerdeki kavranışı kapsamlı çalışmalar ile ele almamış olması, ikincisi, kullanılan

değer listelerinde kültürel yanlılıktan dolayı değişik kültürden değerleri kapsamamış olması ve üçüncüsü, ölçüm araçlarının değerler arasında temel ve evrensel örgütleyici boyutlara ilişkin bilgi üretecek biçimde tasarlanmamış eksikliklerinden dolayı değer kavramından beklenen yarar azaltılmış olmasıdır. Bu eksiklikleri gidermek içinde değerlerin sınıflandırılması çalışmaları yapılmıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60).

Temel düzeyde değerler ailevi değerler, toplumsal değerler ve bireysel değerler olarak sınıflanır. Ailevi değerler sınıflaması, çocuğun aile içinde kazandığı onu bireysel ve toplumsal olarak uyumlu olmasını sağlayan değeri içerir. Bireysel değerler sınıflaması, kişilik problemleri riskine engel olan kişinin karakter özelliklerinin gelişmesinde etkili olan değerleri içerir. Toplumsal değerler sınıflaması, gelenek, görenek, örf-adetler ve toplumsal kuralları içerir (Gökdere ve Çepni, 2003: 97). Nitekim değerler birçok sınıflaması yapılan bir kavramdır. Özellikle Spranger, Rokeach, Schwartz, Hilmi Ziya Ülken ve Erol Güngör de değerlerin sınıflamasını yapmışlardır.

Spranger, şahsiyet tiplerine göre altı değer sınıflaması yapmıştır. Bu sınıflamayı Allport, Vernon ve Lindzey tarafından ölçek haline getirilmiştir. Bu değerler ise estetik, teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olarak şu şekilde tasnif edilmiştir (Güngör, 1998: 84; Akbaş, 2004: 56):

Estetik değerler: *Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.*

Teorik (veya ilmi) değerler: *Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.*

İktisadi değerler: *Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemszenmesi gerektiğini belirtir.*

Siyasi değerler: *Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.*

Sosyal değerler: *Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.*

Dini değerler: *Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.*

Spranger' in sınıflamasına göre yapılan ölçmede sanatçıların estetik değerleri, tıp öğrencilerin ilmi değeri, din adamların dini ve sosyal değerleri, iş idaresi öğrencilerin ekonomik değerleri yüksek çıkarak sınıflamanın doğruluğu kanıtlanmıştır (Akbaş, 2004: 56).

M. Rokeach değerleri Gaye-Amaç Değerler ve Vasıta-Araç Değerler olarak iki grupta sınıflamıştır. Gaye değerleri kendine saygı, sosyal itibar, zevk gibi kişisel değerler ve eşitlik, aile güvenliği, ulusal güvenlik, özgürlük gibi toplumsal istenilen arzu edilenlerdir. Vasıta değerler ise gaye değerleri elde etmede gerekli olan nezaket, sorumluluk, zekâ gibi vasıflardır. Nitekim kişiler arası ilişkilerde ahlaki değerler olan dürüstlük, sevecen vb. değerler ile yaratıcı, mantıklı entelektüel vb. bireyin kendini gerçekleştirmesini sağlayan yeterlilik değerler vasıta değerlerdir (Güngör, 1998: 85; Akbaş, 2004: 58).

Schwartz değerlerin, insan değerlerinin bazı temel boyutları yardımı ile incelenebileceğini ileri sürerek Rokeach' in sınıflamasını kuramsal bir yöntemle ele almıştır. Bu çerçevede Schwartz 56 değer sınıflaması yapmıştır. Bu değerleride güç, başarı, hazcılık, uyarılma, özyönetim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik ve dini yönelim değerleri olarak on bir temel tipe ayırmıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60; Ersoy, 2006: 87).

Ziya Ülgen, değerleri öz karakterleri açısından içkin değerler, aşkın değerler ve normatif değerler olarak üçe ayırmıştır. İçkin değerler, temelinde bilinç olan teknik, sanat ve bilgi değerleridir. Aşkın değerler, ben ile başkası arasındaki bağlanış olarak ifade edilir. Aşkın değerlerde duyu verileri ve bilinç sadece vesiledir. Aşkın değerler fiili bir durum değildir. Esas olan dini ve ahlakî aşkınlık olduğundan dolayı dini ve ahlakî değerler aşkın değerlerdir. Normatif değerler, bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerler aracılığı ile değerler karşılaştırılır ve ölçümü yapılır. Bu ölçü değerleri, iktisadî, hukukî ve lisanî değerlerdir. İktisadi değeri, üretilmiş bir değeri fikri değerlerle, teknik ve sanat ürünlerini ahlaki değerler ile karşılaştırılması yani aynı değerlerin değişimine ait ölçüdür. Hukuki değerler, kişiler arası ilişkilerde herhangi bir değer başka bir insanın değerinde bir değişiklik yapıyorsa yani fiili şekilde ifade edilen ölçü değerlerdir. Lisani değerler, kelimelerle yani dil ile ifade edilen ölçü değerlerdir (Ülgen, 2001: 359-362).

Erol Güngör, klasik değer sınıflamasına ahlaki değer boyutunu ekleyip sınıflamıştır. Bu durumda estetik, ahkakî, teorik, iktisadi, dini, siyasi, sosyal olmak üzere yedi değer sınıflaması yapmıştır. Bu değer sıralaması bir mertebe sıralamasıdır. Buna bağlı olarak bireylerin bu sınıflamada seçtiği ilk değer, onun en yüksek değeri olduğunu en sonda seçtiği değer ise en alt değeri olduğunu yansıtmaktadır (Güngör, 1998: 95).

2.1.3. Değerler Eğitimi

Değerler eğitimine yönelik ilk çalışmalar karakter eğitimi kapsamında 1920'lerde Amerika'da yapılmıştır. Ancak 1930'dan 1960'lı yılların sonunda doğru karakter eğitim önemini yitirmiştir. Bu tarihten sonra hem eğitimciler hem de toplumlar değerlere ilgi göstermiş ve tekrardan değerler eğitimi önem kazanmıştır. 1970'lere gelindiğinde ise karakter eğitimi yerine değer açıklama ve ahlaki ikilem yaklaşımları kapsamında değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar yayınlanmaya başlamıştır. 1980'lerde ise tekrarda karakter eğitime geçilerek değer telkini yaklaşımı ön plana alınmış ve değer eğitiminde gerileme yaşanmıştır. 1990'larda ise artık toplumsal ve ahlaki değerler yerine bireysel değerlere bıraksa da, toplumsal çöküşün yaşanmasıyla aileler, eğitimciler ve toplum liderleri okullarda toplumsal ve ahlaki değerlerin öğretiminin yapılmasını sağlamışlardır. Günümüzde ise geliştirilmiş karakter eğitimi adıyla değerleri ve ahlaki gelişimde içine alan bir eğitim öngörülmektedir (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 73).

Ülkemizde değerler eğitimi 2005 programından sonra davranışçı ve konu merkezli olmaktan çıkıp yapılandırmacı ve öğrenen merkezli yapılmaya başlanılmıştır. Eğitimde değerler, öğretmen tarafından doğrudan aktarılması yerine öğrenenin yaparak yaşayarak kendi değerlerini geliştirmesi, değerlere yönelik anlamlar yapılandırması yaklaşımına başlanılmıştır (Kaya ve Taşkın, 2016: 145).

Eğitimin genel amacı yaşamsal becerileri kazandırmak ve meslek edinmeyi sağlamak olsa da, değer aktarımı gibi ikinci bir nedeni de vardır. Bu bağlamda eğitimle hem değerlerin nesilden nesille aktarılması sağlanılmakta, hem de yeni değerler yaratılabilmektedir. Nitekim değerler, ekonomik, politik, sosyal ve eğitim kurumlarının ürünleri olmasına rağmen bunların işleyişini ve gelişimini etkileyen bağımsız etmenlerdir. Bu bağlamda eğitim, değer yaratıcısı ve değer dönüştürücüsüdür (Çetin ve Balanuye, 2015: 193-195). Eğitim ve değer arasında bu yönde bir ilişki vardır. Başka bir ifade ile eğitim değerlerden arındırılmaz. Değerlerin yeni nesillere aktarılması ile

toplumsal bütünlük ve huzurun sürdürülmesi sağlanır (Ulusoy ve Arslan, 2016: 10). Değerler eğitimi saygı, sorumluluk, sevgi, dürüstlük ve adalet gibi evrensel değerlerin doğruluğunu vurgular. Bu, öğrencilerin değerleri anlamalarını, önemsemeleri ve değerlere göre yaşamaları içinde yol gösterici olmasını sağlar (Altan, 2011: 56). Bu bağlamda değerler eğitimiyle bireye değerler kazandırmak, yeni değerler benimsetmek, değerleri kişilik haline getirerek davranış olarak sergilenmesi sağlanır. Nitekim değerler, bireyin bakış açısını belirlemede etkindir (Ulusoy ve Arslan, 2016: 8) Böylece birey her davranışta bulunurken, bakış açısına göre değerleri gözetebilecektir. Bu durumda değerlerin sürekliliğini sağlanabilir.

Değerler eğitiminde önemli bir nokta, kişilik gelişimi döneminde çocuğun zamanının çoğunu ailesiyle birlikte geçirmesidir. Çünkü bu durum, değerlerin ilk ailede öğrenildiğini göstermektedir. Ailenin üstlendiği bu önemli rolü yerine getirmek içinde mutlu ve huzurlu bir ortam sağlanmalı ve aile üyeleri iyi örnek ve model olmalıdır. Kazandırılmak istenilen değer hakkında kısa bilgi verilmeli, çocuğun gelişim özelliği dikkate alınarak ve dengeli bir disiplinle değerın davranışa dönüştürmesi beklenilmeli ve aile üyeleri de birlikte hareket ederek o değere yönelik uygun davranışta bulunmalıdır. Ayrıca çocukları ve değerleri olumsuz etkileyen kitle iletişim araçlarını denetlemeli bilinçli kullanımı benimsetilmelidir (Köylü, 2016: 77-127). Ancak günümüzde annenin çalışması, boşanmaların artması, aile üyeleri arasında iletişimin ve paylaşımın azalması vb. birçok problemten dolayı aile kurumu değer öğretiminde yetersiz kalmaktadır. Sonuç olarak okullarda değerler eğitimi önem kazanmıştır (Altan, 2011: 56 ve Kaya ve Taşkın, 2016: 133).

Okul bünyesinde yapılan değerler eğitimi, aile kurumunun zayıflamasının yanında şiddet olayların ve suç oranlarının artması, iş ve yaşam ahlakının kaybolması ve gençlerin topluma yabancılaşması gibi sorunlardan dolayı ön plana çıkmıştır. Değerler eğitimi akran grubu, sivil toplum kuruluşları ve kitle iletişim araçları aracılığı ile zaman ve mekân olmadan öğrenilebilir. Fakat bunlar değerler eğitiminde yetersiz kalmakta ve toplumun yanlış kabul ettiği davranışlarında öğrenilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda değerler eğitimi, okullar bünyesinde eğitim ve öğretim programı kapsamında sistemli bir şekilde yapılması daha yararlıdır. Sürekli denetlenen okullar aracılığıyla değerler geliştirilir, pekiştirilir ve kişilik haline getirilir (Kaya ve Taşkın, 2016: 132-133).

Okullarda değerler eğitiminin aktarımında en önemli noktalardan biri, değerlerin soyut olmasından dolayı, öğrencilerin değerleri içselleştirmesi için yapılması gerekli olan etkinliklerdir. Özellikle hikâyeler, örnek olaylar, filmler, gezi çalışmaları ile öğrencilerin ilgisini canlı tutacak etkinlikler ve yaş, beceri ve yeteneklerine uygun yöntem teknikler kullanılarak değerler somutlaştırılmalıdır. İkinci bir nokta ise, değerler eğitimi verilirken baskıcı bir ortam oluşturmaktan kaçınmaktır. Öğrencilere değerleri yaşayarak kazanması ve model alması için, özgür ortam ve fırsat sunulmalıdır. Ayrıca değerler eğitiminde öğrencilerin psikolojik ve sosyal gelişimlerine uygun bir değerler eğitimi verilmek amaçlanmaktadır. Özellikle kişilik gelişiminin büyük oranda sağlandığı beş ve yedi yaşlarında, değerler eğitimi verilmeye başlanmalıdır. Nitekim değerler eğitimi bireyi gençlikten yetişkinliğe taşıyan bir etkinliktir. (Ulusoy ve Arslan, 2016: 8-10). Bu bağlamda topluma uyum sağlayan bireyler yetiştirilir.

Değerler eğitimi ile toplumlar, sahip oldukları değerleri bilen, tanıyan ve yaşayıp yaşatan bireyler yetiştirmeye çalışır. Çünkü değer eğitiminde hedeflenen, bireylerin daha karakterli bir hayat sürmesi ve hayatından memnun kalmasını sağlamaktır. Bu bağlamda bireydeki iyi özellikleri ortaya çıkarıp ahlaki davranışlar ve sorumluluk kazandırmaktadır. Bu doğrultuda, değerlerden kaynaklı bir iç disiplin oluşturarak değerlerin devamını sağlamak mümkün olmaktadır. Değerlerin içselleştirilmesi olarak ifade edilen bu durum bağlamında, değerlerin davranış haline getirmede artık toplumsal bir yaptırıma ihtiyaç duyulmaz. Çünkü değerler eğitimiyle değerlerin içselleştirilerek yaşantı haline getirilmesi ve değerlerin yaşam boyu kalıcı olmasını sağlar (Ulusoy ve Arslan, 2016: 9-10). Başka bir ifadeyle bir toplumda düzeni sağlayan, insanları bir arada tutan değerler ve yasalardır. Değerler eğitimi de bu bağlamda önemli yere sahiptir (Aydın ve Gürler, 2013: 16). Bu sebepten öğrenciler için sosyal öğrenmelerde gerekli olabilir.

Öğrenciler okulda arkadaşlarıyla iletişimde, öğretmen ve yöneticilerle diğer çalışanların inanç, tutum ve davranışlarından etkilenmektedir. Bu bağlamda örtük öğrenme gerçekleşip değerler eğitiminde kalıcı öğrenmeler sağlanmaktadır. Nitekim örtük öğrenmeyle olumsuz öğrenmelerde yaşanmakta ve değerler eğitimi engellenmektedir. Bundan dolayı, özellikle öğretmenler değerleri kazanmada gözlemin etkisinin büyük olduğunu bilmelidir. Değerlere uygun örnek davranışlar sergilemelidir (Kaya ve Taşkın, 2016: 149-151). Böylece sosyal öğrenmeler için de uygun rol modeller olabilirler.

Değerler çevre ile etkileşim boyunca işlevsel olmaktadır. Değerler çevrenin onayı ile devamlılık kazanıp bir değeri sergilemekte karar verme, seçme ve amaç edinmede rol oynayan kabullerdir (Aydın ve Gürler, 2013: 19). Neticede değer eğitiminde temel ilke, iyi ve kötü olanı öğretmeden ziyade iyi olan ahlaki değerleri davranışa yansıtmak ve kötü olanı ise yapmamaktır (Kaya ve Taşkın, 2016: 157). Bu durum değerler eğitiminde, toplumun üzerinde uzlaştığı ortak değerlerin verildiğini gösterir. Bu ortak değerler, çocuklara rol model olacak şekilde medyada, okulda, ailede, sosyal çevrede tutarlı bir şekilde yer almalıdır. Bu, değerlerin içselleştirilmesini ve değerler eğitiminde başarıyı sağlar. Ayrıca farklı dersler de yer alan değerler özel bağlantılar yönünden disiplinler arası bir bağlantı kurularak işlenmelidir. Bu, değerlerin bütünlük içinde ve örtük olarak kazandırılması hedefini gerçekleştirir (Ömerustaoğlu, 2014: 348). Birey çevresinin onayladığı değerleri, eğitim sürecinde iyi olarak öğrenir ve onu içselleştirerek davranış olarak sergiler. Böylece değer kazanma süreci yaşanmış olur.

Değerler eğitimin amacı değerler hakkında bilgi vermek değildir. Çünkü değerler basit bir bilgi konusu değil, kişiliğin ve karakterin en derin yapıcı unsurudur. Bu bağlamda asıl amaç, insan hayatını anlamlı kılmak, ruhsal dengeyi korumak, kişiliği güçlendirmek, ahlak ve karakteri sağlamlaştırmaktır (Aydın ve Gürler, 2013: 17). Bunlar için değerler ezberci bir eğitimle kazandırılmaz. Sorgulayıcı bir anlayışla bireyler değer inşa edebilir. Bu noktada değerler eğitimi, sorgulama yapmayı hedeflemektedir. Böylece birey sorgulayarak kendi yolunu bulur ve kendi seçimini yaparak bu şekilde oluşturduğu değeri içselleştirir ve değer hayatta uygulanabilir, davranışa dönüştürülebilir. Değerin kalıcılığı sağlanmış olur. Öğrenciler bakış açısı kazanır, özgüvenli olur, problem çözme yeteneği gelişir, hayata anlam verir (Ömerustaoğlu, 2014: 346). Başka bir ifadeyle çocuğa “Neden öğreneyim ki?” sorgulaması yaptırılıp öğrenme yolunda ihtiyaç duyduğu bir şeylerin olduğu fark ettirilmeli ve bunu talep etmesi sağlanmalıdır. Bu yolla, öğrenme kimliğin bir parçası haline gelir ve yaşama uygulamaya dönüşür (Çakmak, 2014: 354). Böylece eğitimde amaçlanan istendik davranışları kazanmış kişilik ve karakter sahibi bireyler yetiştirilmiş olur.

Kaliteli eğitim sağlanabilmesi için kişisel ve sosyal değerler sürece katılarak öğretim yapılmaktadır. Eğitim de sadece bilişsel düzeyi arttırmak değil duygu, düşünce ve davranışları da olumlu yönden geliştirmek hedeflenir. Değerler de bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyip ayrıca onlardan etkilenen olduğundan öğrencinin bu özelliklerini değiştirmede, etkileyebilmede ve var olan insani özellikleri ortaya çıkarmada

önemli ve kritik rol oynar (Ateş, 2017: 42). Değerler eğitimi çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı da ortaya çıkararak her yönüyle gelişimini sağlamak hem bireyi hem toplumu ahlakî olmayan durumlardan korumak ve ahlakî davranışlar kazandırmayı amaçlar (Aydın ve Gürler, 2013: 16). Bu bağlamda değerler eğitimi üzerinde durulmalıdır. Değerler ne olduğumuz ne olmamız ve nasıl olmamız gerektiği noktasında yol göstericidir. Olgun, iyi, uyumlu ve üretken amaçlarını bilen insan olmayı sağlamaktadır. Bu özellikler de öğrencilerin bilişsel ve akademik gelişimini ve başarısını desteklemektedir. Böylece öğrenciler bir problem ve karar alma durumunda çabuk ve doğru hareket ederler (Hökelekli, 2011: 287). Bireyler bilgiyle donanımlı olunca değer ve bilgi arasında denge sağlayarak insanî, ahlakî, sosyal ve kültürel değerler bakımından olgunluğa ulaşırlar. Çocukların kendine ve topluma yararlı olacak değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazandırmak amaçlandığı için, değerler eğitimi örtük programdan ayrı olarak daha sistemli ve programlı yapıya sahiptir (Aydın ve Gürler, 2013: 16-17).

Değerler eğitiminde beklenen, öğrencideki okul için kabul görülmeyen değerleri değiştirmek, öğrencinin sahip olduğu istenilen değerleri pekiştirmek ve öğretimin sonunda değerler hakkında fikir sahibi olmayan öğrencilerde fikir birliğini sağlamaktır (Yaylacı, 2016: 165).

2.1.4. Değerler Eğitimi ile İlgili Yaklaşımlar

2.1.4.1. Değerlerin Telkin Edilmesi

Değerlerin telkin edilmesi yaklaşımı Blanchette ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Yaklaşımın temel dayanağı öğrencilere sorgulama ve düşünme imkânı vermeden, neyin iyi ve kötü olduğu sürekli tekrar edilerek istenilen yönde davranışlar kazandırmaktır. Bunun için kazandırılmak istenilen değer, çocuklara sürekli telkin edilerek empoze edilmeye çalışılır (Doğanay ve Sarı, 2004: 360 ve Keskin, 2016: 87). Değer telkininde öğretmen hangi değerın nasıl ve hangi düzeyde kazandırılacağına karar vererek değer empoze etmede aktif rol oynar (Bahçe, 2010: 8).

Değer telkini yaklaşımı, özellikle 6-12 yaş aralığındaki dışsal kurallara bağlı olan çocuklarda etkili olarak kullanılmaktadır. Model olma, olumlu, olumsuz pekiştirme, eleştirme ve öğüt verme, rol oynama, oyunlar, taklit ve telkin yolu gibi yöntemler kullanılarak değerler katı bir şekilde empoze edilmektedir (Doğanay ve Sarı, 2004: 360).

ve Keskin, 2016: 87). Ancak değerler empoze edilmeden değerlerin içerdiği anlam kavratılarak davranışlar için birer ilke haline getirilmeye çalışılmaktadır (Keskin, 2016: 87).

2.1.4.2. Değer Açıklama \ Belirginleştirme

Değer açıklama yaklaşımı Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda amaçlanan, bireye kendinde var olan değerleri fark etmesini sağlamak ve kendinde var olan değerlerden hareketle karar almasını sağlamaktır (Akbaş, 2009: 406). Nitekim değerler göreceli rölatiftir. Bu bağlamda öğrencinin kendinde var olan değerlerin farkına varmasını sağlayarak değer benimsenmesi teşvik edilir (Keskin, 2016: 89-90).

Değer açıklama yaklaşımında öğrencinin açıklayacağı değere özgür kararı ile ulaşmış olması büyük önem taşır. Bunun sağlanması için de öğretmen yargılamada ve değer telkinin de bulunmamalıdır. Öğrencilere güvende oldukları hissettirilmeli, sorumluluklar yüklenmeli ve onları dürüst cevap verme konusunda cesaretleri arttırılmalıdır (Keskin, 2016: 89-90).

Değer açıklama yaklaşımında, uygulama aşamaları, değerler seçme, ödüllendirme ve hareket basamaklarından oluşur (Akbaş, 2009: 406).

Seçme: Bu aşamada öğrencilere özgürce seçebilecekleri değerler seçeneği sunulur. Sonrasında öğrencilerin seçeneklere alternatifler oluşturup ve sonuçları değerlendirip bir seçim yapması sağlanır.

Ödüllendirme: Bu aşamada öğrenciler seçilen değerden tatmin olur ve o değeri çevresine yansıtır.

Hareket: Bu aşamada ise seçilen değer hayatı boyunca tutarlı bir şekilde davranışa yansıtması beklenir.

Başka bir yöntemle birey sahip olduğu değerler üzerinde düşünerek o değerlerin varlığının farkına varması sağlanır. Süreç sonunda öğrenciler kendilerinde farkına vardığı değerleri, açıklaması teşvik edilir (Keskin, 2016: 89-90).

2.1.4.4. Değer Analizi

Değer analizi yaklaşımı, Amerikan Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi tarafında geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda öğrencilerin değerlerle ilgili problemlerini bilimsel ve mantıksal ilkelere dayalı bir şekilde problem çözme süzgecinden geçirerek çözüme kavuşturmaları amaçlanır. Bu doğrultuda öğrenciler, değerlere uygun kararlar verebilecek ve hem kendi değer yargılarını savunacak hem de ahlaki düşünme becerisi kazanacaktır (Keskin, 2016: 91-92). Başka bir ifadeyle bu yaklaşıma göre değerlerle ilgili bir sorun yaşandığında, akıl yürütme yoluyla karar verilmeli, duygularla hareket edilmemelidir (Doğanay ve Sarı, 2004: 362).

Değer analizinde öğretmenler değerleri açıkça ifade etmezler. Öğrencilerin bizzat değerleri keşfetmelerine ve kendi bakış açıları doğrultusunda ifade etmelerine yardımcı olurlar (Keskin, 2016: 91-92).

Değer analizi tekniğinin uygulanma basamakları şu şekildedir (Meydan, 2014: 102):

1. Bir sosyal problem durumu belirlenir.
2. Problem tanımlanır.
3. Probleme ilişkin kanıtlar toplanılır.
4. Bilimsel yöntemlere dayalı olası çözüm yolları belirlenir.
5. Çözüm yolları değerlendirilir.
6. Çözüm yolu seçilir.
7. Seçilen çözüm doğrultusunda davranışta bulunma aşamaları belirlenir.
8. Belirlenen aşamaların sınıf ortamında sunumu yapılır.

2.1.4.5. Ahlakî Muhakeme-Sorgulama

Ahlakî muhakeme yaklaşımı Kohlberg' in geliştirdiği yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre benzer bir hikâyeye farklı yaş grubundaki öğrenciler farklı değer yargılarında bulunmuşlardır. Bu bağlamda öğrenciler ahlakî yönden dönemlere ve alt basamaklara göre sınıflanmıştır. Bu sınıflama şu şekildedir (Akbaş, 2009: 407):

I. Gelenek öncesi dönem, ceza ve itaat (4-6 yaş) ve çıkarı dayalı alış-veriş (6-9 yaş) olarak alt dallara ayrılmıştır. Bu dönemdeki birey dışa bağımlı ve kendi ihtiyaçlarını ön planda tutar.

II. Geleneksel dönem, kişiler arası uyum (10-15) ve kanun ve düzen (15-18) olarak alt dallara ayrılmıştır. Bu dönemdeki birey grubun ihtiyaçlarını ön planda tutar.

III. Gelenek ötesi dönem, sosyal anlaşma (18-20) ve evrensel ahlaki ilkeler (20 ve üstü) şeklinde alt dallara ayrılmıştır. İnsan haklarının önemsendiği evrensel değerlere sahip bireyler bu dönemdedir.

Eğitim ortamında, ahlakî muhakeme kapsamında iki farklı değer çatıştığı gerçek bir problem öğrencilere sunulur ve onların ikilemde bırakılarak tartışıp karara varmaları amaçlanır. Asıl amaç ise, öğrencilere davranışları için rehber olacak ahlaki ilkeler oluşturabilmektir. Özellikle ikilemler çatışmanın akıl yürütme boyutuna odaklı nitelikte olmalıdır. Bu çerçevede öğrencilerin kararları, nedenleriyle birlikte açıklamaları istenir (Altıkulaç ve Uslu, 2014: 387; Keskin, 2016: 95).

2.1.5. Sosyal Bilgilerde Değerler Eğitimi

Sosyal bilgiler programın özel amaçları içerisinde değer eğitimi doğrudan yer almaktadır. Amaçlar içinde vatanını ve milletini seven, sorumluluklarını yerine getiren, Millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli, kültürel mirasın korunması ve geliştirmesine duyarlı, doğal çevrenin ve kaynakların sınırlı olmasının farkında olan, bilimsel ahlaki gözetken, Millî ve manevi değerler ile evrensel değerleri benimseyen ifadeler programın temelinde değerler olduğunu göstermektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018: 8). Bu bağlamda sosyal bilgiler değerler eğitimi için mihver bir derstir.

Sosyal bilgiler dersinde üzerinde durulan nokta, değerlere ne kadar uygun ve güvenilir bir şekilde değinildiğidir (Keskin, 2008: 41). Çünkü sosyal bilgiler dersi, birçok değer kazanıma sahip olduğu için öğrenciye kazanımlar çerçevesinde çok fazla değer aktarımı yapılmakta ve sosyal bilgiler dersi öğrenme çıktılarının çoğunu değerler oluşturmaktadır (Koçoğlu ve Akman 2016:535). Nitekim değerler eğitimi sosyal bilgiler eğitimin temel parçasını oluşturmaktadır. Özellikle öğrencilerin farklı kültürlere sahip olmasının farklı değerlere sahip oldukları anlamı taşıdığı için, bu durumun toplum yararına kullanılması amaçlanır (Tonga ve Uslu, 2015: 93). Bu amaçla sosyal bilgiler dersinde, değerler eğitimi doğrultusunda öğrencilerin değer yönelimleriyle kültür ve kurumların değerlerini anlamaları sağlanır. Yaşanılan değer çatışmalarına çözüm üretme yeteneği geliştirip farklı değerlere saygılı ve hoşgörülü olmaları gerektiği öğrencilere öğretilir (Keskin, 2008: 41). Böylece toplumda düzen sağlanmış olur.

Toplumsal düzen için genel değerler olan toplumun benimsediği değerler içselleştirilmelidir. Sosyal bilgiler de toplumun benimsediği genel değerleri oluşturmada etkili bir derstir. Nitekim dersin amaçladığı iyi vatandaş yetiştirmenin önceliği Millî ve evrensel değerleri benimsemektir (Kan, 2010: 142). Neticede sosyal bilgiler dersi Millî ve evrensel bütün değerlerin kazandırılmasında önemli bir rol üstlenir.

Değerler eğitiminde farklı derslerin kazanımlarında yer alan değerlerin bir bütün olarak işlenmesi değerler eğitiminde başarı sağlamaktadır (Ömerustaoğlu, 2014: 348). Sosyal bilgiler dersi de birçok disiplinden oluşan bir çalışma alanı olduğundan programlardaki tüm değerler sosyal bilgiler eğitimi kapsamında işlenmektedir. Bu özelliğinden dolayı sosyal bilgilerde değerler eğitime yönelik başarı sağlanabilir. Ayrıca Çelikkaya ve Seyhan'nın (2016) değerlerin kazandırılmasında etkili faktörler adlı çalışmasında, başvuru öğrenci görüşlerine göre değerlerin kazanılmasında en çok, öğretmenlerin derste aktif olarak değerleri anlatmaları etkili olduğu belirtilmiştir. Derslerde ise ders kitapları birincil kaynak olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda değerlerin kitaplarda hangi kazanımlarla verildiği, değerlere ne kadar ve ne şekilde yer verildiği, hangilerin daha çok ders kitaplarına yansıtıldığı da büyük önem taşımaktadır (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018).

Sosyal bilgilerin değerlerin kazandırılmasında sunduğu çeşitli olanaklar vardır. Bunlardan ikna yöntemiyle istedik davranışlar güçlendirilir. Öğrencileri kendi değerlerini fark etmeleri için aydınlatır. Öğrencilerin davranışları için ahlaki kurallar geliştirmelerine yardımcı olur. Değerlerle ilgili sorunların analiz yapılmasını sağlar. Sosyal bilgiler dersi değerlerin kazandırılmasında çeşitli kolaylıklarda sağlar. Özellikle Sosyal bilgiler eğitiminde sınıf ortamı özgür, bağımsız, eşitlik içinde, sorumluluğunu bilen ve insana değer veren bir ikliminde olması bu değerlerin benimsemesinde kolaylık sağlar. Konularda yer alan önemli kişiler ve yaşamları değerleri benimsemede rol model olurlar. Anayasa, hukuk ve adalet sistemi konularının varlığı da bu alandaki değerlerin daha kapsamlı öğretilmesini kolaylaştırır. Önemli günlerin kutlanması da Millî ve kültürel değerlerin öğretilmesini kolaylaştırır. Diğer toplumlara yönelik konular aracılığıyla da değerler arasında farkındalık, saygı ve duyarlılık kazanmaları kolaylaşır. Bu bağlamda sosyal bilgilerde verilen değerler eğitimiyle öğrenciler, kişisel ve toplumsal değerleri sık sık açıklama imkânı bulur. Ayrıca öğrenciler değerleri keşfedip, analiz eder ve değerlendirme yaparak değerlere yönelik deneyim kazanır. Bunun sonucunda öğrenci

bireysel ve toplumsal sorumlulukla karar almasını öğrenir (Kan, 2010: 142-143). Sosyal bilgiler ve değerler eğitimin temel amacına ulaşılmış olur.

Sosyal bilgiler öğretim programında adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri yer almakta ve bu değerler kök değerler olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretim programında aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük ve tasarruf değerleride, değerler olarak yer almakta ve bunlar temel değerler olarak nitelendirilebilir. Duyarlılık değeri, kültürel mirasa duyarlılık ve doğal çevreye duyarlılık olarak kazanımlarda ifade edilmiştir. 5. sınıf kazanımlarında da bilimsel etik değerine yer verilmiştir (MEB, 2021)

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Dilmaç (1999) İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeğiyle eğitimin sınanması adlı yüksek lisans çalışması yapmıştır. Çalışma kapsamında 18'i deney 18'i kontrol grubu olmak üzere 36 öğrenci ile çalışma grubu oluşturmuş. 18'i ile 36 oturumluk insani değer eğitimi verilerek öntest ve son test uygulanmıştır. Araştırma sonucunda insani değerler eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyinin gelişmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Akbaş (2004) Türk Millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme değerecesinin değerlendirmesi adlı doktora tezi yapmıştır. 8. sınıf öğrencilerin oluşturduğu çalışma grubuna geleneksel değerler ölçeği, demokratik değerler ölçeği, çalışma-iş değerleri ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeği uygulayarak belirtilen değerlere ulaşmada öğrenci ve öğretmen görüşleri alınarak SPSS ile analizi yapılmıştır.

Keskin (2008) Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması adlı doktora tezi hazırlamıştır. Nitel yöntem kapsamında doküman analizi ve nicel yöntem içinde survey yöntemi kapsamında tarama modeli kullanılmıştır. 5. sınıf öğrencilerine yönelik değerler eğitimi ölçeği uygulanmıştır.

Balcı (2008) İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Nicel ve nitel yöntemin kullanıldığı bu çalışmada nicel boyutta tutum ölçeği nitel boyutta eylem araştırması yapılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimin daha verimli, zevkli geçtiği öğrencilerin kişilik gelişimine katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Topkaya (2011), Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansıma düzeylerinin değerlendirilmesi adlı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Doküman analizinin yapıldığı bu çalışmada 4. 5. 6. ve 7. sınıf MEB yayınları ile 4. 5. ve 6. sınıf özel yayınevi sosyal bilgiler ders kitapları karşılaştırılarak incelenmiştir. 4-5. sınıflarda ders veren sosyal bilgiler öğretmenlerin değer ve değer eğitimi hakkında görüşleri belirlenmiştir. Araştırma sonucunda özel yayınevleri tarafından hazırlanan kitaplarda değerlerin daha çok yansıdığını ulaşılmıştır.

Kuş, Merey ve Karatekin (2013) İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler adlı makalesinde MEB tarafından 2009 yılında yayınlanmış 4. ve 5. sınıf ders kitapları değerler bağlamından incelenmiştir. Nitel araştırmaya dayalı doküman analizi çerçevesinde tümevarımsal çalışma yapılmıştır. Araştırma sonucunda duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi ve dayanışma değerleri en çok vurgulanan, temizlik, dürüstlük ve hoşgörü en az vurgulanan değerler olduğu tespit edilmiştir.

Kara (2017) İlkokul ve ortaokullarda değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri adlı yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. “Eğitim yöneticilerinin değer eğitimi yeterliliklerini algılama ölçeğiyle öğretmenlerin görüşleri toplanmış ANOVA ve Tukey HSD analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerin, ilkokulda görev yapan öğretmenlerin, eğitim fakültesi mezunu, hizmet içi değerler eğitimine katılan ve meslek kıdemi 1-5 yıl olan öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin olumlu olduklarına ulaşılmıştır.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Schwartz (1992) değerlerin içeriğinde ve yapısında evrenseller: 20 ülkede teorik gelişmeler ve ampirik testler adlı bir çalışma yapılmıştır. 20 ülkedeki teorik ilerlemelere ve deneysel testlere odaklanarak değerlerin içeriği ve yapısındaki evrenselleri araştırılmıştır. Ayrıca insani değerlerin asli içerikleri; kapsamlı bir dizi değerlerin tanımlanması, belirli değerlerin anlamının farklı insan grupları için ne ölçüde eşdeğer

olduğu ve farklı değerler arasındaki ilişkilerin nasıl yapılandırıldığı konuları incelenmiştir. Çalışma sonuçunda tutarlı değer çatışmaları ve uyumlulukları ile bnleşik bir motivasyonel yapı içinde değer sistemlerini organize eden iki temel boyut bulunmuştur.

Schwartz (1994) insani değerlerin yapısında ve içeriğinde evrensel yönler var mı? adlı makale çalışması yapmıştır. Çalışma insani değerlerin içeriğinde potansiyel olarak evrensel ynlerin bir teorisini sunmaktadır. 44 ülkedeki 97 örnekten teoriyi değerlendirmek için ilgili verilere ulaşılmıştır. Bu yaklaşımın Rokeach'ın değerler üzerine çalışmaları ve diğer kuramların değer boyutlarına ilişkin araştırmalarla ilişkisi tartışılmaktadır. Yaklaşımın sosyal meselelere uygulanması, siyaset ve gruplar arası ilişkiler alanlarında örneklenmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde temel problem ve alt problemler doğrultusunda araştırmada izlenen bilimsel yaklaşımın araştırma modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Yapılan bu araştırmada 2021 yılı sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yansıması araştırılmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırma, nitel yöntemin bilimsel araştırma ilkeleri çerçevesinde yapılmıştır. Nitekim nitel yöntem, araştırma yapılan konu ile ilgili ilişkilerin, etkinliklerin, durumların ya da materyallerin niteliğinin incelendiği bir yöntemdir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2018: 252). Başka bir ifade ile nitel yöntem, gözlem, görüşme ve özellikle doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39).

Yapılan bu araştırmada nitel araştırma kapsamında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılan olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı, görsel materyal ve malzemelerin analizinin yapıldığı bir yöntemdir. Özellikle eğitim ile ilgili doküman analizinde, ders kitapları, program (müfredat) yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları gibi eğitimle ilgili resmî belgelerin tümü doküman veri kaynağı olarak kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187-188).

3.2. Evren ve Örneklem

Sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen “Değerlerin ders kitaplarına yansıma durumu nasıldır?” problemi doğrultusunda araştırmancının evrenini MEBBİS’ de (Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri) yer alan sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Evreni oluşturan kitaplar şunlardır:

- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. SBDK (Edit. Süleyman Elmacı, Adnan Altun, Adem Beldağ), yazarlar, Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan, Suna Öztürk, 2021 MEB yayınları.
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf SBDK (Edit. Süleyman Elmacı ve Murta Bayram Yılar), yazarlar, Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz, 2021 MEB yayınları.
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf SBDK (Edit. Erol Koçoğlu) yazarlar, Öznur Açıl, Hülya Güvenç, Ayşegül Hayta, Sezcan Kılıç, 2019 MEB yayınları.
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf SBDK (Edit. Mehmet Ali Kapar, Erol Yüksel, Murat Akpınar), yazarlar, Gökhan Gültekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün, 2021 MEB yayınları.

Araştırmanın örneklemini Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun kararı ile 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl ders kitabı olarak kabul edilen ve 2020-2021 eğitim öğretim yılında kullanılan kitaplar oluşturmaktadır.

Bu kitaplar;

- İlkokul 4. Sınıf SBDK, (yazarı Sami TÜYSÜZ) 2020 Tuna Matbaacılık.
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf SBDK, (yazarı Seçil Büket HARUT) 2020 Ata Yayıncılık.
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf SBDK, (yazarı Erhan ŞAHİN) 2020 Anadol Yayıncılık.
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf SBDK, (yazarı Hikmet AZER) 2020 Ekoyay Eğitim Yayıncılık, şeklinde sıralanır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen “Değerlerin ders kitaplarına yansımaları durumu nasıldır?” problemine cevap aramak ve sonuca ulaşmak için doküman analiziyle veriler toplanmıştır. Bu kapsamda SBÖP’da yer alan değerler belirlenmiştir. Bu analizin ardından elde edilen veriler, 2020-2021 eğitim öğretim yılında kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarında yansımaları durumunu belirlemek için doküman

analizi yapılmıştır. Doküman analiziyle verilerin toplanmasında kullanılan araçlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1
Verilerin Toplanmasında Kullanılan Araçlar

Kitap Adı	Yazar	Yayın Adı	BasımYeri/Yılı
SBDÖP	Millî Eğitim Bakanlığı	MEB Yayınları	Ankara/2018
4. Sınıf SBDK	Sami TÜYSÜZ	Tuna Matbaacılık	Ankara/ 2020
5. Sınıf SBDK	Seçil Büket HARUT	Ata Yayıncılık	Ankara/2020
6. Sınıf SBDK	Erhan ŞAHİN	Anadol Yayıncılık	Ankara/2020
7. Sınıf SBDK	Hikmet AZER	Ekoyay Eğitim Yayıncılık	Ankara/2020

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda elde edilen veriler, önce incelenerek kodlanır ve sonra bu kodlara dayalı sentezler yapıp ardından bulgulara ulaşılır. Nitel araştırmada problemlerin çözümünde genelde betimlemelere dayalı teknikler kullanılırken istatistik teknikler ise sınırlı düzeyde kullanılır. Özellikle içerik analizi tekniği kullanılmaktadır. Bu analiz çerçevesinde veriler düzenlenir, özetlenir, yorumlanır (Büyüköztürk vd. 2018: 258). İçerik analizinde, eldeki verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmak amaçlanır. Bu bağlamda veriler anlamlı kavramlar olarak kodlanır ve temalar altında sınıflandırılarak yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 127-128).

Araştırma kapsamında SBÖP’ deki değerlerin kazanımlara yansıma durumu kök ve temel değerler olarak analiz edilmiştir. Analiz sonrası elde edilen veriler çerçevesinde sosyal bilgiler ders kitaplarında değerlerin metinlerde, görsellerde, etkinlik ve ölçme-değerlendirme sorularında nasıl yansıdığı incelenmiştir. İnceleme sonrasında elde edilen veriler metinler, görseller/şekiller, haberler, sorular ve ölçme-değerlendirme temaları altında frekans değerleri verilerek tabloleştirilmiştir. Tabloların genel bir yorumlaması yapılmış ve tabloda frekans değeri olan değer kavramları başlık olarak verilip açıklanmıştır. Bu bağlamda değer kavramların hangi öğrenme alanındaki kazanımlarda yer aldığı, frekans değerleri ve değer kavramların ders kitaplarında hangi konularda ne bağlamda ele alındığı açıklanmıştır. Son olarak kitaplarda elde edilen veriler, her tema başlığı altında birer örnekle verilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının değerler bağlamında incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, metinler, görseller/şekiller, haberler, sorular ve ölçme-değerlendirme temaları altında belirtilmiştir. Bütün temalara ait bulguların frekans değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2
4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değer Frekans Dağılımı

Değerler		Metinler (f)	Görseller/ Şekiller (f)	Haberler (f)	Sorular (f)	Ölçme- Değerlendirme(f)	TOPLAM
Kök Değerler	Adalet	-	-	-	-	-	-
	Dostluk	4	1	-	1	-	6
	Dürüstlük	2	-	-	-	-	2
	Öz Denetim	4	-	-	-	-	4
	Sabır	1	-	-	-	-	1
	Saygı	4	-	-	3	2	9
	Sevgi	5	-	-	-	-	5
	Sorumluluk	11	6	1	6	5	29
	Vatanseverlik	1	2	1	1	1	6
	Yardımseverlik	7	2	3	1	-	13
Temel Değerler	Aile Birliğine Önem Verme	3	3	-	-	-	6
	Bağımsızlık	4	2	-	2	2	10
	Barış	3	-	-	-	-	3
	Bilimsellik	4	6	-	2	2	14
	Çalışkanlık	3	3	-	-	-	6
	Dayanışma	1	1	2	1	1	6
	Duyarlılık	3	5	1	3	-	12
	Kültürel Mirasa Duyarlılık	4	19	-	9	2	34
	Doğal Çevreye Duyarlılık	6	1	1	5	-	13
	Estetik	2	3	-	-	-	5
	Eşitlik	3	1	-	-	1	5
	Özgürlük	4	-	-	1	-	5
	Tasarruf	4	3	1	6	2	16
	TOPLAM	83	58	10	41	18	210

Tablo 2 incelendiğinde 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 210 değerin yer aldığı görülmektedir. Bu değerlerin 83'ü metinlerde ifade edilmiştir. 58'i görseller/şekillerde tasvir edilmiştir. 10'u haberlerde, 41'i sorularda yer almıştır. 18'i ölçme-değerlendirme sorularında yer almıştır.

Tablo 2 incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitabında en çok yer alan değerlerin, 34 etkinlikle kültürel mirasa duyarlılık, 29 etkinlikle sorumluluk, 16 etkinlikle tasarruf ve 14 etkinlikle bilimsellik değerleri olduğu görülmektedir. En az yer alan 1 frekansı ile sabır değeridir. Adalet değerinin ise sosyal bilgiler ders kitabında yer almadığı görülmektedir.

Tablo 2'de değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında daha çok metinler olarak yer aldığı görülmektedir. Bu durum, kavram ve kelime dağarcığının geliştiği, okuma ve okuyarak bilgi edinmenin ilerlediği 4. sınıf öğrencilerinin gelişimine uygun olduğu söylenebilir. 4. sınıf öğrencilerinde kavramlar soyuttan somuta doğru öğrenilmekte ve soyut kavramlar olan değerler, ders kitabında görsel/şekillerle somutlaştırılmıştır. Metinlerin ardından değerler, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında görsel/şekiller olarak yer almaktadır. Fakat somut düşünmeden soyut düşünmeye geçişin yaşandığı 4. sınıfdaki öğrenciler için görsel yolla öğrenmenin önemi azalmaktadır. Bu bağlamda değerlerin metinlerden sonra görsel/şekiller olarak yer alması öğrencilerin bilişsel düzeyine uygunluk taşıdığı anlaşılmaktadır. Değerler duyuşsal alana yönelik ölçülmesi gereklidir. Ancak 4. sınıf ders kitabında yer alan sorular ve ölçme-değerlendirme sorularına bakıldığında tanım ve neden-sonuç ilişkisine dayalı bir şekilde bu dönemdeki çocukların düzeyine uygun olsada değerlerin, bilişsel alana yönelik sorgulandığı görülmektedir. 4. sınıf öğrencileri olay ve olguları farklı yönleri ile anlamaya başlar, başkalarının fikirlerini anlamaya ve onların tecrübelerini zihinlerinde şemalaştırmaya çalışırlar. Bu durum ise değerlerin ilgili haber yazıları ile ders kitaplarında yer almasının önemini ortaya koymaktadır. Değerlerin kitapda en çok metin ve görsel/şekiller olarak yer alması görsel ve sözel olarak daha iyi öğrenen öğrencilerin değerleri daha iyi öğrenmesini sağladığı ifade edilebilir.

Değer eğitiminde, değerlerin öğrenilmesi için dört ve beş yaşlarıyla okul öncesi dönem büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda 4. sınıf öğrencileri de çok fazla değer öğrenebilir. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına ait değer frekans dağılımının verildiği tablo incelendiğinde, kitapda adalet değeri hariç bütün değerlerin yer almasının bu dönem için uygun olduğu söylenebilir. Nitekim bu dönemdeki çocuklar soyut düşünmeye

başladıklarından dolayıda basit ve temel düzeyde anlamını bildikleri tüm değerleri kavrayabilir.

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bulgularına rastlanılan değerler, aşağıda başlık olarak verilmiştir. Her değer başlığının altında temalar ve temalara ait kitaptan alıntılara yer verilmiştir. Bulgularına rastlanılmayan değerler ise temalar altında verilmemiştir.

4.1.1. Kök Değerler

Köklerini geleneklerimiz ve dünümüzün oluşturduğu, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınımıza uzanan değerler kök değerlerdir (MEB, 2021: 4).

4.1.1.1. Adalet Değeri

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında adalet değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de adalet değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.1.1.2. Dostluk Değeri

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında dostluk değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanındaki "sorumluluk üstleniyorum" konusunda dostluk değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada SBDK’da dostluk değeri, metinlerde 4, görseller/şekillerde 1, sorularda 1 ve toplamda 5 etkinlik tespit edildiği, haber ve ölçme-değerlendirme temalarına yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Dostluk değeri, 4. sınıf SBDK’da metin olarak “*Kardeşimin de isteğiyle göğsünde hafif beyazlığı olan, mavi renkli, güzel bir muhabbet kuşu edindik. Maviş adını verdiğimiz bu sevimli kuş ile kısa sürede dostluk kurduk. Kardeşim ve ben oyun zamanımızı artık Maviş’le oynayarak ve ona bazı basit kelimeleri öğretmeye çalışarak geçiriyoruz*” (Tuna

Matbaacılık, 2020), şeklinde insanların bir canlıyla oyun oynayıp ona basit kelimeler öğretip kurduğu arkadaşlık ilişkisi üzerinden ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Dostluk değeri, 4. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 1’de yer alan iki kardeş ile muhabbet kuşun görseli üzerinden yansıtılmaya çalışılan dostane görüntüyle yer almıştır. 4. Sınıf SBDK’ında dostluk değerine, insanlar arasında kurulan arkadaşlık ve dostluk ilişkisi üzerinden yer verilmemiştir.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 1. Dostluk Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

4.1.1.3. Dürüstlük

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında dürüstlük değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanındaki "sorumluluk üstleniyorum" konusunda dürüstlük değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada SBDK’da dürüstlük değeri, metinlerde 2 etkinlik tespit edildiği diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Dürüstlük değeri, 4. sınıf SBDK’da metin olarak “*Arkadaşlarımın da desteğiyle en yüksek oyu alarak seçimi kazandım. Arkadaşlarıma başkan seçilirsem görevimi en güzel şekilde yapacağıma söz vermiştim. Şimdi bu sözümün gereklerini yerine getirmeye çalışıyorum*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde verdiği sözleri tutan onları yerine getirmeye çalışan örnek bir öğrenci üzerinden ifade edilmiştir.

4.1.1.4. Öz Denetim

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında öz denetim değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "üretim dağıtım ve tüketim" öğrenme alanındaki "ayağımızı yorganımıza göre uzatalım" konusunda öz denetim değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada 4. sınıf SBDK’da öz denetim değeri, metinlerde 4 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Öz denetim değeri, 4. sınıf SBDK’da metin olarak *“Haklısın babacığım. Paramızın sınırsız olmadığını bilmeli ve kendimi kontrol ederek ihtiyacım olmayan ürünleri almamalıydım. Ancak söz veriyorum, bundan sonra harcamalarımı planlarken ihtiyaçlarımı önem sırasına koyup para durumumu dikkate alacağım. Ben eskiden paramın bir kısmını gereksiz yere harcıyordum. Ama artık davranışlarımı kontrol edebiliyorum”* (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde gereksiz harçamalar yaptığının farkına varan bireyin artık parasını ve gereksiz harçama yapma davranışını kontrol ettiği söylemi üzerinden ifade edilmiştir.

4.1.1.5. Sabır

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında sabır değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanındaki "zaman içinde teknoloji" konusunda sabır değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada 4. sınıf SBDK’da sabır değeri, metinlerde 1 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Sabır değeri, 4. sınıf SBDK’da metin olarak *“Edison defalarca başarısızlığa uğramasına rağmen denemelerinden vazgeçmedi. Bu sabırlı çalışmalarının sonunda da karbon teli kullandığı, uzun süre yanan, yüksek verimli lambayı üretti”* (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde Edison’un başarısızlıklara rağmen sabırlı bir şekilde

sürdürdüğü çalışmaları sonuçunda lambayı ürettiğı ve asıl başarısının gösterdiği sabırlı davranışı olduğı ifade edilmiştir.

4.1.1.6. Saygı

SBÖP’de 4. sınıf "birey ve toplum" ile "küresel bağlantılar" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak saygı değeri verilmiştir.

Birey ve Toplum öğrenme alanına yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanına yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, farklı kültürlere saygı gösterir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde 4. SBDK’da metinlerde 4, sorularda 3 ve ölçme-değerlendirmede 2 etkinlik değeri tespit edilmiştir. Görseller/şekiller ve haberler temaları ile ilgili tespitte bulunulmamıştır. Bu bağlamda programda yer alan değerlerin kitaplara yansıdığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Saygı değeri, 4. sınıf SBDK’da metin olarak “*Ülkeler arasındaki farklılıklar ayrışma, dayatma ve çatışma nedeni değil birer zenginlik kaynağı ve ilerleme aracı olarak görülmelidir. İnsan kendisinden farklı olana saygılı olursa karşısındaki de ona saygı duyar. Aksi hâlde aynı karşılığı alır ve karşılıklı saygı yerini çatışmaya bırakır. Bu nedenle daha yaşanabilir bir dünya için insanlar birbirlerinin doğuştan gelen farklılıklarına saygılı olmalıdır. Farklılıklara saygı gösterildiğı ölçüde insanlar arasındaki düşmanlık duyguları ve ön yargılar ortadan kalkar. Böylece barışın ve sevginin hâkim olduğı, insan onurunu yücelten bir dünya kurulur*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde insanlar ve kültürlerarası var olan farklılıklara saygı duyulması vurgulanmıştır. Kendimize saygı duyulmasını istiyorsak öncelikle bizden farklı olana saygı göstermemiz gerektiğine ve saygı ile çatışmaların, düşmanlıkların, ön yargıların ortadan kalkacağı daha yaşanılabilir bir dünyanın olacağı ifade edilmiştir.

Sorular

Saygı değeri, 4. sınıf SBDK'da sorular olarak Şekil 2'de yer alan farklılıklara saygıyı belirten iki tanım yapınız şeklinde bir soru olarak yer almıştır.

Yapınız

Aşağıda farklılıklara saygının çeşitli tanımları verilmiştir. Siz de bu konuyla ilgili iki tanım yapınız ve noktalı yerlere yazınız.

Farklılıklara saygı: Farklılıkları zenginlik olarak görebilmektir.

Farklılıklara saygı: İnsanı doğuştan gelen değerlerine göre kabullenmektir.

Farklılıklara saygı: Herkesin kendi doğrularını yaşadığının farkında olmaktır.

Farklılıklara saygı:

Farklılıklara saygı:

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 2. Saygı Değeri ile ilgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Saygı değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 3'de yer alan 3. uzun cevaplı soruda, farklı kültürlerle saygı duyulmadığında ortaya çıkacak sonuçların neler olabileceği şeklinde yer almıştır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Sizden ülkemiz ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkileri geliştirmeye yönelik önerilerde bulunmanız istenseydi neler önerirdiniz?
2. Sizce ülkemizi diğer ülkelerden ayıran en farklı kültürel unsur hangisidir? Neden?
3. Farklı kültürlerle saygı gösterilmediğinde ortaya çıkabilecek sonuçlar neler olabilir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 3. Saygı Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.1.1.7. Sevgi

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında sevgi değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "birey ve toplum" öğrenme alanında öğrenme alanındaki "nelerden hoşlanıyorum? neleri yapabilirim?" konusunda sevgi değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada SBDK'da sevgi değeri, metinlerde 5 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Sevgi değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak *“Merhaba, ben Efe. Hayvanları, özellikle köpekleri seviyorum”* (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde bir bireyin hayvanlara, özellikle köpeklere duyduğu sevgi söylemi üzerinden ifade edilmiştir.

4.1.1.8. Sorumluluk

SBÖP 4. sınıf "birey ve toplum", "üretim dağıtım ve tüketim" ve "etkin vatandaşlık" öğrenme alanlarında kazandırılacak değer olarak sorumluluk değeri verilmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanına yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.

İlgi ve istekleri doğrultusunda okulunda veya yakın çevresindeki eğitsel sosyal etkinliklere katılması için teşvik edilir

Üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanına yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanına yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde SBDK'da metinlerde 11, görseller/şekillerde 6, haberlerde 1, sorularda 6 ve ölçme-değerlendirmede 5 toplamda 29 etkinlik tespit edilmiştir. Bu bağlamda programda yer alan değerlerin kitaplara yansıdığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Sorumluluk değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak *“Sorumluluk sadece bazı ev işlerinde anne babamıza yardım etmek değildir. Bunun dışında sözlerimiz, kararlarımız ve hareketlerimiz de bizlere çeşitli sorumluluklar yükler. Örneğin ailemize başarılı bir öğrenci olma sözü verdiğimizde ödevlerimizi zamanında yapma sorumluluğunu üstlenmiş oluruz”* (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde verilen sözlerimizin, aldığımız kararlarımızın ve sergilediğimiz hareketlerimizin bizlere sorumluluklar yükledikleri bilinçinde olmamız gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Sorumluluk değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 4'de yer alan ev işlerinde ebeveynlere yardım etmek ve doğayı temiz tutmak gibi bazı sorumlulukları yerine getiren çocukların yansıtıldığı fotoğraflarla yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 4. Sorumluluk Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

Sorumluluk değeri, 4. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 5'de yer alan 3. sınıf öğrencilerin, sosyal sorumluluk projesi kapsamında harçlıklarını toplayarak yetim bir öğrencinin ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu üstlendikleri yönünde yer almıştır.

Küçük Yüreklere Dev Kampanya

AYDIN'ın Germencik ilçesi Bozköy İlkokulu 3A sınıfı öğrencileri harçlıklarından bıraktıkları paraları hiç tanımadıkları bir yetim öğrenciye göndererek örnek davranış sergilediler.

Bozköy İlkokulu 3A sınıfının 15 öğrencisi, öğretmenleri Narin Sözen Oruç öncülüğünde sosyal sorumluluk projeleri kapsamında Samsun'daki bir ilkokulda eğitim gören, hiç tanımadıkları yetim öğrenci E... N... 'ye yardıma bulunmak için kampanya düzenledi. Kampanya kapsamında öğrenciler, her gün harçlıklarından artırdıkları paraları kumbaraya attılar.

Narin Sözen Oruç, "Her Sınıfın Bir Yetim Kardeşi Olsun adını verdiğimiz proje ile öğrencilere değerler eğitimi vermeye çalışıyoruz. Bu sayede çocuklarımız hoşgörü, sevgiyi ve empati kurmayı öğreniyorlar." dedi.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 5. Sorumluluk Değeri ile İlgili Haberler

Sorular

Sorumluluk değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 6'da yer alan sorumluluk sahibi olmanın insan hayatını nasıl anlamlı kıldığı ile ilgili anlatılan hikâyenin yarım bırakılan yerden devamının yazılması istenilmiş, böylece sorumluluk sahibi olmanın ne kadar önemli olduğunun kavrandığı bir soru şeklinde yer almıştır.

Yapınız

Aşağıdaki hikâyeyi okuyunuz. Buraya kadar öğrendiklerinizden de yararlanarak hikâyenin devamında neler yaşanmış olabileceğini noktalı yerlere yazınız.

Her türlü zenginliğe sahip olmasına rağmen can sıkıntısından yakınan bir prens vardı. Kardeşleri, arkadaşları gezer, ava gider, eğlenirken o odasına kapanır, otururdu. Hükümdar oğlunun bu hâline çok üzülürdü. Bir gün ülkesinin en bilge kişisini sarayına çağırıp ona oğlunun durumunu anlattı ve ondan bir çözüm bulmasını istedi. Bunun için bilgeye bir hafta süre verdi.

Yaşlı bilge üç beş gün düşünüp taşındı, aklına hiçbir çözüm gelmedi. Üzgün ve dalgın hâlde yürürken koyunlarını otlatan küçük bir çobanla karşılaştı.

Çoban, yaşlı bilgeye "Şu hayvanlara biraz göz kulak oluver de şu görünen köyden yiyecek alıp geleyim." dedi. Bilge de kabul etti. Yaşlı bilge kafası karşılaştığı olaylarla meşgul bir hâlde hayvanlara göz kulak olurken bir koyun yavrusu uçurumdan aşağı yuvarlanıverdi. Kuzunun oradan kendi kendine kurtulması mümkün değildi. Bunun üzerine uçurumun dibine inen yaşlı bilge, kuzuyu sırtına bağlayıp tırmanmaya başladı. İlk hamlelerinde başarılı olamasa da yılmadı. Uğraştı, didindi, zorlandı ama sonunda kuzuyu yukarı çıkarımayı başardı. Bu arada kuzuyu kurtarma kaygısı yaşlı bilgenin kafasını öyle meşgul etmişti ki canını kurtarabilmek için kaçmakta olduğunu unutmuştu.

Bilge bu durumu fark edince "Demek ki bir kimse bir işle ciddi şekilde meşgul olursa can sıkıntısı çekmiyormuş." diye düşünerek kaçma fikrinden vazgeçti. Hemen hükümdarın huzuruna çıkarak şunları söyledi:

"Hükümdarım, eğer oğlunuzun can sıkıntısından kurtulmasını, hayata bağlanmasını istiyorsanız ona bir sorumluluk yükleyin. Zamanını alan bir meşguliyet verin. Oğlunuza yükleyeceğiniz sorumluluk ne derece ciddi, bu sorumluluğun sonuçları ne derece ağır olursa oğlunuz kendini o ölçüde can sıkıntısından kurtaracaktır. Oğlunuzun yaşama azmi de o derece artacaktır."

Ekrem ACAR, Bağırıp Çağırmadan Çocuk Eğitimi, s.73-74 (Düzenlenmiştir.).

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.
Şekil 6. Sorumluluk Değeri ile ilgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Sorumluluk değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 7'de yer alan sorumluluk değerine yönelik ifadelerin ilgili alana yazılması şeklinde bir soru olarak yer almıştır.

C. Aşağıda verilen haklar ve sorumlulukları ilgili başlıkların altına yazınız.

eğitim görmek	eğlenmek	ders çalışmak	tutumlu olmak
çevreyi temiz tutmak	temiz bir çevrede yaşamak	başkalarına karşı saygılı olmak	düşünceyi ifade etmek
Haklar		Sorumluluklar	

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 7. Sorumluluk Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.1.1.9. Vatanseverlik

SBÖP 4. "sınıf kültür ve miras" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak vatanseverlik değeri verilmiştir.

Vatanseverlik değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, Millî mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle millî mücadele'nin önemini kavrar.

Kazanım, biyografi öğretimi bağlamında ele alınır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde SBDK'da metinlerde 1, görseller/şekillerde 2, haberlerde 1, sorularda 1 ve ölçme-değerlendirmede 1 toplamda 6 etkinlik tespit edilmiştir. Bu bağlamda programda yer alan değerlerin kitaplarda yansıdığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Vatanseverlik değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak *“Millî Mücadele’de Güney Cephesi’nin en şiddetli çarpışmaları Antep’te yaşanmıştır. Şahin Bey, Antep savunması sırasında canını bu vatan uğruna feda eden kahramanlarımızdan biridir”* (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde vatanseverliğin canını vatani için feda eden Şahin Bey’in ve onun gibi şehit düşen kahramanların taşıdığı bir değer olduğu ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Vatanseverlik değerine, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 8’de yer alan Millî mücadeleyi zafere taşıyarak vatani kurtaran vatansever Mustafa Kemal Atatürk ve askerlerin olduğu fotoğraf üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 8. Vatanseverlik ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Vatanseverlik değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 9’da yer alan görsele yönelik sorulan “dumanların arasında koşan askerlerin ortak amacı nedir?” sorusunun vatansever olarak vatani kurtarmak olan cevabı üzerinden yer almıştır.

Yapınız

Büyük Taarruz'u gösteren aşağıdaki resim Anıtkabir'deki Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesinden alınmıştır. Resmi inceleyiniz ve altta verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Dumanların arasında koşan askerlerin ortak amacı nedir?
2. Askerin elinde bulunan Türk bayrağı hangi değerleri simgelemektedir?
3. Mustafa Kemal'in en üstte çizilmesinin nedenleri neler olabilir?
4. Resimdeki kişilerden hangisiyle konuşmak ve ona neler söylemek isterdiniz?
5. Sizden resme bir ad vermeniz istenseydi hangi adı verirdiniz?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 9. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Vatanseverlik değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 10'da yer alan "Millî mücadele döneminde yaşasaydınız vatanın kurtuluşu için hangi alanda neler yapardınız?" şeklindeki 2. uzun cevaplı soruda yer almıştır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Tarihî ve kültürel mirasın korunması için yapılması gerekenler neler olmalıdır?
2. Millî Mücadele günlerinde yaşasaydınız vatanımızın kurtuluşu için hangi alanda neler yapmak isterdiniz? Neden?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 10. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.1.1.10. Yardımseverlik

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında yardımsever değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanındaki "eğitsel ve sosyal etkinliklere katılıyorum" konusunda yardımseverlik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada SBDK’da yardımseverlik değeri, metinlerde 7, görseller/şekillerde 2, haber yazılarında 3, sorularda 1 toplamda 13 etkinlik tespit edildiği ve ölçme-değerlendirme temasına yönelik değer ifadesine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Yardımseverlik değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Hazırlıklarımızı tamamladıktan sonra okulumuzda büyük bir kermes düzenledik. İki gün süren kermeste yardımseverlik duygusuyla hareket eden öğrenci arkadaşlarımızdan ve velilerimizden büyük destek gördük. Satışlardan ve tiyatro gösterisinden elde edilen gelirle kardeş okuldaki ihtiyacı olan öğrenci arkadaşlarımıza kışlık giysiler aldık*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde kardeş okulda ihtiyaç sahibi öğrencilere yardım etmek için düzenlenen kermese yardımsever öğrenci ve velilerin vermiş oldukları destek üzerinden ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Yardımseverlik değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 11’de yer alan yardım kuruluşu olan Kızılay’da görevli bireylerin ihtiyaç sahiplerine yardım dağıtan görüntüleri üzerinden yer almıştır. Yardımseverlik, 4. sınıf SBDK'da bir kurum üzerinden değil, bireysel olarak taşıdığı yardımseverlik duygularıyla hareket edenlere ait görseller üzerinden yer almamıştır.

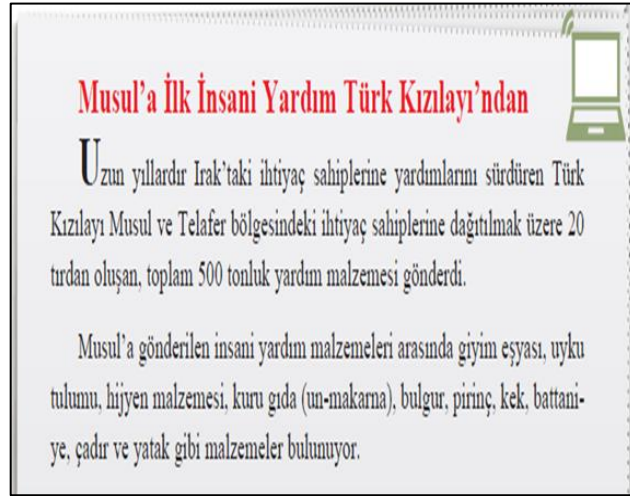
Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 11. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

Yardımseverlik değeri, 4. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 12’de yer alan yardım kuruluşu olan Kızılay’ın, Musul’a yaptığı yardımın anlatıldığı haber yazısı olarak yer

almıştır. Yardımseverlik, 4. sınıf SBDK'da yardımsever davranışlar sergileyen bireylerin anlatıldığı haber yazılıları olarak yer almamıştır.

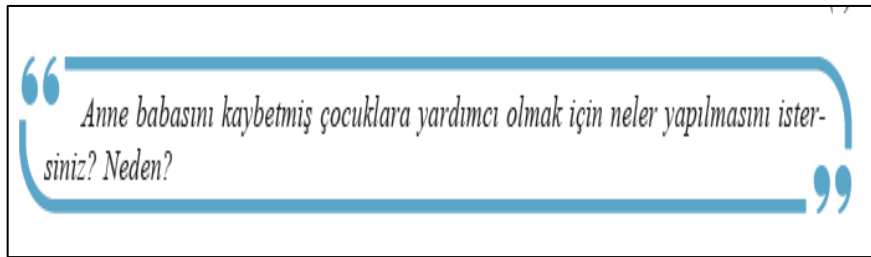

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 12. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Haberler

Sorular

Yardımseverlik değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 13'te yer alan yetim ve öksüz çocuklara yardımcı olmak için neler yapılmasını istersiniz şeklinde yardımsever davranışların ortaya konulmasına yönelik sorulan soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 13. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Sorular

4.1.2. Temel Değerler

4.1.2.1. Aile Birliğine Önem Verme

SBÖP 4. sınıf "kültür ve miras" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak aile birliğine önem verme değeri verilmiştir.

Aile birliğine önem verme değerine yönelik kazanım ifadesi şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar kazanımında yer almaktadır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde SBDK'da aile birliğine önem değerine yönelik metinlerde 3 ve görseller/şekillerde 3 toplamda da 6 etkinlik tespit edilmiştir. Diğer temalarda aile birliğine önem verme değerine rastlanılmamıştır.

Metinler

ABÖ verme değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak *“Bayramlarda küçükler büyüklerin ellerinden öperken büyükler de onlara çeşitli hediyeler verirler. Bu güzel geleneklerimiz aile bireyleri arasındaki saygıyı, aile birliğini ve akrabalık bağlarını güçlendirir”* (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde bayramlaşma ve geleneklerin aile bireyleri arasındaki bağları güçlendirdiğine değinerek aile birliğine önem verildiği ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

ABÖ verme değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 14'te yer alan aile fotoğrafları üzerinden aile üyelerini tanıtan babaanne ve aile bağlarını öğrenmeye çalışan çocuk görseli üzerinden yer almıştır. ABÖ verme değeri 4. sınıf SBDK'da aile birliğine önem verildiğini yansıtan bir aile ortamına ait görsel olarak yer almamıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 14. ABÖ Verme Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

4.1.2.2. Bağımsızlık

SBÖP'da 4. sınıf "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak bağımsızlık değeri verilmiştir.

Bağımsızlık değerine yönelik yer alan kazanım ifadesi şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenlik ilişkilendirilir.

Bir birey olarak ülkesinin bağımsızlığı için üstlenebileceği rollere örnekler verir.

15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü'nün bireysel özgürlüğü ve ülkesinin bağımsızlığına katkısı üzerinde durulur.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde SBDK'da bağımsızlık değerine yönelik metinlerde 4, görseller/şekiller 2, sorularda 2 ve ölçme-değerlendirmede 2 toplamda da 10 etkinlik tespit edilmiştir. Bağımsızlık değerine yönelik haberler temasına rastlanılmamıştır.

Metinler

Bağımsızlık değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletimin en büyük ve ecdadımın en değerli mirası olan bağımsızlık aşkı ile dolu bir adamım. Ben yaşayabilmek için mutlaka bağımsız bir milletin evladı kalmalıyım” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde M.K. Atatürk'ün bağımsızlığı neden önem verdiğini anlattığı sözleri üzerinden ifade edilmiştir.

Görseller/Resimler

Bağımsızlık değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 15'te yer alan kadın, erkek, genç, yaşlı Türk halkının tek bir yürekte ve kısıtlı imkânlarla nasıl bağımsızlık kazandıklarının anlatıldığı fotoğraf üzerinden yer almıştır.

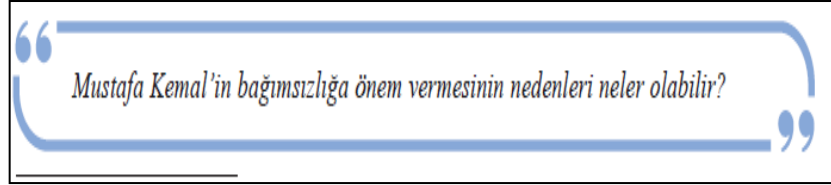

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 15. Bağımsızlık Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Bağımsızlık değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 16'da yer alan M.K. Atatürk'ün bağımsızlığa neden önem verdiği sorularak bağımsızlığın önemli olduğunu ortaya çıkaran soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.
Şekil 16. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme- Değerlendirme

Bağımsızlık değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 17'de yer alan M. K. Atatürk'ün Türk milletinin bağımsızlığını nasıl kazandığını anlattığı Nutuk eserinin sorulduğu 7. kısa cevaplı sorusuda yer almıştır.

6. NELER ÖĞRENDİNİZ?

A. Aşağıda verilen cümleleri kutucuklardaki sözcük ve sözcük gruplarından uygun olanlar ile tamamlayınız.

sorumluluk	Nutuk	Birleşmiş Milletler	özgürlük	sosyal
egitim	ayrıcılık	çalışma	egemenlik	sorumsuzca

1. Sınırsız yoktur.
2. Öğrencilerin katıldıkları gruplarda üstlenmeleri gerekir.
3. Sınıf hentbol takımındaki bir öğrencinin özürsüz olarak maça çıkmaması bir davranıştır.
4. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme tarafından kabul ve ilan edilmiştir.
5. Her çocuğun alma hakkı vardır.
6. TBMM'nin açılışıyla birlikte millete geçmiştir.
7. Mustafa Kemal Türk milletinin bağımsızlığını nasıl kazandığını adlı eserinde anlatmıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.
Şekil 17. Bağımsızlık Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.1.2.3. Barış

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında barış değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "kültür ve miras" öğrenme alanında öğrenme alanındaki "Millî kültür öğelerimiz" konusunda barış değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada SBDK’da barış değeri, metinlerde 3 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Barış değeri, 4. Sınıf SBDK’ında metin olarak “*Bayram günlerinde herkes daha güler yüzlü ve hoşgörülü olur. Öfke ve kırgınlıklar unutulur. Bu nedenle bizim kültürümüzde bayram denildiğinde akla en çok dargınların barışması gelir*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde toplumsal birlik ve beraberliğin arttığı zamanlarda bireyler arası barışın gözetildiği ve önem verildiği ifade edilmiştir.

4.1.2.4. Bilimsellik

SBÖP’da 4. sınıf "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak bilimsellik değeri verilmiştir.

Bilimsellik değerine yönelik yer alan kazanım ifadesi şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.

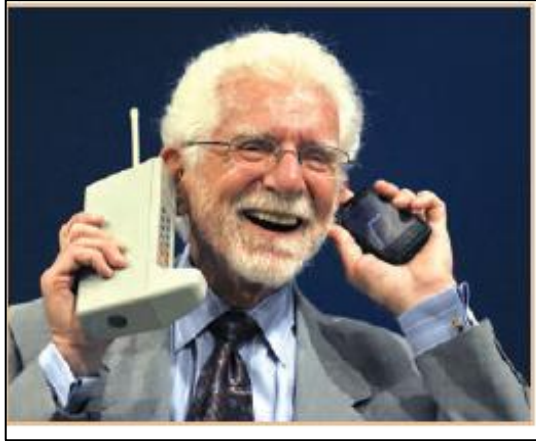
Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemede SBDK’da bilimsellik değerine yönelik metinlerde 4, görseller/şekillerde 6, sorularda 2 ve ölçme-değerlendirmede 2 toplamda da 14 etkinlik tespit edilmiştir. Bilimsellik değerine yönelik haberler temasına rastlanılmamıştır.

Metinler

Bilimsellik değeri, 4. sınıf SBDK’da metin olarak “*Tasarladığım kaloriferli ayakkabının tabanını ve yanlarını ısıtıcı tellerle kapladım. Bu ısıtıcılar, ayakkabının topuğuna yerleştirdiğim mıknatıslı dinamodan enerji alıyor. Dinamo, yürüyen kişinin zemine uyguladığı basıncı elektrik enerjisine çeviriyor. Böylece soğuk kış günlerinde dışarıda gezen kişinin ayağı üşümüyor. Ayakkabının ısıtma özelliği bir düğme ile istenildiğinde devre dışı bırakılabilir*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde ısı, elektrik ve maddeyle ilgili bilimsel bilgiler çerçevesinde yapılan içata yönelik ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Bilimsellik değeri, 4. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 18’de yer alan bilimdeki ilerlemelere bağlı olarak geliştirildiği bilinen teknolojik aletlerden biri olan telefonda yaşanan değişimin anlatıldığı fotoğrafla yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 18. Bilimsellik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Sorular

Bilimsellik değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 19'da yer alan bisikletin zaman içinde geçirdiği değişime yönelik bir araştırma çalışmasıyla yer almıştır.

Yapınız

Bisikletin icadı ve zaman içinde geçirdiği değişim konulu bir araştırma yapınız. Araştırma sırasında aşağıdaki soruların cevaplarını arayınız. Ulaştığınız bilgileri ve konu ile ilgili görselleri kullanarak bir sunu hazırlayıp sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Bisiklet nerede, ne zaman ve kim tarafından icat edilmiştir?
- Bisiklet, icadından günümüze gelinceye kadar hangi değişimlere uğramıştır?
- Bisikletin gelişiminde rol oynayan mucitler ve bilim insanları kimlerdir?
- Bu kişilerin bisikletin gelişimine katkıları neler olmuştur?
- Bisikletin insan hayatında meydana getirdiği değişiklikler neler olmuştur?
- Bisikletin gelecekte uğrayabileceği değişiklikler neler olabilir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 19. Bilimsellik Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Bilimsellik değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 20'de yer alan teknolojik ürünün köklü bir değişime uğrama nedeninin sorulduğu, cevabının ise bilimsel ilerlemlere dayalı olarak teknolojik ürünlerinde değiştiği 2. uzun cevaplı sorusunun cevabına yönelik yer almıştır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Size göre başarılı bir mucitte bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?
2. Sizce ilk hâlden günümüze kadar en köklü değişime uğramış olan teknolojik ürün hangisidir? Neden?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 20. Bilimsellik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.1.2.5. Çalışkanlık

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında çalışkanlık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında öğrenme alanındaki "sorumluluklarımı üstleniyorum" konusunda çalışkanlık değerinin ifade edildiği söylenebilir.

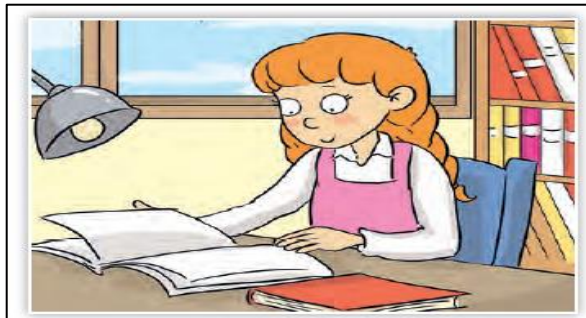
Yapılan araştırmada SBDK'da çalışkanlık değeri, metinlerde 3, görsel/ şekillerde 3 ve toplamda 6 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Çalışkanlık değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Ailemize başarılı bir öğrenci olma sözü verdiğimizde ödevlerimizi zamanında yapma sorumluluğunu üstlenmiş oluruz. Televizyon ve bilgisayar başında fazla zaman geçirmemeli, derslerimize günü gününe çalışmalıyız*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde sorumlu bir öğrenci olarak ders çalışılması yönünde ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Çalışkanlık değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 21'de yer alan dersine çalışan öğrenci görseliyle yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 21. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

4.1.2.6. Dayanışma

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında dayanışma değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "küresel bağlantılar" öğrenme alanında öğrenme alanındaki "Türk Cumhuriyetleri" konusunda dayanışma değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada SBDK’da dayanışma değeri, metinlerde 1, görsel/ şekillerde 1, haberlerde 2, sorularda 1, ölçme-değerlendirmede 1 ve toplamda 6 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Dayanışma değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Azerbaycan ile Türkiye kendilerini “iki devlet bir millet” olarak ifade eden kardeş ülkelerdir. Atatürk bu kardeşliği “Azerbaycan’ın sevinci bizim sevincimiz, kederi bizim kederimizdir.” sözü ile dile getirmiştir*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde Atatürk’ün, Azerbaycan ve Türkiye halkının iyi günde ve kötü günde aynı duyguları paylaştığını, birlik ve bereberlik içinde olduğunu belirttiği sözü ile ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Dayanışma değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 22’de yer alan öğrenciler arasında birlik ve beraberliği artırmak için tasarlanan kardeş okul projesi kapsamında öğrenci arkadaşlarına yardım götürüp onlarla tanışan çocukların olduğu fotoğrafta yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 22. Dayanışma Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

Dayanışma değeri, 4. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 23'te yer alan Türkiye'de üniversite okuyan Türkmenistanlı öğrencilerin bağımsızlıklarını kutladıkları Bayrak Bayramı'nı Türkiye'deki öğrencilerinde kutladıklarına onların bağımsızlıklarını destekledikleri, birlik ve beraberlik içinde olduklarının anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 23. Dayanışma Değeri ile İlgili Haberler

Sorular

Dayanışma değeri, 4. sınıf SBDK'da etkinlik olarak Şekil 24'de yer alan Türkiye'de öğrenim görenim Türkmenistanlı öğrencilerin iki ülke arasındaki ilişkilere katkısının dayanışmayı sağlayacağı cevabına yönelik soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 24. Dayanışma Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Dayanışma değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 25'de yer alan Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için birlik ve beraberliği sağlayarak dayanışmayı artırma önerisine yönelik sorulan soruda yer almıştır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Sizden ülkemiz ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkileri geliştirmeye yönelik önerilerde bulunmanız istenseydi neler önerirdiniz?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 25. Dayanışma Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.1.2.7. Duyarlılık

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında duyarlılık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "üretim dağıtım ve tüketim" öğrenme alanında öğrenme alanındaki "belgemizi alalım" konusunda duyarlılık değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada SBDK’da sevgi değeri, metinlerde 3, görsel/şekillerde 5, haberlerde 1, sorularda 3 ve toplamda 12 etkinlik tespit edildiği ve ölçme-değerlendirme temasına yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Duyarlılık değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Ambalajlı gıdaların üretim ve son kullanma tarihlerini kontrol edip son kullanma tarihi geçmiş yiyecekleri almamalıyız. Bu ürünlerin tüketilmesi hâlinde insanları zehirleyeceğini unutmamalıyız. Eğer yanlışlıkla böyle bir ürün almışsak hemen iade etmeliyiz. Tüketiciler olarak bunun hakkımız olduğunu bilmeli ve bu hakkı kullanmaktan çekinmemeliyiz*”(Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde tarihi geçmiş ürünlerin zehirlenmelere yol açtığı için ürünlerin son kullanma tarihinin kontrol etmede hassasiyet göstermek ve alınan tarihi geçmiş ürünlerin tüketici hakkını kullanarak iade edildiği bilinçle tepkide bulunmak yönleriyle ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Duyarlılık değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 26’da yer alan alacağı ürünlerin üretim ve tüketim tarihlerini kontrol etme bilinçinde olan ve bu konuda hassasiyet gösteren bir çocuk görseliyle yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 26. Duyarlılık Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Haberler

Duyarlılık değeri, 4. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 27'de yer alan gereksiz aramalarla 122 acil merkezin meşgul edilmesi ve ambulansların yönlendirmede yaşanan sıkıntılara karşı duyarlı olunmasıyla ilgili haber yazısında yer almıştır.

Gereksiz Aramalar Nedeniyle 112 Acil Komuta Merkezinin Gerçek Hastalara Ulaşması Güçleşiyor

Acil hastalar için aranması beklenen 112 Acil Komuta Merkezine dakikada onlarca gereksiz arama gelmesi ambulansları yönlendirmekte görevli sağlık operatörlerini zor durumda bırakıyor. Komuta merkezinde görevli sağlık personeli geçtiğimiz yıl 825 bin, bu yılın ilk 4 ayında ise çoğu gereksiz 250 bin çağrıya baktı. 1 yılda 825 bin çağrıdan 32 bin 869'unun gerçek vaka olduğu anlaşılırken ilk 4 ayda gelen 250 bin çağrıdan da sadece 12 bininin gerçek hasta olduğu sağlık ekipleri tarafından belirlendi.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 27. Duyarlılık Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

Duyarlılık değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 28'de yer alan öğrencilerin evlerindeki ürünlerin üzerinde yer alan simgelerin anlamlarına karşı bilinçli ve duyarlı olmasına yönelik sorulan soruda yer almıştır.

Yapınız

Evinizde kullandığınız gıda ve temizlik ürünlerinden beş tanesini seçiniz. Bu ürünlerin adlarını ve hangi ülkede üretildiğini, ambalajının geri dönüştürülebilir malzemelerden yapıp yapılmadığını ve üzerlerinde TSE, CE, ISO gibi kalite ve güvenlik işaretlerinden hangilerinin bulunduğunu tablodaki yerine yazınız.

Ürün Adı	Üretim Yeri	TSE	CE	ISO	Geri Dönüşüm

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 28. Duyarlılık Değeri ile İlgili Sorular

4.1.2.8. Kültürel Mirasa Duyarlılık

SBÖP’da 4. sınıf "kültür ve miras" ve "küresel bağlantılar" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak kültürel mirasa duyarlılık değeri verilmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan kazanım ifadesi şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.

Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır kazanımda yer alır.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan kazanım ifadesi şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.

Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde SBDK’da kültürel mirasa duyarlılık değerine yönelik metinlerde 4, görseller/şekillerde 19, sorularda 9 ve ölçme-değerlendirmede 2 toplamda da 34 etkinlik tespit edilmiştir. Kültürel mirasa duyarlılık değerine yönelik haberler temasına rastlanılmamıştır.

Metinler

KMD değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Kasımiye Medresesi’ni gezerken başta giriş kapısı olmak üzere bu tarihî yapının bazı bölümlerinin tahrip olduğunu gördük. Kültürel mirasımıza karşı duyarlı olmamız gerektiğini bir kez daha düşünerek medreseden ayrıldık*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde kültürel miras olan tarihi yapıların tahrip edilmemesi bu konuda hassas davranılması gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

KMD değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 29’da yer alan Isparta Etnografya müzesinde kültürel öğelerin koruma altına alınarak kültürel mirasa karşı duyarlılık gösterildiğinin yansıtıldığı görsellerde yer almıştır.

Isparta Etnografya Müzesinden görüntüler

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 29. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

KMD değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 30'da yer alan öğrencilerin evlerinde geçmişten kalan eşyaların tanıtımını yaparak geçmiş bir ürüne karşı duyarlılık kazanmayı sağlayan soruda yer almıştır.

Yapınız

Evinizde aile büyüklerinizden kalmış, değer verdiğiniz ve özenle korumaya çalıştığınız nesneler bulunabilir. Bunlar sandık, saat, madalya, giysi, lamba, masa, sandalye, yüzük, kemer, başlık gibi eşyalar olabilir. Şimdi bu nesnelerden birini seçiniz ve onunla ilgili olarak aşağıdaki nesne tanıtım kartında istenen bilgileri karşılama yazınız.

NESNE TANITIM KARTI	
Nesnenin;	
Adı :	
Kullanım amacı :	
Yapılış tarihi (tahmini) :	
Yapımında kullanılan malzemeler :	
Nerede yapıldığı :	
Kim tarafından ve nereden alındığı :	
Bugüne kadar kimler tarafından kullanıldığı :	
Evinize ne zaman ve nasıl geldiği :	
Günümüzde kullanılıp kullanılmadığı :	

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 30. KMD Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

KMD değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 31'de yer alan tarihi ve kültürel mirasın korunması için yapılması gerekenlerin sorulduğu uzun cevaplı soruda yer almıştır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Tarihî ve kültürel mirasın korunması için yapılması gerekenler neler olmalıdır?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 31. KMD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.1.2.9. Doğal Çevreye Duyarlılık

SBÖP’da 4. sınıf "insanlar, yerler ve çevreler" ve "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak doğal çevreye duyarlılık değeri verilmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan kazanım ifadesi şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.

Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir. Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan kazanım ifadesi şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır.

Teknolojinin hayatımızda ve çevremizde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilerine dikkat çekilir.

- Sosyal bilgiler, teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.

Teknolojik ürünler için hazırlanan kullanım kılavuzlarına dikkat çekilir şeklindedir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde SBDK’da doğal çevreye duyarlılık değerine yönelik metinlerde 6, görseller/şekiller 1, haberlerde 1, sorularda 5 ve toplamda da 13 ekinlik tespit edilmiştir. Doğal çevreye duyarlılık değerine yönelik ölçme-değerlendirme temasına rastlanılmamıştır.

Metinler

DÇD değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Sel baskınlarını önlemek için özellikle doğal çevreye duyarlı olunmalıdır. Bu amaçla doğal bitki örtüsü özellikle de ormanlar korunmalı, dik yamaçlar teraslanarak eğim azaltılmalı ve akarsu kenarlarına yerleşmeler kurulmamalıdır. Ayrıca, akarsu yataklarına setler ve barajlar yapılarak suyun akışı kontrol altına alınmalıdır*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde doğal çevreyi korumak için hassasiyet gösterilecek durumların neler olduğu ve sel baskınına önlemek için doğal çevrenin korunması gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

DÇD değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 32'de yer alan doğal çevreye atılan çöpleri toplayarak doğayı temizlemeye çalışan ve bu yöntemle tepkilerini ortaya koyan duyarlı çocukların yansıtıldığı görselde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.
Şekil 32. DÇD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

DÇD değeri, 4. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 33'de yer alan Anadolu rallisi sırasında motor sesinden korkan koruma altındaki alageyiklerden hamile 7 geyiğin düşük yaparak öldüğü ve doğal çevreye karşı çok yönlü olarak duyarlılık gösterilmesine dikkat çekilmiştir. Doğal çevrenin sadece ormanlardan ibaret olmadığı doğal çevrede canlılarında bulunduğu ve onlara karşıda korumacı olunmasında doğal çevreye duyarlılığın bir parçası olduğunun farkına varıldığı haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.
Şekil 33. DÇD Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

DÇD değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 34'de yer alan teknolojinin doğal çevreye olan olumlu ve olumsuz etkileri hakkında düşüncelerin örneklendirilerek doğal çevreye duyarlılık kazanılmasını sağlayacak soruda yer almıştır.

Yapınız

Teknolojinin hayatımıza ve çevremize etkilerinin neler olduğunu düşününüz. Daha sonra da bu konuyla ilgili olarak vereceğiniz örnekleri aşağıdaki tabloya yazınız.

Teknolojik Gelişmeler	Olumlu Etkileri	Olumsuz Etkileri

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 34. DÇD Değeri ile İlgili Sorular

4.1.2.10. Estetik

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında estetik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "kültür ve miras" öğrenme alanındaki "Millî kültür öğelerimiz" konusunda estetik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

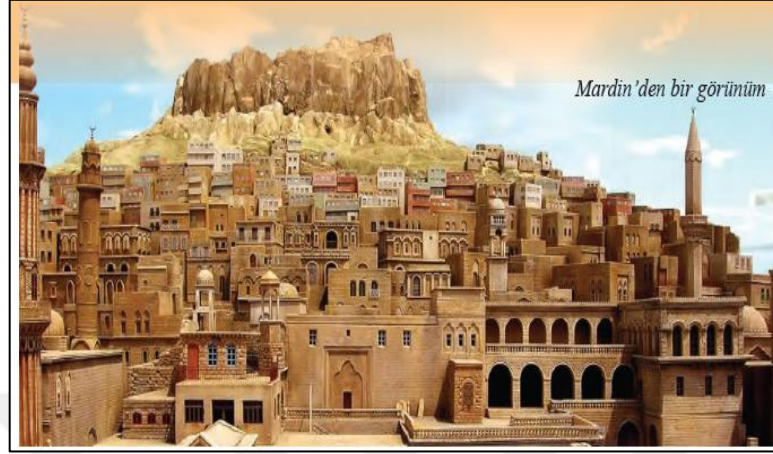
Yapılan araştırmada SBDK'da estetik değeri, metinlerde 2, görsel/şekillerde 3 ve toplamda 5 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Estetik değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Mardin evlerinin dış cephelerinde sütunlar, kapılar, pencereler ve cumba adı verilen çıkıntılar vardır. Evlerin dış duvarlarında dikkat çeken önemli ayrıntılardan biri de taş süslemelerdir. Oya gibi işlenmiş bu süslemelerde en çok üzüm salkımı, güvercin, lale ve karanfil motifleri kullanılmıştır*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde Mardin evlerinin estetik yönlerinin tasviri yapılarak ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Estetik değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 35'de yer alan estetik bir değere ve görüntüye sahip Mardin evlerine ait fotoğrafta yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 35. Estetik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

4.1.2.11. Eşitlik

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında eşitlik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında öğrenme alanındaki "haklarımla varım" konusunda eşitlik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada SBDK'da eşitlik değeri, metinlerde 3, görsel/şekiller 1, ölçme-değerlendirmede 1 ve toplamda 5 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Eşitlik değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Önemli çocuk haklarından biri de eşitliktir. Çocuklar dili, dini, rengi, cinsiyeti veya soyu nedeniyle ayrımcılığa uğramamalıdır*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde çocuk hakları üzerinden her çocuğun eşit haklara sahip olduğu ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Eşitlik değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 36'da yer alan dili, dini ve ırkı farklı olduğu görülen tüm çocukların hak sahibi olduğunun belirtildiği ve tüm çocuklar eşittir yazılı pankartın olduğu görselde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 36. Eşitlik Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Ölçme-Değerlendirme

Eşitlik değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 37'de yer alan 5. boşluk doldurma sorusunda her çocuğun eğitim alma hakkı vardır ifadesinde yer almıştır.

6. NELER ÖĞRENDİNİZ?

A. Aşağıda verilen cümleleri kutucuklardaki sözcük ve sözcük gruplarından uygun olanlar ile tamamlayınız.

sorumluluk	Nutuk	Birleşmiş Milletler	özgürlük	sosyal
eğitim	ayrıcalık	çalışma	egemenlik	sorumsuzca

1. Sınırsız yoktur.
2. Öğrencilerin katıldıkları gruplarda üstlenmeleri gerekir.
3. Sınıf hentbol takımındaki bir öğrencinin özürsüz olarak maça çıkmaması bir davranıştır.
4. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme tarafından kabul ve ilan edilmiştir.
5. Her çocuğun alma hakkı vardır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 37. Eşitlik Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.1.2.12. Özgürlük

SBÖP 4. sınıf kazanımlarında özgürlük değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 4. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında öğrenme alanındaki "ben çocuğum, haklarımla varım" konusunda özgürlük değerinin ifade edildiği söylenebilir.

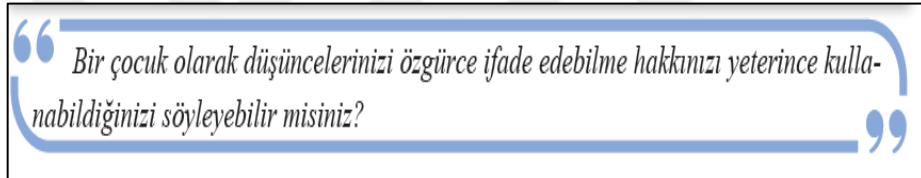
Yapılan araştırmada SBDK’da sevgi değeri, metinlerde 4, sorularda 1 ve toplamda 5 etkinlik tespit edildiği ve diğer temalara yönelik değer ifadelerine rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Özgürlük değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “Çocuk hakları deyince aklıma, düşüncelerimi özgürce söyleyebilmem geliyor” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde düşünce özgürlüğü yönüyle ifade edilmiştir.

Sorular

Özgürlük değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 38’de yer alan çocukların sahip olduğu ifade özgürlüğü hakkını hangi düzeyde kullanabildiklerini açıklamaya yönelik sorulan soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Tuna Matbaacılık.

Şekil 38. Özgürlük Değeri ile İlgili Sorular

4.1.2.13. Tasarruf

SBÖP’da 4. sınıf "üretim dağıtım ve tüketim" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak tasarruf değeri verilmiştir.

Tasarruf değerinin yer aldığı kazanım ifadesi şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, istek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.

Kaynakların sınırlılığı, fayda ve maliyet dengesi göz önüne alınacaktır.

İstek ve ihtiyaçların birbirinden farklı olduğu vurgulanır.

- Sosyal bilgiler, çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.

Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde SBDK’da tasarruf değerine yönelik metinlerde 4, görseller/şekiller 3, haberlerde 1, sorularda 6, ölçme-değerlendirmede 2 ve toplamda da 16 etkinlik tespit edilmiştir.

Metinler

Tasarruf değeri, 4. sınıf SBDK'da metin olarak “*Oysa para kazanmak kolay bir iş değildir. Bu nedenle tutumlu olmalı, gereksiz yere para harcamamaya dikkat etmeliyiz. Ayrıca paramızın tamamını kullanmayıp ihtiyaçlarımızı karşıladıktan sonra kalan kısmını biriktirmeye çalışmalıyız*” (Tuna Matbaacılık, 2020), şeklinde ihtiyaç fazlası harçamalardan kaçınarak paranın tasarruflu kullanılması ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Tasarruf değeri, 4. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 39'da yer alan suyun tükenmesini önlemede en büyük çözümün tasarruf olduğunun anlatıldığı afişde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 39. Tasarruf Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Haberler

Tasarruf değeri, 4. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 40'ta yer alan öğrencilerin ekmek israfını önlemek ve bu konuda tasarruflu olmak için yaptıkları yarışmanın anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.

Şekil 40. Tasarruf Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

Tasarruf değeri, 4. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 41'de yer alan tasarruflu olmak için ihtiyaç ve isteklerin ne olduğu hakkında yapılması gereken ayırma yönelik D/Y ifadelerin belirlenmesine yönelik sorulan soruda yer almıştır.

Yapınız

Aşağıda insanların istek ve ihtiyaçlarıyla ilgili bazı cümleler verilmiştir. Cümleleri okuyunuz ve doğru olduğunu düşündüklerinizin başına "D", yanlış olduğunu düşündüklerinizin başına ise "Y" yazınız.

Çalışmanızın sonunda maddeleri yanlış ya da doğru olarak değerlendirmenizin nedenlerini açıklayınız.

Sizinle aynı fikirde olmayan arkadaşlarınızla konuyu tartışınız.

- () 1. İsteklerimiz ihtiyaçlarımızdan daha önemlidir.
- () 2. İhtiyaçlar kişilere göre değişiklik gösterebilir.
- () 3. Kitap okumak, gezmek, eğlenmek isteklerimizden bazılarıdır.
- () 4. İsteklerimizi karşılayamazsak yaşayamayız.
- () 5. Ayakkabımız yırtıldığında yeni bir ayakkabı almak istektir.
- () 6. İsteklerin önem sırası kişiye göre değişebilir.
- () 7. İhtiyaçlarımız bir kez karşılandıktan sonra bir daha ortaya çıkmaz.
- () 8. İhtiyaçlarımızı karşılayamazsak acı, üzüntü ve kaygı duyarız.
- () 9. Saatimiz varken yeni bir saat almayı düşünmek istektir.
- () 10. İhtiyaçlarımızın şiddeti her zaman aynıdır.
- () 11. Sarı renkli MP3 çalara sahip bir öğrenci aynı tipte beyaz renkli yeni bir MP3 çalar aldığında fayda-maliyet dengesini sağlamamış olur.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.
Şekil 41. Tasarruf Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Tasarruf değeri, 4. sınıf SBDK'da ölçme değerlendirme olarak Şekil 42'de yer alan çoktan seçmeli sorudaki şıklarda bulunan atasözlerden hangisinin tasarruf değerine yönelik olmadığını sorulduğu soruda yer almıştır.

2. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi insanları tutumlu olmaya ve tasarruf etmek teşvik eden bir anlam taşımaz?

A) Bir elin nesi var, iki elin sesi var.	B) Sakla samanı, gelir zamanı.
C) Ayağını yorganına göre uzat.	D) Damlaya damlaya göl olur.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Tuna Matbaacılık.
Şekil 42. Tasarruf Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.2. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının değerler bağlamında incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, metinler, görseller/şekiller, haberler, sorular ve ölçme-değerlendirme temaları altında belirtilmiştir. Bütün temalara ait bulguların frekans değerleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değer Frekans Dağılımı

Değerler		Metinler (f)	Görseller/Şekiller (f)	Haberler (f)	Sorular (f)	Ölçme-Değerlendirme(f)	TOPLAM
Kök Değerler	Adalet	3	1	-	-	1	5
	Dostluk	-	-	-	-	-	-
	Dürüstlük	1	-	-	-	-	1
	Öz Denetim	-	-	-	-	-	-
	Sabır	-	-	-	-	-	-
	Saygı	4	2	-	-	-	6
	Sevgi	2	-	-	-	-	2
	Sorumluluk	9	6	-	3	2	20
	Vatanseverlik	2	-	-	-	-	2
	Yardımseverlik	4	2	3	-	-	9
Temel Değerler	Aile Birliğine Önem Verme	1	1	-	-	1	3
	Bağımsızlık	3	5	-	2	1	11
	Barış	2	-	1	-	-	3
	Bilimsellik	4	-	-	2	1	7
	Bilim Etiği	1	5	-	1	5	12
	Çalışkanlık	6	-	-	2	-	8
	Dayanışma	7	3	1	2	1	14
	Duyarlılık	4	1	2	3	6	16
	Kültürel Mirasa Duyarlılık	5	50	1	9	3	68
	Doğal Çevreye Duyarlılık	4	9	7	7	2	29
	Estetik	2	6	-	-	-	8
	Eşitlik	3	2	-	-	-	5
	Özgürlük	3	3	-	2	3	11
	Tasarruf	3	-	1	-	-	4
TOPLAM		73	96	16	33	26	244

Tablo 3 incelendiğinde 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 244 değer yer aldığı görülmektedir. Bu değerlerin 73’ü metinlerde ifade edilmiştir. 96’sı görseller/şekillerde tasvir edilmiştir. 16’si haberlerde, 33’ü sorularda yer almıştır. 26’sı ölçme-değerlendirme sorularında yer almıştır.

Tablo 3 incelendiğinde Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok yer alan değerler, 68 etkinlikle kültürel mirasa duyarlılık, 29 etkinlikle doğal çevreye duyarlılık, 20 etkinlikle sorumluluk ve 16 etkinlikle duyarlılık değerleri olduğu görülmektedir. En az yer alan 1 etkinlikle dürüstlük değeridir. Dostluk, öz denetim, sabır değerleri ise Sosyal Bilgiler ders kitabında yer almadığı görülmektedir.

Tablo 3'te değerlerin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında daha çok görsel/şekiller olarak yer aldığı görülmektedir. Özellikle bu dönemdeki öğrencilerin çocukluk döneminde çıktıkları, soyut düşünebildikleri bilinmesine rağmen değerleri somut bir şekilde öğrenmeleri kalıcılığı artırır. Çünkü en iyi öğrenme şekli görsel yolla yapılan öğrenmelerdir. Görsel/şekillerin ardından değerler, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında metinler olarak yer almaktadır. Bu durum, kavram ve kelime dağarcığının geliştiği, okuma ve okuyarak bilgi edinmenin ilerlediği 5. sınıf öğrencilerinin gelişimine uygun olduğu söylenebilir. 5. sınıf öğrencilerinde kavramlar soyuttan somuta doğru öğrenilmekte ve soyut kavramlar olan değerler, ders kitabında görsel/şekillerle somutlaştırılmıştır. Değerler, duyuşsal yönden ölçülmelidir. Ancak değerlerin duyuşsal olarak kazanılması için zamana ihtiyaç vardır. Bundan dolayı bu dönemde bilişsel olarak değer ölçümü yapılmalıdır. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan sorular ve ölçme-değerlendirme sorularına bakıldığında tanım ve neden-sonuç ilişkisine dayalı bir şekilde değerlerin, bilişsel alana yönelik sorgulandığı görülmektedir. Değerlerin gerçek yaşamda uygulandığının örneklerle görülmesi öğrencilerde o değere karşı duyuşsal olarak bir tepki geliştirebilir. Bu bağlamda da ilgili değere yönelik haber yazılarının ders kitaplarında yer alması büyük önem taşır. Değerlerin kitapda en çok metin ve görsel/şekiller olarak yer alması görsel ve sözel olarak daha iyi öğrenen öğrencilerin değerleri daha iyi öğrenmesini sağladığı ifade edilebilir.

Bu dönemdeki öğrencilerde bilim ve teknolojiye karşı artan ilgiden dolayı sosyal bilgilerde özellikle 5. sınıfta kazandırılacak temel değerlere, bilim etiği değeri eklenmiştir. 5. sınıfta millî duygular arttığı için bağımsızlık, dayanışma ve kültürel mirasa duyarlılık değerlerin kazandırılması önem taşır ve bu değerler 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yeteri düzeyde yansıtılmıştır. Ancak kitapda vatansaverlik değerine yeterince yer verilmemiştir. Ayrıca değerlerin öğrenilmesi için dört ve beş yaşlarıyla okul öncesi dönem büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda 5. sınıf öğrencileri de çok fazla değer öğrenebilir. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına ait değer frekans dağılımının verildiği tablo incelendiğinde, toplamda 244 değerle en çok değer olduğu bu dönem için bunun uygun

olduğu söylenebilir. Nitekim bu dönemdeki çocuklar soyut düşünmeye başladıklarından dolayı da anlamını bildikleri tüm değerleri kavrayabilir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulgularına rastlanılan değerler aşağıda başlık olarak verilmiştir. Her değer başlığının altında temalar ve temalara ait kitaptan alıntılara yer verilmiştir. Bulgularına rastlanılmayan değerler ise temalar altında verilmemiştir.

4.2.1. Kök Değerler

Köklerini geleneklerimiz ve dünümüzün oluşturduğu, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınımıza uzanan değerler kök değerlerdir (MEB, 2021:4).

4.2.1.1. Adalet

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında adalet değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanındaki "bilinçli tüketici" konusunda adalet değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde adalet değeri, SBDK’da metinlerde 3, görseller/şekillerde 1, ölçme-değerlendirme 1 toplamda 5 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir.

Metinler

Adalet değeri, 5. sınıf SBDK’da metin olarak “*Bazı durumlarda satıcılar sorunun çözümü konusunda tüketici olarak sahip olduğumuz hakları göz ardı edebilir. Bizler, bilinçli tüketici olarak haklarımızı öğrenir ve nasıl arayacağımızı bilirsek sorunlar adil bir şekilde çözüme ulaşır*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde yasal dayanağı olan sorunlar karşısında haklarımızın bilinçinde olarak yasalar çerçevesinde çözümler aradığımızda adaletli davranıldığı ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Adalet değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 43’te yer alan sadece mahkemelerde adalet olduğunu ifade eden adalet sarayının görseli üzerinden yer almıştır.

Adalet değeri, 5. sınıf SBDK’da günlük hayatın her alanında adet değerinin gözetilmesine yönelik görseller yer almamıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 43. Adalet Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Ölçme-Değerlendirme

Adalet değeri, 5. sınıf SBDK’da ölçme değerlendirme olarak Şekil 44’te yer alan adalet ile ilgili kurumların yazılmasına yönelik kuramsal bilgiye dayalı bir sorusunda yer almıştır.

Aşağıdaki toplumsal ihtiyaçların altına, bu ihtiyaçları karşılamak için faaliyet gösteren kurumlardan ikişer örnek yazınız.				
Eğitim	Sağlık	Güvenlik	Adalet	Ulaşım
■	■	■	■	■
■	■	■	■	■

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 44. Adalet Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.1.2. Dostluk

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında dostluk değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de dostluk değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.2.1.3. Dürüstlük

SBÖP 5. sınıf "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak dürüstlük değeri verilmiştir.

Dürüstlük değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler. Bilimsel düşünmenin önemine vurgu yapılır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde dürüstlük değeri, SBDK’da metinlerde 1 etkinlik tespit edilmiştir. Dürüstlük değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan dürüstlük değerinin 5. sınıf SBDK’na yeterli düzeyde yansıtılmadığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Dürüstlük değeri, 5. sınıf SBDK’da metin olarak “*Genel ağ üzerindeki bilgilerin tamamı derlenip toparlanmış, kontrolden geçirilmiş bilgiler değildir. Kişinin karşılaştığı bu bilgi yığını içerisinde gerekli ayıklama ve sorgulamaları yaparak güvenilir bilgi kaynaklarına en kısa sürede ulaşması gerekmektedir*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde genel ağda dürüst bir şekilde doğru bilgi paylaşımının yapılmadığı bu yüzden genel ağdaki bilgilerin güvenilir olmadığı ifade edilmiştir.

4.2.1.4. Öz Denetim

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında öz denetim değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de öz denetim değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.2.1.5. Sabır

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında sabır değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de sabır değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.2.1.6. Saygı

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında saygı değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanındaki "temel haklarımız" konusunda saygı değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde saygı değeri, SBDK’da metinlerde 4, görseller/şekiller 2 ve toplamda 6 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Saygı değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Saygı değeri, 5. sınıf SBDK’da metin olarak “*Görüşlerinizi konuşarak, yazarak, şarkı söyleyerek, resim yaparak ifade edebilirsiniz. Bunu yaparken başkalarının düşüncelerine saygı duyup onların da kendilerini ifade etmelerine imkân vermelisiniz*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde başkalarının düşüncelerine ve ifade özgürlüğünde saygı duyulması gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Saygı değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 45’te yer alan düşüncelerini ifade eden bireylerin yer aldığı görselde düşünce ve ifade özgürlüğüne saygı duyulduğunun görüntüsü üzerinde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 45. Saygı Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

4.2.1.7. Sevgi

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında sevgi değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "küresel bağlantılar" öğrenme alanındaki "barışa giden yolculuk" konusunda sevgi değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde sevgi değeri, SBDK’da metinlerde 2 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Sevgi değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Sevgi değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Ülkemiz binlerce yıl birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, bu medeniyetlerden kalan kültürel ve tarihî zenginliği özenle*

korumuştur. Bu durumun Anadolu topraklarına kazandırdığı en büyük değerlerden biri de farklı dil, din ve milletten insanların sevgi, saygı ve anlayış ortamı içerisinde yüzyıllardan beri bir arada yaşıyor olmalarıdır” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde kültürel ve tarihi zengiliğin sevgi değerini kazandırdığı ve sevgi sayesinde farklı dil, din ve milletten olan insanların yüzyıllardır bir arada yaşamasını sağlayan bir güç kaynağı olduğu yönüyle ifade edilmiştir.

4.2.1.8. Sorumluluk

SBÖP 5. sınıf "birey ve toplum" ve "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanlarında kazandırılacak değer olarak sorumluluk değeri verilmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanındaki kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.

Aile, akraba, arkadaş grubu, spor takımı, resim, müzik kulübü gibi sosyalleşmeye katkıda bulunan gruplar ve okul gibi kurumlar ele alınır.

Görev ve sorumlulukları yerine getirirken planlı çalışmanın önemi üzerinde durulur.

Kişisel zamanını planlarken oyun oynama, ders çalışma, kitap okuma, uyuma, aile ve arkadaşlar ile nitelikli zaman geçirme ve kitle iletişim araçlarını kullanma durumlarını dikkate almanın önemine değinilir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanındaki kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde sorumluluk değeri, SBDK’da metinlerde 9, görseller/şekillerde 6, sorularda 3, ölçme-değerlendirme 2 toplamda 20 etkinlik tespit edilmiştir. Sorumluluk değeri ile ilgili haber temasına ait bulguya rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan sorumluluk değerinin 5. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

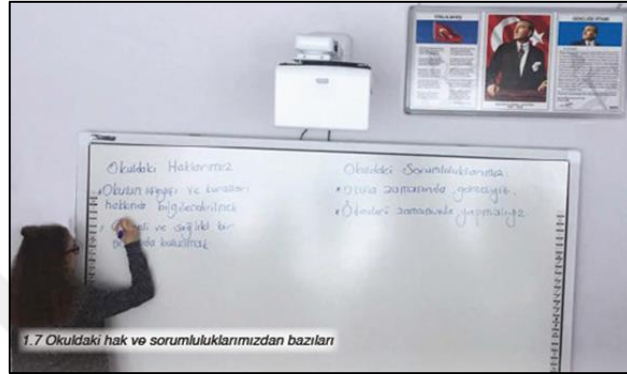
Metinler

Sorumluluk değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Unutmayın, haklarınızı bilmeniz ve savunmanız da sizin bir sorumluluğunuzdur*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde

sorumluluğun görevlerimizi yerine getirmenin yanında haklarımızı bilmek ve haklarımızı savunmanında sorumluluk olduğu yönüyle ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Sorumluluk değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 46’da yer alan okuldaki haklarını ve sorumluluklarının bilinçinde bir öğrencinin yansıtıldığı görsel üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 46. Sorumluluk ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Sorumluluk değeri, 5. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 47’de yer alan çocuk olarak sahip olduğu hakları bilme sorumluluğunu ortaya çıkarmaya yönelik sorulan sorularda yer almıştır.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Aşağıdaki görsellerin yanına çocukların sahip olduğu haklardan hangisiyle ilişki-
li olduğunu yazınız.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 47. Sorumluluk Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Sorumluluk değeri, 5. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 48’de yer alan 4. uzun cevaplı soruda aile ortamında söz alıp düşüncelerin ifade edilmesiyle hangi hakkın kullanıldığı sorularak sahip olduğu hakkı bilme sorumluluğunu yerine getirip getirmediğine yönelik soruda yer almıştır.

Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Sosyal Bilgiler dersinin etkin bir vatandaş olarak size sağladığı katkılar nelerdir?
2. Çevre kirliliği ve trafik kazalarının tek bir nedene bağlı olmaması neyin göstergesidir?
3. Kişisel zamanımızı planlama size ne gibi faydalar sağlar?
4. Ailenizde söz alıp düşüncelerinizi ifade ederek hangi hakkınızı kullanmış oluyorsunuz?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 48. Sorumluluk Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.1.9. Vatanseverlik

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında vatanseverlik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "birey ve toplum" öğrenme alanındaki "etkin bir vatandaşım" konusunda vatanseverlik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde vatanseverlik değeri, SBDK’da metinlerde 2 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Vatanseverlik değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Vatanseverlik değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “Okula başladığım günden itibaren Türk halkının Atatürk önderliğinde ülkemizi düşmanlardan kurtarmak için verdiği mücadele ile ilgili birçok şey öğrendim. Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenimiz bu konuları bize ayrıntılı bir şekilde anlattı. Verilen mücadelenin ne kadar büyük olduğunu ve bu mücadelede henüz bizim yaşlarımızda olan birçok çocuk kahramanın görev yaptığını öğrendim. Bu mücadelenin içinde olan tüm insanlara karşı büyük bir minnet borcumuzun olduğunu; bu borcun da vatanımızı sevip çok çalışarak, onu daha güzel günlere taşıyarak ödeneceğini düşünüyorum” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde vatansever ecdata minnet borcumuzun olduğu ve bunun vatansever duygular ile ülkenin kalkınması için çok çalışarak ödenebileceği yönüyle ifade edilmiştir.

4.2.1.10. Yardımseverlik

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında yardımseverlik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "birey ve toplum" öğrenme alanındaki "haklarımla varım" konusunda yardımseverlik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde yardımseverlik değeri, SBDK’da metinlerde 4, görseller/şekillerde 2, haberlerde 3 ve toplamda 9 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Yardımseverlik değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Yardımseverlik değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde "*Çocuklara destek olmak istiyorsak onlara para vererek değil onları yardım kuruluşlarına yönlendirerek, onların eğitimlerine devamını sağlayarak destek olabiliriz*" (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde desteğe ihtiyaç duyan çocuklara para yardımı sağlamak yerine onların eğitimlerine devam etmesini sağlayan yardım kuruluşlarına onları yönlendirerek yardım edilebileceği ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Yardımseverlik değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 49’da yer alan Kızılay’ın erzak vb. yardım için hazırlıklar yaptığı görevlilerin olduğu görsel üzerinden yer almıştır. Yardımseverlik değeri, 5. sınıf SBDK’da ihtiyaç sahiplerine erzak vb. yardım dışında başka yönlerde de ve sadece insanlara değil ayrıca diğer canlılara yönelikte yardımsever davranışların olduğu görseller yer almamıştır.

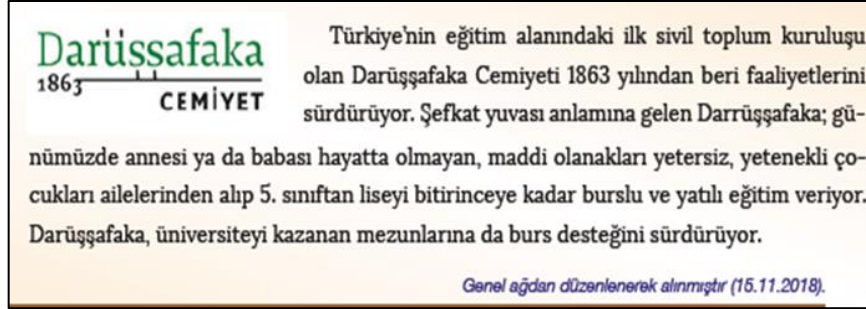

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 49. Yardımseverlik Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Haberler

Yardımseverlik değeri, 5. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 50'de yer alan Darüşşafaka cemiyetinin eğitim alanında yaptığı yardımların anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 50. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Haberler

4.2.2. Temel Değerler

4.2.2.1. Aile Birliğine Önem Verme

SBÖP 5. sınıf "birey ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak aile birliğine önem verme değeri verilmiştir.

Aile birliğine önem verme değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.

Aile, akraba, arkadaş grubu, spor takımı, resim, müzik kulübü gibi sosyalleşmeye katkıda bulunan gruplar ve okul gibi kurumlar ele alınır.

Kişisel zamanını planlarken oyun oynama, ders çalışma, kitap okuma, uyuma, aile ve arkadaşlar ile nitelikli zaman geçirme ve kitle iletişim araçlarını kullanma durumlarını dikkate almanın önemine değinilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde aile birliğine önem verme, SBDK'da metinlerde 1, görseller/şekillerde 1, ölçme-değerlendirmede 1 ve toplamda 3 etkinlik tespit edilmiştir. Aile birliğine önem verme değeri tespit edilen temalarda az düzeyde verilmiş ve haber ile sorular temalarına ait bulgulara da

rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan aile birliğine önem verme değerinin 5. sınıf SBDK’na yeterli düzeyde yansıtılmadığı yorumu yapılabilir.

Metinler

ABÖ verme değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Evdeki işler, aile üyeleri arasında paylaştırılır. Bu paylaşım yapılırken herkese aile içindeki rolüne uygun görevler verilir. Bu görevler bizim sorumluluklarımızı oluşturur. Sorumlulukların yerine getirilmesi aile birliği açısından son derece önemlidir*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde aile içindeki sorumlulukları yerine getirmenin aile birliğine önem verildiğinin bir göstergesi olduğu ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

ABÖ verme değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 51’de yer alan aile içindeki sorumluluklarını yerine getirerek aile birliğine önem verdiklerini gösteren ebeveynlere ait görüntüler üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 51. ABÖ Verme ile İlgili Görseller/Şekiller

Ölçme-Değerlendirme

ABÖ verme değeri, 5. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 52’de yer alan aile içinde sosyalleşmeyi ifade eden davranışlara yönelik sorulan çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

Bireyin içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olma sürecine "sosyalleşme" denir. Bu süreçte birey, toplumun kültürel değerlerini öğrenir ve kendine has beceriler edinir.

Buna göre;

I. Sabah uyandığımızda ailemize "Günaydın." demek,
 II. Kahvaltı bittikten sonra annemize "Eline sağlık anneciğim." demek,
 III. Aile büyüklerimiz işe giderken onları güler yüzle uğurlamak

davranışlarından hangileri sosyalleşmeye örnek olarak verilebilir?

A) Yalnız III. B) I ve II. C) II ve III. D) I, II ve III.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
 Ata Yayıncılık.

Şekil 52. ABÖ Verme Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.2. Bağımsızlık

SBÖP 5. sınıf "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak bağımsızlık değeri verilmiştir.

Bağımsızlık değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden bayrağımıza ve istiklâl marşına değer verir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde bağımsızlık değeri, SBDK'da metinlerde 3 görseller/şekiller 5, sorularda 2, ölçme-değerlendirme 1 ve toplamda 11 etkinlik tespit edilmiştir. Bağımsızlık değeri ile ilgili haber temasına ait bulguya rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP'te kazanımlarda yer alan bağımsızlık değerinin 5. sınıf SBDK'na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Bağımsızlık değeri, 5. sınıf SBDK'da metinde "Bayrak, bizim için de bağımsızlık sembolüdür. İçinde vatan sevgisi, özgürlük mücadelesi gibi birçok anlam barındırır. Bizim için bayrak koskoca bir tarihin sığıldığı kırmızı bir denizdir. Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde Anadolu halkının verdiği mücadelenin onurlu ay yıldızını taşıyor göğsünde" (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde bayrağın taşıdığı bağımsızlık anlamına vurgu yapılarak ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

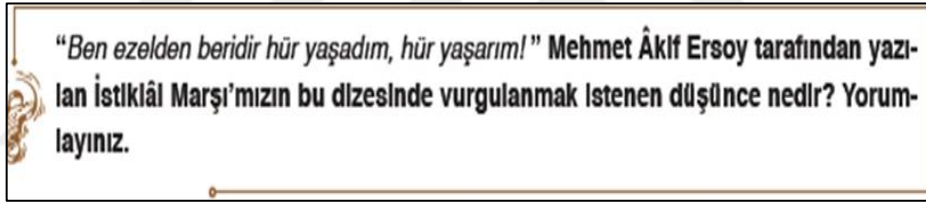
Bağımsızlık değeri, 5. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 53'te yer alan bağımsızlığını kaybetmemek için Millî Mücadeye katılan Şerife Bacı'nın anıtıyla bağımsızlığın simgesi olan Türk Bayrağına ait görsel üzerinde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.
Şekil 53. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Sorular

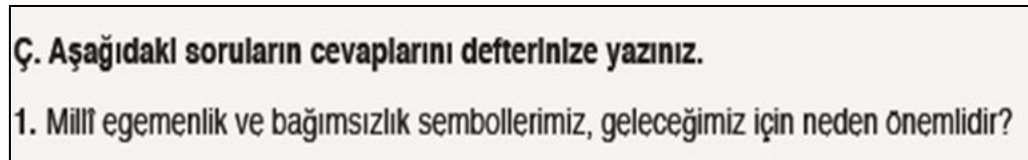
Bağımsızlık değeri, 5. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 54’te yer alan İstiklal Marşı’nın bağımsızlığı vurgulayan dizesinin yorumlamasına yönelik sorulan soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.
Şekil 54. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Bağımsızlık değeri, 5. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 55’te yer alan bağımsızlık sembollerimizin geleceğimiz için neden önemli olduğunu sorulduğu uzun cevaplı soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.
Şekil 55. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.3. Barış

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında barış değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "küresel bağlantılar" öğrenme alanındaki "barışa giden yolculuk" konusunda barış değerinin ifade edildiği söylenebilir.

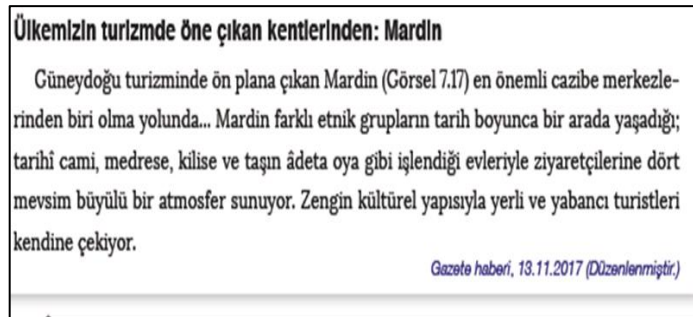
Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde barış değeri, SBDK’da metinlerde 2, haberlerde 1 ve toplamda 3 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Barış değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Barış değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Ülkemiz binlerce yıl birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, bu medeniyetlerden kalan kültürel ve tarihî zenginliği özenle korumuştur. Bu durumun Anadolu topraklarına kazandırdığı en büyük değerlerden biri de farklı dil, din ve milletten insanların sevgi, saygı ve anlayış ortamı içerisinde yüzyıllardan beri bir arada yaşıyor olmalarıdır. Dünyanın barışa hasret kaldığı bu dönemde Anadolu topraklarındaki bu barış atmosferi, ülkemize gelen turistleri derinden etkilemektedir*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde tarih boyunca Anadoluda farklı dil, din ve millete karşı barış içinde bulunduğu, barışa önem verildiği ve günümüzde de bu durumun devam ettiği bunun ise nadir bir durum olduğu için turistleri derinden etkilediği ifade edilmiştir.

Haberler

Barış değeri, 5. sınıf SBDK’da haber olarak Şekil 56’da yer alan Mardin’de tarih boyunca farklı etnik grupların bir arada yaşadığının anlatıldığı ve böylece Mardin’de barış değerine verilen önemin anlaşıldığı haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 56. Barış Değeri ile ilgili Haberler

4.2.2.4. Bilimsellik

SBÖP 5. sınıf "birey ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak bilimsellik değeri verilmiştir.

Bilimsellik değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde bilimsellik değeri, SBDK’da metinlerde 4, sorularda 2, ölçme-değerlendirmede 1 ve toplamda 7 etkinlik tespit edilmiştir. Bilimsellik değeri ile ilgili haber ve görseller/şekiller temalarına ait bulguya rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan bilimsellik değerinin 5. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Bilimsellik değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “Bizler de soru soran, araştıran, keşfeden, gözlem yapan, olaylarla ilgili yorumlarda ve tahminlerde bulunan, kanıta dayalı düşünebilen ve farklı bakış açılarına sahip bireyler olabiliriz. Böylece araştıran, eleştiren, inceleyen, günlük yaşamda karşılaştığı problemleri çözmede bilimsel metodu kullanabilen, dünyaya bir bilim insanının bakış açısıyla bakabilen insanlar olabiliriz” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde bilim adamları gibi bilimsel düşünme becerilerini ve yöntemlerini kullanarak araştıran, eleştiren, inceleyen ve problemlere çözüm üreten bireyler olunabileceği yönüyle ifade edilmiştir.

Sorular

Bilimsellik değeri, 5. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 57’de yer alan trafik kazalarının neden ve sonuç ilişkisi bağlamında değerlendirelerek bilimsel yöntem basamakların kullanıldığı bir çalışmada yer almıştır.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Yandaki görseli inceleyerek trafik kazalarının nedenlerini ve sonuçlarını aşağıya yazınız.

Nedenleri:

.....

.....

Sonuçları:

.....

.....

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 57. Bilimsellik Değeri ile ilgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Bilimsellik değeri, 5. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 58’de yer alan 2. soruda çevre kirliliği ve trafik kazaların tek bir nedene bağlı olmamasının neyin göstergesi olduğu şeklinde çözümü bulmada bilimsel bilgi basamağının kullanılacağı soruda yer almıştır.

- Ç. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.**
1. Sosyal Bilgiler dersinin etkin bir vatandaş olarak size sağladığı katkılar nelerdir?
 2. Çevre kirliliği ve trafik kazalarının tek bir nedene bağlı olmaması neyin göstergesidir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 58. Bilimsellik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.5. Bilim Etiği

Bilim etiği SBÖP’nda sadece 5. sınıfta "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak verilmiştir.

Bilim etiği değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.

Yapılan çalışmalarda yararlanılan kaynakları göstermenin ve kaynakların aslını korumanın önemi üzerinde durulur

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde bilim etiği değeri, SBDK’da metinlerde 1, görseller/şekillerde 5, sorularda 1, ölçme-değerlendirmede 5 ve toplamda 12 etkinlik tespit edilmiştir. Bilim etiği değerine yönelik haber temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan bilim etiği değerinin 5. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Bilim etiği değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Araştırma yaparken başka insanların çalışmalarından da faydalanabiliriz. Bu çalışmalara kütüphane ya da genel ağdan ulaşabiliriz. Bulduğumuz bilgileri konumuza göre bir eleme sürecinden geçirir ve bir rapor hazırlarız. Genel ağdan bulduğumuz bilgileri kopyalayıp yapııştırarak araştırmamızı yaparsak bilimsel etiğe uygun davranmamış oluruz. Bir araştırmacı olarak*

araştırmamızı rapor hâline getirirken dikkat etmemiz gereken unsurlar şunlardır (Ata Yayıncılık, 2020):

- Araştırmamızı kendi ifadelerimizle yazmak, başka bir yerden “Kopyala, yapıştır” yapmamak.
- Başkasının fikirlerini kendi fikrimiz gibi sunmamak.
- Bütün bilgi ve fikirleri tek bir kaynaktan almamak.
- Bir kitapta yer alan cümlelerin aynısını aldığımızda tırnak işareti (“ ”) kullanarak kimden aldığımızı belirtmek.
- Bilgisinden ve fikirlerinden faydalandığımız yazar ya da bilim insanlarını kaynakça bölümünde göstererek, kaynakça bölümüne; yazarın adı - soyadı, kitabın ya da derginin adı, yayınevi, basıldığı yer ve basım tarihini yazmak” şeklinde bilimsel bir araştırma yaparken uyulması ve dikkat edilmesi gereken bilimsel araştırma ilkeleri çerçevesinde ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Bilim etiği değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 59’da yer alan bilimsel araştırma kuralları gözetilmeden genel ağdaki kaynağı bilinmeyen bilginin doğrudan alınmasının yapılan çalışmalarda yanlışlara sebep olduğunu yansıtan öğrenci diyalogunda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ata Yayıncılık.

Şekil 59. Bilim Etiği Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Bilim etiği değeri, 5. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 60'ta yer alan bilimsel araştırma kurallarına uyarak yapılan çalışmanın gerekçesinin bilim etiğine uymak olduğunu ortaya çıkaran sorularda yer almıştır.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Aşağıdaki cümleleri tamamlayınız.

Bir konuyu araştırırken birden fazla kaynaktan yararlanırım çünkü

.....

Araştırdığım konularda yararlandığım eserleri mutlaka kaynakça bölümünde gösteririm.
Çünkü bunu yapmadığımda

.....

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 60. Bilim Etiği Değeri ile ilgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Bilim etiği değeri, 5. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 61'de yer alan doğru ve güvenilir bilgi için bilgilerin doğruluğunun sorgulanması gerektiği vurgulanan çoktan seçmeli değerlendirme sorusunda etik davranılması gerektiği anlaşılan soruda yer almıştır.

Elvin'e, öğretmeni "Doğru ve güvenilir bilgi nasıl elde edilir?" konusunu genel ağdan araştırıp gelmesini söyler. Araştırma sonucunda öğretmeni ödevde "bilgi hatalarının çok fazla olduğunu" söyler.

Buna göre Elvin'in yaptığı hata aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sanal ortamda karşılaştığı bilgileri sorgulamamıştır.

B) Araştırmasında ansiklopediden yararlanmıştır.

C) Ödevini zamanında teslim etmemiştir.

D) Medya konusunda yeterli bilgiye sahiptir.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 61. Bilim Etiği Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.6. Çalışkanlık

SBÖP 5. sınıf "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak çalışkanlık değeri verilmiştir.

Çalışkanlık değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler. Bilimsel düşünmenin önemine vurgu yapılır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde çalışkanlık değeri, SBDK’da metinlerde 6, sorularda 2 ve toplamda 8 etkinlik tespit edilmiştir. Çalışkanlık değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan çalışkanlık değerinin 5. sınıf SBDK’na yeterli düzeyde yansıtılmadığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Çalışkanlık değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Buluşların ortaya çıkışında geçmiş yaşantılar, hayal gücü, merak ve çalışma azmi etkili olur*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde çalışkanlığı tanımlayan çalışma azminin etkili ve önemli olduğu ifade edilmiştir.

Sorular

Çalışkanlık değeri, 5. sınıf SBDK’da etkinlik olarak Şekil 62’de yer alan Aziz Sancar’ın çalışma azminin ve amaçının yer aldığı metne dayalı olarak bilim insanlarını çalışmaya yönelten unsurların neler olduğu şeklinde çalışkanlığın ne olduğunu ortaya çıkaran soruda yer almıştır.

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metninle ilgili aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Prof. Dr. Aziz Sancar (Görsel 4.8). Nobel ödülünü alması ile ilgili yaptığı bir konuşmasında; Yıllar önce benim bölümümden çalışan bir meslektaşım, “Çok çalışacağım, Nobel’i alacağım.” dedi. Ona dedim ki “Biz araştırmalarımızı Nobel’i kazanmak için yapmıyoruz. Ben sadece meraklıyım ve bir şeyleri keşfetmek istiyorum. Ben ülkemizi çok seviyorum ve ülkem için bir şeyler yapmak istiyorum. Nobel almak için araştırma yapacağım, demeyin; insanlık için, toplum için bir şeyler yapacağım deyin.”

4.8 Prof. Dr. Aziz Sancar

Prof. Dr. Orhan Bursalı, *Bilim Teknoloji ve Toplum* sayı 78 s.27. (Düzenlenmiştir)

Prof. Dr. Aziz Sancar’ın bu anlatımına göre, bilim insanlarını çalışmaya yönelten unsurlar nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.
Şekil 62. Çalışkanlık ile İlgili Sorular

4.2.2.7. Dayanışma

SBÖP 5. sınıf "insan, yerler ve çevreler" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak dayanışma değeri verilmiştir.

Dayanışma değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde dayanışma değeri, insan yerler ve çevreler öğrenme alanından ziyade kültür ve miras öğrenme alanına yansımıştır. Bu bağlamda SBDK’da metinlerde 7, görseller/şekiller 3, haberlerde 1, sorularda 2, ölçme-değerlendirmede 1 ve toplamda 7 etkinlik tespit edilmiştir. SBÖP’te kazanımlarda yer alan dayanışma değerinin 5. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Dayanışma değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Asker uğurlamaları da toplumdaki birlik ve beraberliği artıran kültürel öğelerimizdendir*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde asker uğurlama gibi kültürel öğelerimizin toplumsal birlik ve beraberliği arttıran dayanışma unsurları olduğu ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Dayanışma değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 63’te yer alan toplumda büyük bir dayanışmanın gösterdiği Çanakkale savaşı döneminde o dayanışmayı hatırlatan Çanakkale savaşına ait Şehitler Abidesi üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ata Yayıncılık.

Şekil 63. Dayanışma Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

Dayanışma değeri, 5. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 64'te yer alan toplumsal dayanışmanın örneği olan taziye geleneğinin ve dolaylı olarak da dayanışma değerinin yok olmaması için yapılan bir proje çalışmasının anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Daha önce evlerinde başsağlığı dileklerini kabul eden vatandaşlar, artık ölüm acısını paylaşmaya gelenleri taziye evlerinde ağırlıyor. Sivil toplum kuruluşları, hayırseverler ve belediyelerce yaptırılan taziye evlerinin sayısında büyük bir artış oldu. Dicle Üniversitesi öğretim görevlisi Prof. Dr. Rüstem Erkan, Anadolu Ajansına yaptığı açıklamada "Köylerde vatandaşların daha çok, cami avlusunda taziye kabul ettiğini; göçler, nüfus artışı ve çok katlı yapılaşmalar ile birlikte bu geleneğin kentlerde sürdürülemez olduğunu; bu sorunu çözebilmek için iyi bir uygulama olarak taziye evlerinin ortaya çıktığını söyledi.

Gazete haberi, 27.11.2014 (Düzenlenmiştir.)

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 64. Dayanışma Değeri ile İlgili Haberler

Sorular

Dayanışma değeri, 5. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 65'te yer alan taziye evlerinin dayanışma ruhu üzerindeki etkisinin ve başka hangi kültürel öğelerin toplumda dayanışmayı arttırdığına yönelik sorulan sorularda yer almıştır.

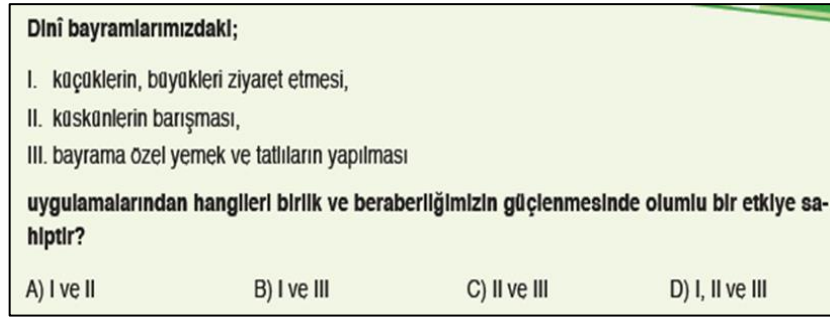
1. Taziye evlerinin toplumdaki birlik, beraberlik ve dayanışma ruhu üzerindeki etkileri neler olabilir?
2. Kültürel öğelerimizdeki başka hangi unsurlar toplumun birlik ve beraberlik ruhunu güçlendirir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 65. Dayanışma Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Dayanışma değeri, 5. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 66'da yer alan dini bayramlarımızdaki hangi uygulamaların dayanışmayı güçlendirdiğinin sorulduğu çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
 Ata Yayıncılık.

Şekil 66. Dayanışma Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.8. Duyarlılık

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında duyarlılık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanındaki "önce güvenlik" konusunda duyarlılık değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde duyarlılık değeri, SBDK’da metinlerde 4, görseller/şekiller 1, haberlerde 2, sorularda 3, ölçme-değerlendirmede 6 ve toplamda 16 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. SBÖP’te kazanımlarda yer almamsına rağmen duyarlılık değerinin 5. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Duyarlılık değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Kimlik hırsızlığına karşı genel ağ ortamında, tanımadığımız insanlarla iletişime geçmemeli, kişisel bilgilerimizi hiçbir şekilde paylaşmamalıyız. Günümüzde gelişen teknolojiye bağlı olarak sanal ortam üzerinden işlenen birçok suç vardır*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde sanal ortam üzerinden suç işlendiğinin bilinmesi ve bu konuda tedbirli davranarak kişisel bilgilerin genel ağda paylaşmama konusunda hassasiyet gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Duyarlılık değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 67’de yer alan genel ağda kişisel bilgileri paylaşmada hassasiyet gösterilmediğinde yaşanılacak kişisel bilgilerin çalınması riskinin yansıtıldığı görselde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 67. Duyarlılık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

Duyarlılık değeri, 5. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 68' de yer alan engelli insanlara karşı hassas ve duyarlı olan bir öğrencinin onların düşünce gücüyle nesneleri kontrol etmesi için yaptığı cihazın anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Çin'de düzenlenen uluslararası robot yarışması "Robot Challenge (Çeling) 2017"ye katılan Türk öğrenciler üç ödül kazandı

Engelliler için hazırlanan "Düşünce Gücüyle Nesnelerin Kontrolü" projesi birinci, "Düşünce Gücüyle Araçların Kontrolü" projesi ikinci, "Uzaktaki El" projesi de dördüncü oldu. Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) öğrencileri, Buket Naz Zeren, Eren Ekrem Kallıkçı ve Efe İnan, 50 ülkeden 1.976 öğrenci arasında bu başarıyı elde etti. Eren Ekrem Kallıkçı, dünya birincisi seçilen "Düşünce Gücüyle Nesnelerin Kontrolü" isimli projeyle felçli insanların birine bağımlı olmadan düşünce gücüyle bazı basit işlemleri yapabilmelerini sağladığını söyledi. Kafaya takılan bir cihazla beynin yaydığı sinyallerle ev içindeki ışıklar açılıp kapatılabilir. Klima, televizyon, çamaşır makinesi gibi birçok cihaz yönetilebiliyor.

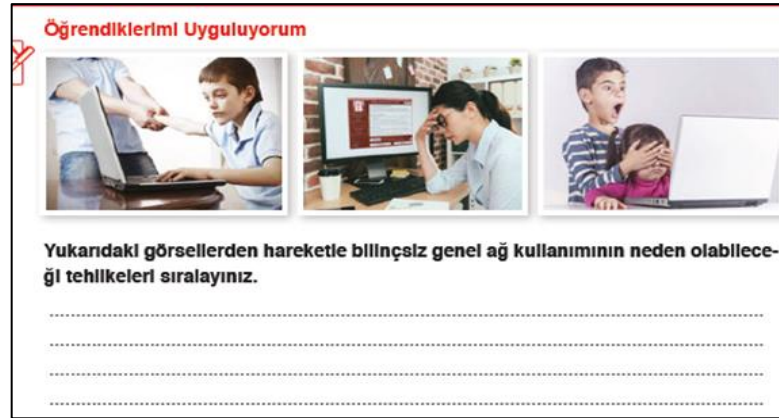
Genel ağdan düzenlenerek alınmıştır (08.08.2017).

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 68. Duyarlılık Değeri ile İlgili Haberler

Sorular

Duyarlılık değeri, 5. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 69'da yer alan bilişsizce genel ağ kullanmanın ortaya çıkardığı tehlikelere karşı hassasiyet oluşturmaya ve tepki vermeye yol açacak görsellerin yorumlanması şeklindeki çalışmada yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 69. Duyarlılık Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Duyarlılık değeri, 5. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 70'te yer alan 3.soruda teknolojik gelişmelerin sosyal ilişkiler üzerindeki olumsuz etkilerini fark etmelerini ve algılamalarını sağlayan soruda yer almıştır.

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Araştırmalarda yararlanılan eserlerin kaynakça bölümünde gösterilme nedenleri nelerdir?
2. Bilim insanlarını araştırma ve icat yapmaya iten nedenler nelerdir?
3. Teknolojik gelişmelerin sosyal ilişkiler üzerindeki olumsuz etkilerine örnekler veriniz.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 70. Duyarlılık Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.9. Kültürel Mirasa Duyarlılık

SBÖP 5. sınıf "kültür ve miras" ve "küresel bağlantılar" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak Kültür Mirasa Duyarlılık değeri verilmiştir.

Kültür ve mirasa öğrenme alanında yer alan kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.
- Sosyal bilgiler, kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.

Ülkemizden ve dünyanın farklı ülkelerinden örnekler seçilerek ortak mirasın anlamı üzerinde durulur

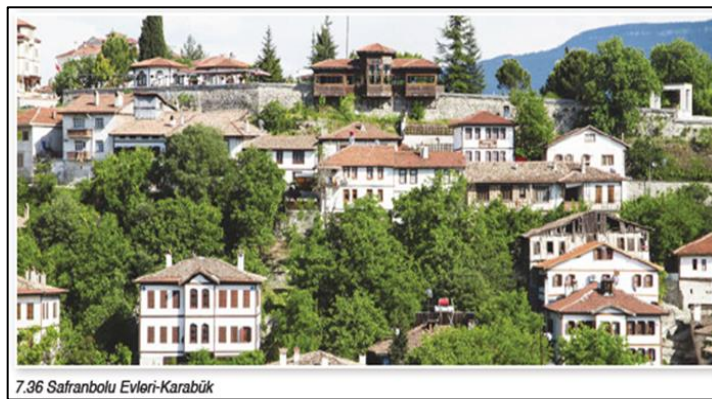
Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde kültürel mirasa duyarlılık, SBDK’da metinlerde 5, görseller/şekiller 50, haberlerde 1, sorularda 9, ölçme-değerlendirmede 3 ve toplamda 68 etkinlik tespit edilmiştir. SBÖP’te kazanımlarda yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerinin 5. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

KMD değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde *“Kültürel, tarihî ve doğal mirasa duyarlı olmayan insanların özensiz kullanımları; deprem, sel, yangın gibi doğal afetler bu değerli varlıklara zarar vermektedir. Dünya Miras Listesi’nde olsun ya da olmasın çevremizdeki kültürel, tarihî veya doğal mirasa duyarlı davranarak bunları korumak, bizim için hem bir vatandaşlık hem de insanlık görevidir”* (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde bütün kültürel ve doğal mirası korumak ve onlara zarar verebilecek davranışlarda bulunmama hassasiyetini ve duyarlılığını göstermek gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

KMD değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 71’de yer alan dünya miras listesine eklenerek koruma altına alınan kültürel miraslarımızda Safranbolu evlerine ait görsel üzerinden yer almıştır.

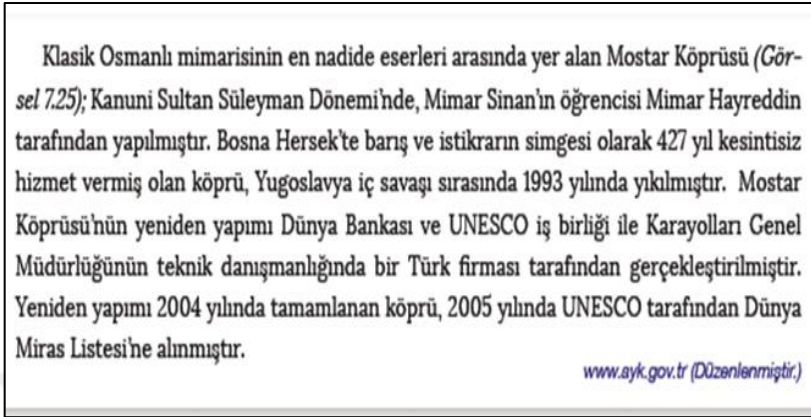

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ata Yayıncılık.

Şekil 71. KMD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

KMD değeri, 5. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 72'de yer alan Osmanlıdan kalan Mostar Köprüsünün Yugoslavya savaşında yıkılmasından sonra UNESCO ve Türkiye tarafından kültürel mirasa duyarlı olarak yeniden inşasının yapıldığını ve koruma altına alındığını anlatan haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.
Şekil 72. KMD Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

KMD değeri, 5. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 73'te yer alan kültürel mirasa duyarlılığı geliştirecek bir proje çalışmasında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.
Şekil 73. KMD Değeri ile ilgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

KMD değeri, 5. sınıf SBDK'da ölçme değerlendirme olarak Şekil 74'te yer alan 2. uzun cevaplı soruda ortak mirasa ait değerlerin korunmasının neden önemli olduğu şeklinde kültürel mirasa duyarlı olmanın öneminin sorulduğu soruda yer almıştır.

C. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- 1. Ülkeler arası ticaretin gelişmesinde etkili olan unsurlar nelerdir?**
- 2. Ortak mirasa ait değerlerin korunması neden önemlidir?**

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 74. KMD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.10. Doğal Çevreye Duyarlılık

SBÖP 5. sınıf "insan, yerler ve çevreler" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak doğal çevreye duyarlılık değeri verilmiştir.

Doğal çevreye duyarlılık değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.
- Sosyal bilgiler, yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde doğal çevreye duyarlılık, SBDK’da metinlerde 4, görseller/şekiller 9, haberlerde 7, sorularda 7, ölçme-değerlendirmede 2 ve toplamda 29 etkinlik tespit edilmiştir. SBÖP’te kazanımlarda yer alan doğal çevreye duyarlılık değerinin 5. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

DÇD değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Doğal kaynakların aşırı ya da bilinçsizce kullanımı doğadaki dengeyi bozar ve çevre sorunlarının yaşanmasına neden olur. Bu sorunlar dünyadaki tüm canlıların yaşamlarını tehdit eder. İnsanların çeşitli faaliyetleri, çevre sorunlarının yaşanmasındaki en önemli faktördür. Örneğin ormanlık bölgelerde tarla açma, çarpık kentleşme ve tesis yapımı ormanlara zarar verir. Bu sorunların yaşanmaması ya da yaşanan sorunların azaltılmasında bilinçli davranılıp doğaya karşı duyarlı olunması çok önemlidir*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde insan faaliyetlerin doğaya verdiği zarara karşı duyarlı olunması gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

DÇD değeri, 5. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 75'te yer alan ormana atılan çöpleri toplayarak doğayı temizleyen duyarlı çocukların yansıtıldığı görselde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 75. DÇD Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Haberler

DÇD değeri, 5. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 76'da yer alan zeytinlikte çıkan yangına herkesin müdahale ettiği, bölge halkının doğal çevreye karşı duyarlılık gösterdiğinin anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 76. DÇD Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

DÇD değeri, 5. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 77'de yer alan öğrencilerin yaşadıkları yerde hangi çevre sorunlarının olduğu ve bunlara karşı alınacak önlemlerin neler olabileceği sorularak çevre olaylarına karşı tepki oluşturabilecek ve duyarlılığı artıracak sorular üzerinden yer almıştır.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Yaşadığınız yerin özellikleri hangi doğal afetin ortaya çıkmasında etkili olmuştur?
2. Yaşadığınız yerde görülen çevre sorunları hangileridir? Bu sorunlara karşı ne gibi önlemler alınabilir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.
Şekil 77. DÇD Değeri ile ilgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

DÇD değeri, 5. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 78'de yer alan 3. soruda insanların doğal ortamı değiştirmelerine örnekler verilmesi istenilerek çoğunluğu doğal çevreye zarar veren insan faaliyetlerinin fark edilmesini sağlayan soruda yer almıştır.

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Fiziki haritalarda yükselti basamaklarının gösteriminde hangi renk kullanılır?
2. İklim, insan yaşamını hangi alanlarda etkiler?
3. İnsanların doğal ortamı değiştirmeleri ile ilgili beş örnek veriniz.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 78. DÇD Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.11. Estetik

SBÖP 5. sınıf "kültür ve miras" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak estetik değeri verilmiştir.

Estetik değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde estetik değeri, SBDK’da metinlerde 2, görseller/şekillerde 6 ve toplamda 8 etkinlik tespit edilmiştir. Estetik değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan estetik değerinin 5. sınıf SBDK’na yeterli düzeyde yansıtılmadığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Estetik değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “*Diğer Mezopotamya uygarlıkları gibi Asurlar da mimari ve süsleme alanında çok gelişmiştir. Kral II. Sargon, pişmiş tuğladan yapılmış, iç ve dış cephesi resimlerle süslenmiş yüzlerce odası olan büyük bir saray yaptırmıştır*” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde Asur mimarisinin estetik yönleri tasvir edilerek ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Estetik değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 79’da yer alan estetik bir görüntüsü olan Asur kabartması görselinde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 79. Estetik ile ilgili Görseller/Şekiller

4.2.2.12. Eşitlik

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında eşitlik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanındaki "temel haklarımız" konusunda eşitlik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde eşitlik değeri, SBDK'da metinlerde 3, görseller/şekiller 2 ve toplamda 5 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Eşitlik değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Eşitlik değeri, 5. sınıf SBDK'da metinde “*Anayasa’mızın 12. maddesinde “Herkes; kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez, temel hak ve hürriyetlere sahiptir”* (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez, temel hak ve hürriyetler konusunda anayasal güvence altına alınmış olan herkes ibaresi üzerinde ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Eşitlik değeri, 5. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 80'de yer alan din, dil ve ırk ayrımı yapılmadan her çocuğa yer verilen fotoğrafta ve bu fotoğrafın kitapta kullanılmasıyla yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 80. Eşitlik ile İlgili Görseller/Şekiller

4.2.2.13.Özgürlük

SBÖP 5. sınıf "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak özgürlük değeri verilmiştir.

Özgürlük değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.

Temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı üzerinde durulur

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde özgürlük değeri, SBDK’da metinlerde 3, görseller/şekiller 3, sorularda 2, ölçme-değerlendirmede 3 ve toplamda 11 etkinlik tespit edilmiştir. Özgürlük değerine yönelik haber temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan özgürlük değerinin 5. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Özgürlük değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde *“Sizi ilgilendiren konularda sessiz kalmak yerine düşüncelerinizi ifade etmelisiniz. Zaten Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. maddesine göre sizi ilgilendiren her konuda görüşlerinizi serbestçe ifade etme ve görüşlerinizin dikkate alınmasını isteme hakkına sahipsiniz”* (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde her çocuğun anayasal olarak düşüncelerini ifade etme özgürlüğünün olduğu ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Özgürlük değeri, 5. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 81’de yer alan kadınların seçimlere özgür bir şekilde katıldıklarını ve siyasi düşüncelerini oyları ile özgürlüğe belirttiklerini yansıtan fotoğraf üzerinden yer almıştır.

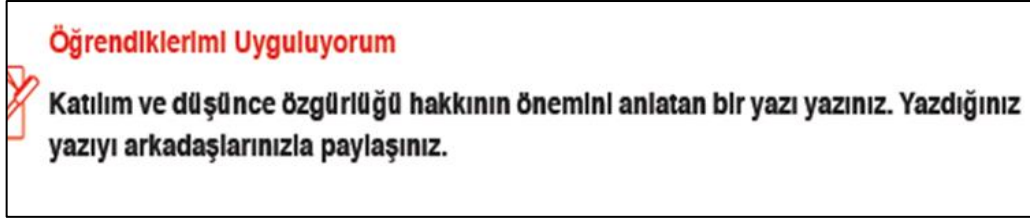

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 81. Özgürlük Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Sorular

Özgürlük değeri, 5. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 82'de yer alan katılım ve düşünce özgürlüğün önemini anlatan bir yazı yazılmasına yönelik yapılması istenilen çalışmada yer almıştır.

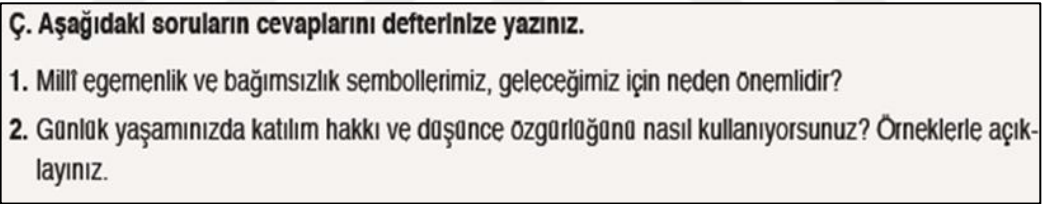

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 82. Özgürlük Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Özgürlük değeri, 5. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 83'te yer alan, öğrencilerin günlük hayatta düşünce özgürlüğünü nasıl kullandıklarını örnekler ile açıklamaları istenilen 2. uzun cevaplı soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 83. Özgürlük Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.2.2.14. Tasarruf

SBÖP 5. sınıf kazanımlarında tasarruf değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 5. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanındaki "yeni fikirler geliştiriyoruz" konusunda tasarruf değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde tasarruf değeri, SBDK'da metinlerde 3, haberlerde 1 ve toplamda 4 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Tasarruf değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Tasarruf değeri, 5. sınıf SBDK’da metinde “Yaşamımızı devam ettirmek için kullandığımız kaynakların sınırsız olmadığını daha önce öğrenmiştiniz. Bu yüzden doğal kaynakların bilinçli kullanılması ve tasarrufa dikkat edilmesi son derece önemlidir” (Ata Yayıncılık, 2020), şeklinde doğal kaynakların tükenip bittiği için doğal kaynakları kullanmada tasarruflu olunması ifade edilmiştir.

Haberler

Tasarruf değeri, 5. sınıf SBDK’da haber olarak Şekil 84’de yer alan su israfının önüne geçerek suda tasarruf sağlamak için içat edilen aparatın anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Ordu’nun Ünye ilçesinde 19 yaşındaki bir genç, su israfının önüne geçecek bir keşfe imza attı.

Ünye ilçesinde lise mezunu olan ve hâlen üniversite sınavlarına hazırlanan 19 yaşındaki K.K. ilginç bir keşif yaptı.

Gencin, Türkiye Patent Enstitüsü tarafından da onaylanarak patent alan keşfi, muslukta suyun boşa akmasını engelleyen çubuklu aparat (*Görsel 5.32*) ile büyük bir su tasarrufu sağlıyor.

Genç kâşif K.K. “Musluk başında el sabunlama, diş fırçalama sırasında su boşa akıyor. Hatta suyun boşa akmasını engellemek için elektrikliye bağlı düzenekler kullanılıyor. Ancak patentini aldığımız bu çubuklu aparat, musluğa takıldığında su boşa akmıyor.

Takıldığı muslukta yüzde 85 oranında su tasarrufu sağlayan bu aparat kombili evlerde büyük enerji tasarrufu da sağlıyor. Aynı zamanda su bataryasının da ömrünü uzatıyor.

Gazete haberi, 02.03.2017 (Düzenlenmiştir.)

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ata Yayıncılık.

Şekil 84. Tasarruf Değeri ile ilgili Haberler

4.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının değerler bağlamında incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, metinler, görseller/şekiller, haberler, sorular ve ölçme-değerlendirme temaları altında belirtilmiştir. Bütün temalara ait bulguların frekans değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4
6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değer Frekans Dağılımı

	Değerler	Metinler (f)	Görseller/Şekiller (f)	Haberler (f)	Sorular (f)	Ölçme-Değerlendirme(f)	TOPLAM
Kök Değerler	Adalet	1	1	-	-	-	2
	Dostluk	-	-	-	-	-	-
	Dürüstlük	-	-	-	-	-	-
	Öz Denetim	-	-	-	-	-	-
	Sabır	-	-	-	-	-	-
	Saygı	7	2	1	1	2	13
	Sevgi	-	-	-	-	-	-
	Sorumluluk	6	9	-	2	10	27
	Vatanseverlik	4	3	-	-	-	7
	Yardımseverlik	3	4	3	4	5	19
Temel Değerler	Aile Birliğine Önem Verme	-	-	-	-	-	-
	Bağımsızlık	1	1	-	-	-	2
	Barış	-	-	-	-	-	-
	Bilimsellik	3	2	4	2	5	16
	Bilim Etiği	1	-	-	-	-	1
	Çalışkanlık	-	-	-	-	-	-
	Dayanışma	6	4	1	6	8	25
	Duyarlılık	7	4	-	2	5	18
	Kültürel Mirasa Duyarlılık	4	20	-	4	1	29
	Doğal Çevreye Duyarlılık	7	7	1	5	6	26
	Estetik	-	-	-	-	-	-
	Eşitlik	7	4	-	1	3	15
	Özgürlük	4	3	-	3	5	15
	Tasarruf	2	1	-	1	-	4
	TOPLAM	63	65	10	31	50	219

Tablo 4 incelendiğinde 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 219 değerın yer aldığı görölmektedir. Bu değerlerin 63'ü metinlerde ifade edilmiştir. 65'i görseller/şekiller tasvir edilmiştir. 10'u haberlerde, 31'i sorularda yer almıştır. 50'i ölçme-değerlendirme sorularında yer almıştır.

Tablo 4 incelendiğinde Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok yer alan değerler, 29 etkinlikle kültürel mirasa duyarlılık, 27 etkinlikle sorumluluk ve doğal çevreye duyarlılık, 25 etkinlikle dayanışma değerleri olduğu görülmektedir. En az yer alan 1 etkinlikle bilim etiği değerleridir. Dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, aile birliğine önem verme, barış, çalışkanlık, estetik değerleri ise Sosyal Bilgiler ders kitabında yer almadığı görülmektedir.

Tablo 4'te değerlerin 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında daha çok görsel/şekiller olarak yer aldığı görülsede metinler olarakta yansıtıldığı ifade edilebilir. 6. sınıf dönemindeki öğrenciler, bir konuyu önce somut olarak algıladıktan sonra soyut yönleriyle konuyu kavrarlar. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına değerlerin görsel/şekiller ve metinler olarak birbirine yakın düzeyde yer alması bu dönemdeki öğrenciler için uygunluk taşımaktadır. Değerlerin gerçek yaşamda uygulandığının örneklerle görülmesi öğrencilerde o değere karşı duyuşsal olarak bir tepki geliştirebilir. Bu bağlamda da ilgili değere yönelik haber yazılarının ders kitaplarında yer alması büyük önem taşır. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlerin yer aldığı sorular ise ilgili değere yönelik öğrencilerin görüş ve fikirlerini ortaya koyacak şekildedir. Bu dönemdeki öğrenciler soyut düşünebildikleri için fikirlerini ifade etmeleri beklenildiğinden soruların uygun olduğu söylenebilir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlerin yer aldığı ölçme-değerlendirme soruları diğer dönemlere oranla daha çok yer almaktadır. Nitekim bu dönemde öğrencilerin bilgilerinin geçmiş yıllardan dolayı arttığı bir dönemdir. Buna bağlı olarak değerlere yönelik bilginin arttığı bu dönemde artık değer aktarımının yerine değerlere yönelik çalışmaların yapılması önem kazandığı için ölçme sorularının çokluğu bu dönem öğrencileri için uygunluk taşır. Ölçme-değerlendirme sorularında değerlere yönelik bilimsel bilgilerinin ifade edilmesi ya da açıklanması şeklinde sorular sorulmuştur. Bu durum 6. sınıfa kadar geçen dönemde, değerlerin duyuşsal olarak kazanıldığı düşüncesine dayanarak bilişsel alana değil, duyuşsal alana yönelik ölçmenin yapılması düşüncesine uymadığı söylenebilir.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih ve coğrafya konularının ağırlıklı olması, bu derslere yönelik kazandırılacak değerlerin sınırlı olması ve değerlerin küçük yaşta öğretilmesine önem verilmesinden dolayı 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, aile birliğine önem verme, barış, çalışkanlık ve estetik değerleri yer almamaktadır. 6. sınıf öğrencilerinde millî duyguların artmasından dolayı

vatanseverlik ve dayanışma değerleri kazanımlarda yer almış, kültürel mirasa duyarlılık değeri de yeteri düzeyde yansıtılmıştır. Bilim ve teknolojiye ilginin devam etmesinden dolayı da bilimsellik değeri kazanımlarda yer alarak yeterli düzeyde kitapda yansıtılmıştır.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulgularına rastlanılan değerler aşağıda başlık olarak verilmiştir. Her değer başlığının altında temalar ve temalara ait kitaptan alıntılara yer verilmiştir. Bulgularına rastlanılmayan değerler ise temalar altında verilmemiştir.

4.3.1. Kök Değerler

Köklerini geleneklerimiz ve dünümüzün oluşturduğu, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınımıza uzanan değerler kök değerlerdir (MEB, 2021:4).

4.3.1.1. Adalet

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında adalet değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "bilim teknoloji ve toplum" öğrenme alanındaki "telif ve patent hakkı" konusunda adalet değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde adalet değeri, SBDK'da metinlerde 1, görseller/şekiller 1 ve toplamda 2 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Adalet değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Adalet değeri, 6. sınıf SBDK'da metinde “*Üretilen eserin kiralınması, çoğaltılması, radyo ve televizyonlarda yayınlanması telif hakkı kapsamındadır. Telif hakkıyla birlikte eseri ortaya koyan kişi veya kuruluşlar, eserle ilgili ekonomik hakları elinde bulundurmuş olurlar. Bunun yanında eserin sahibi olduğunu iddia etme ve esere verilebilecek zararları engelleme hakkına da kavuşurlar. Bu sayede eser üzerinde hakkı olmayan kişilerin, eser üzerinden haksız kazanç sağlamaları engellenebilir*” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde telif hakkının adaleti sağladığı ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Adalet değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 85’te yer alan kişinin eseri üzerinde hakkını koruyup gözeterek kişiye adaleti sağlayan telif hakkının ürünlerdeki simgesi üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 85. Adalet Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

4.3.1.2. Dostluk

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında dostluk değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de dostluk değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.1.3. Dürüstlük

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında dürüstlük değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de dürüstlük değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.1.4. Öz Denetim

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında öz denetim değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de öz denetim değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.1.5. Sabır

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında sabır değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de sabır değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.1.6. Saygı

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında saygı değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "birey ve toplum" öğrenme alanındaki "farklılıklara saygı duyuyorum" konusunda saygı değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde saygı değeri, SBDK’da metinlerde 7, görseller/şekiller 2, haberlerde 1, sorularda 1, ölçme-değerlendirme 2 ve toplamda 13 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir.

Metinler

Saygı değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “*Ülkemizde farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere mensup çok sayıda insan yaşamaktadır. Toplumdaki tüm bireylere etnik kökenleri, dinî inançları veya mezhepsel farklılıkları ne olursa olsun kalıp yargı ve ön yargılar olmadan tarafsız yaklaşmalı ve saygı duymalıyız. Birbirine saygılı insanlardan oluşan toplum uyum içinde yaşar*” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde etnik, dini ve mezhepsel olarak bizlerle farklı olanlara karşı ön yargı ve kalıp yarıdlardan uzak durularak onlara saygı duyulması ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Saygı değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 86’da yer alan down sendromlu vb. bireylere yönelik farkındalık sağlayarak farklılıklara saygı oluşturmayı amaçlayan afiş üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 86. Saygı Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Haberler

Saygı değeri, 6. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 87'de yer alan 23 Nisan kutlamalarına katılan yabancı uyruklu çocuklar ile Türkiye'deki çocukların birbirine saygı ile yaklaştıklarına ve 23 Nisan kutlamalarında Atatürk'ün, şehitlerin ve gazilerin saygı ile anıldığının anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 87. Saygı Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

Saygı değeri, 6. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 88'de yer alan toplumsal uyum için farklılıklara saygı duyulmasının önemi hakkında düşüncelerin sorgulandığı soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 88. Saygı Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Saygı değeri, 6. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 89’da yer alan toplumsal uyum içinde yaşamı sürdürmek için farklılıklara saygı duyulmasının ifade edildiği 5. D/Y soruda yer almıştır.

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunı düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız.

1. (.....) Bireyler, sosyal rollerine uygun davranışlar geliştirir ve sorumluluklar üstlenir.
2. (.....) Dil, insanların yaşayışına dair maddi ve manevi değerlerini ifade etmelerini sağlar.
3. (.....) Tarih bilinciyle hareket edilmesi toplumsal birlikteliğin oluşmasına yardımcı olur.
4. (.....) İnsanlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadan veya herhangi bir konuda araştırma yapmadan kişi ve durumlar hakkında kesin kararlar verilmemelidir.
5. (.....) Toplumla uyumlu bir şekilde yaşamamızı sürdürebilmek için farklılıklara saygı göstermek önemlidir.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 89. Saygı Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.1.7. Sevgi

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında sevgi değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de sevgi değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.1.8. Sorumluluk

SBÖP 6. sınıf "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak sorumluluk değeri verilmiştir.

Sorumluluk değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde sorumluluk değeri, SBDK’da metinlerde 6, görseller/şekillerde 9, sorularda 2, ölçme-değerlendirme 10 ve toplamda 27 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Sorumluluk değeri ile ilgili haber temasına ait bulguya rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan sorumluluk değerinin 6. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Sorumluluk değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “*Her vatandaş, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Devlet toplanan vergilerle yol, köprü, hastane, okul yapar. Vergimizi düzenli ödeyerek vatandaşlık sorumluluğumuzu yerine getirmeliyiz*” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde vatandaş olarak vergi verme sorumluluğumuzun olduğu ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Sorumluluk değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 90’da yer alan vatandaşlık sorumluluğun gereği olarak vergi verilmesinden hareketle vergi haftası görseli üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 90. Sorumluluk Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Sorular

Sorumluluk değeri, 6. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 91’de yer alan vatandaşlık sorumluluğu olan vergi vermenin önemi hakkında yazılması istenilen kompozisyon etkinliğinde yer almıştır.

Sıra Sizde

Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkı bakımından vergi vermenin gerekliliğiyle ilgili düşüncelerinizi kompozisyon olarak yazınız. Yazdığınız kompozisyonu sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız. Kompozisyon yazarken aşağıdaki sözlerden yararlanabilirsiniz.

- Çiçekler ilgi, çocuklar sevgi, ülkeler vergi ile büyür.
- Hizmet istiyorsan devletten, vermelisin vergini yürekte.
- Bayrak bağımsızlığımızın, vergi varlığımızın kanıtıdır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 91. Sorumluluk Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Sorumluluk değeri, 6. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 92’te yer alan 4. uzun cevaplı soruda bir vatandaşlık sorumluluğu olan vergi vermenin neden önemli olduğu hakkında sorumluluk değerine yönelik soruda yer almıştır.

H. Aşağıda verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Ülkemizin kaynakları ile ülkemizde yapılan ekonomik faaliyetler arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayınız.
2. Çevre kirliliğini azaltmada yenilenebilir enerji kaynaklarının katkılarını belirtiniz.
3. Bir yerde yatırım ve pazarlama yapmak için hangi coğrafi özelliklere dikkat edilmesi gerektiğini ifade ediniz.
4. Vatandaşlık sorumluluğu olarak vergi vermenin niçin önemli olduğunu açıklayınız.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 92. Sorumluluk Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.1.9. Vatanseverlik

SBÖP 6. sınıf "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak vatandaşlık değeri verilmiştir.

Vatandaşlık değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde vatandaşlık değeri, SBDK’da metinlerde 4, görseller/şekillerde 3 ve toplamda 7 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Vatanseverlik değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan vatanseverlik değerinin 6. sınıf SBDK’ya yeterli düzeyde yansıtılmadığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Vatandaşlık değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “Devletin vatandaşlarına sunduğu yol, su, elektrik, eğitim, sağlık, ulaşım ve güvenlik gibi hizmetlerin maliyetlerinin karşılanabilmesi için vergi ödenmesi gerekir. Bunu yapmak her vatandaşın görevi ve sorumluluğudur. Devlet, topladığı vergi sayesinde çeşitli alanlarda yatırımlar yapar. Yapılan yatırımlar insanlara istihdam olanağı sağlar. Ülkemizin gelişmesi ve kalkınması

için vergimizi düzenli olarak ödemeliyiz” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde vergi vermenin vatanseverlik ile ilişkilendirilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Vatanseverlik değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 93’te yer alan vatansever Türk kadınının İstiklal savaşında cepheye mermi taşımasının tasvir edildiği tablo üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 93. Vatanseverlik Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

4.3.1.10. Yardımseverlik

SBÖP 6. sınıf "birey ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak yardımseverlik değeri verilmiştir.

Yardımseverlik değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde yardımseverlik değeri, SBDK’da metinlerde 3, görseller/şekillerde 4, haberlerde 3, sorularda 4, ölçme-değerlendirme 5 ve toplamda 19 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan yardımseverlik değerinin 6. sınıf SBDK’ya yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Yardımseverlik değeri, 6. sınıf SBDK'da metinde “Çanakkale’de yaşanan deprem sonrasında Kızılay görevlileri vakit kaybetmeden olay yerine gitmiş, depremden etkilenen insanların barınma ve beslenme ihtiyacını karşılamıştır. Kızılay’ın yaptığı bu uygulama bir yardımlaşma örneğidir” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde Kızılay’ın depremzedelere yaptığı yardımlaşma örneğiyle ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Yardımseverlik değeri, 6. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 94'te yer alan bir yardım kuruluşu olan Kızılay'ın amblemi üzerinden yansıtılmıştır. Yardımseverlik değeri, 6. sınıf SBDK'da davranışa yönelik bir görsel üzerinden yer verilmemiştir.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 94. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

Yardımseverlik değeri, 6. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 95'te yer alan Kızılay'ın depremzedelere yaptığı yemek yardımının anlatıldığı ve görselinde verildiği haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 95. Yardımseverlik Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

Yardımseverlik değeri, 6. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 96'da yer alan Kızılay ile ilgili Şekil 95'te verilen haberlere dayalı olarak kurumun yaptığı yardımlaşmanın öneminin sorulduğu soruda yer almıştır.

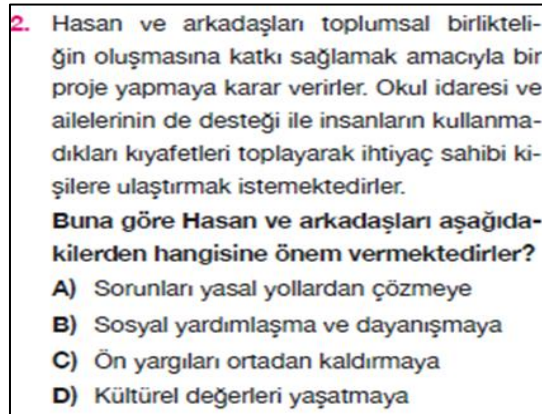

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 96. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Yardımseverlik değeri, 6. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 97'de yer alan insanların kullanmadığı kıyafetleri toplayıp ihtiyaç sahiplerine ulaştırmayı amaçlayan proje kapsamında, sosyal yardımlaşmaya önem verildiğinin sorulduğu çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 97. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.2. Temel Değerler

4.3.2.1. Aile Birliğine Önem Verme

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında aile birliği önem verme değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde de aile birliğine önem verme değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.2.2. Bağımsızlık

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında bağımsızlık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "kültür ve miras" öğrenme alanındaki "orta asya’da kurulan ilk türk devletleri" konusunda bağımsızlık değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde bağımsızlık değeri, SBDK’da metinlerde 1, görseller/şekillerde 1 ve toplamda 2 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Bağımsızlık değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Bağımsızlık değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde *“Bağımsızlıklarına düşkün olan Türkler başka bir devletin egemenliği altında yaşamayı istemezlerdi. Bu nedenle Orta Asya’da devletler kurarak yaşamayı tercih etmişlerdir”* (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde başka bir devletin egemenliği altında yaşamayı istememek olarak ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Bağımsızlık değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 98’de yer alan göçebe Türk toplumlarının bağımsız bir hayat sürdüğünün ürünü ve simgesi olan çadıra ait görsel üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 98. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

4.3.2.3. Barış

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında barış değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de barış değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.2.4. Bilimsellik

SBÖP 6. sınıf "bilim teknoloji ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak bilimsellik değeri verilmiştir.

Bilimsellik değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde bilimsellik değeri, SBDK’da metinlerde 3, görseller/şekillerde 2, haberlerde 4, sorularda 2, ölçme-değerlendirme 5 ve toplamda 16 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan bilimsellik değerinin 6. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Bilimsellik değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “*Yaptığımız çalışmalarda bilimsel araştırma basamaklarına göre hareket edilmesi araştırma yaparken bize kolaylık sağlayacaktır. Yapacağın çalışmada aşağıdaki bilimsel araştırma basamaklarını takip edebilirsin. 1. Araştırma Sorusunu Belirlemek, 2. Varsayım (Hipotez) Oluşturmak, 3. Kaynak Taraması Yapmak, 4. Bilgileri Sınıflandırmak ve 5. Metin Oluşturmak*” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde yapılacak bir çalışmada izlenilecek bilimsel araştırma basamakları üzerinden ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Bilimsellik değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 99’da yer alan bilimsel bilgilere dayalı olarak yapılan bilimsel çalışmalarla elde edilen teknolojik bir aygıt olan üç boyutlu yazıcı görseli üzerinden yer verilmiştir.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 99. Bilimsellik Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

Bilimsellik değeri, 6. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 100'de yer alan üç bilimsel bilgilere dayalı olarak yapılan çalışmalarla elde edilen teknolojik bir aygıt olan boyutlu yazıcıyla üretilen protez elin anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Öğrencilerden üç boyutlu yazıcıyla protez el

Bilgisayar destekli üç boyutlu tasarım atölyesinde öğrenim gören öğrenciler, Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) teknoloji ve tasarım öğretileri koordinasyonunda hayal güçlerini kullanarak üç boyutlu çalışmalarını hayata geçiriyor. Bilgisayar ortamında çizilen tasarımlar üç boyutlu yazıcıdan (Görsel 4.29) çıkartılıyor.

Öğrencilerin çalışmalar kapsamında hazırladığı protez, doğuştan sol eli olmayan bir kişi tarafından kullanılmaya başlandı. Protez eliyle bardak tutabilen, kapı açabilen, saçlarını tarayabilen, çantasını ve elbiselerini asabilen bu kişinin en büyük hayali ise bisiklet kullanabilmek.

Proje koordine eden Bilim ve Sanat Merkezi öğretmeni, üç boyutlu tasarımların medikal den, robotik ve mimariye birçok alanda kullanıldığını söyledi. Atölyelerinde öğrencilerin kendi hayal ürünleri olan projelerini, tasarım programlarında oluşturarak üç boyutlu yazıcıdan çıkarabildiklerini belirterek "Öğrencilerimizle, engelli vatandaşlarımız için bir sosyal sorumluluk projesi olarak protez yapmayı düşündük" dedi.

Protezi kullanan kişi, 2008'de elektronik bir protez denediğini ancak maliyetinin yüksek olması nedeniyle alamadığını anlattı. Öğrencilerin çok profesyonel bir çalışma ortaya koyduklarını belirterek "Bu kadar gelişmiş bir mekanik protez yapılabileceğini hiç beklemiyordum. Çok heyecan verici. Artık sol elimle de birçok şeyi yapabiliyorum. Saçımı tarayabiliyor, bardak tutabiliyor, domates kesebiliyor, çamaşır asabiliyorum. Hayatımda en çok sol elimle sağ elimi tutmak istiyordum. Bunu gerçekleştirdiğimde sanki bir başkası elimi tutuyormuş gibi hissettim. Bundan sonra bisiklet kullanmak istiyorum." diye konuştu.

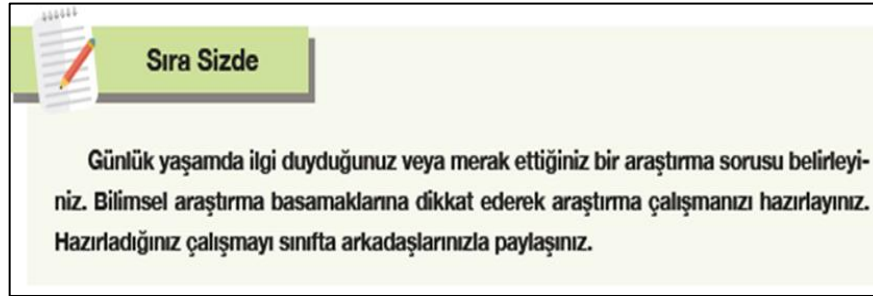
Genel Ağ'dan düzenlenerek alınmıştır (10.05.2018).

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 100. Bilimsellik Değeri ile İlgili Haberler

Sorular

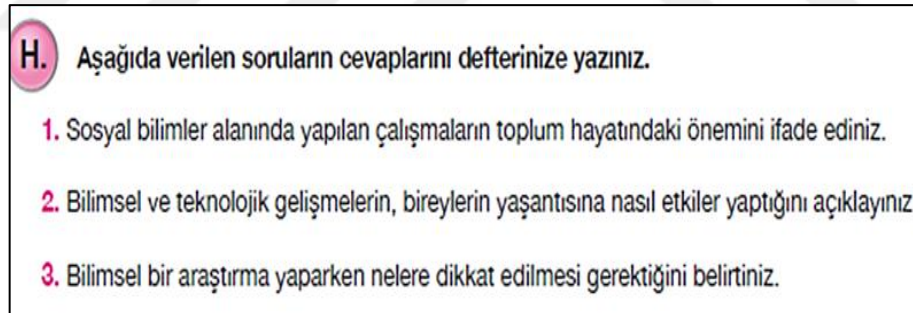
Bilimsellik değeri, 6. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 101'de yer alan bilimsel araştırma basamakları kullanılarak yapılması istenilen etkinlik çalışmasında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.
Şekil 101. Bilimsellik Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Bilimsellik değeri, 6. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 102'de yer alan sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların toplum hayatındaki önemi, bilim ve teknolojik yaşantıların bireyin yaşamını olan etkileri ve bilimsel bir araştırma yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği yönündeki uzun cevaplı sorularda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.
Şekil 102. Bilimsellik Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.2.5. Bilim Etiği

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında bilim etiği değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "bilim teknoloji ve toplum" öğrenme alanındaki "bilimsel araştırma basamakları" konusunda bilim etiği değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde bilim etiği değeri, SBDK’da metinlerde 1 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Bilim etiği değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Bilim etiği değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “*Son aşamada ise sınıflandırdığım bilgileri bir dosya kâğıdına yazarak metnimi oluşturdum. Metnimi oluştururken kullandığım kaynakların adını, yazarını, basım yerini ve basım yılını kaynakçaya yazıp bilgilerin asıllarını da korumaya özen göstererek bilimsel etiğe uygun davrandım*” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde yapılan bilimsel çalışmalarda kullanılan kaynakların tam künye verilmesinin bilimsel etik kuralı olduğu ifade edilmiştir.

4.3.2.6. Çalışkanlık

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında çalışkanlık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de çalışkanlık değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.2.7. Dayanışma

SBÖP 6. sınıf "birey ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak dayanışma değeri verilmiştir.

Dayanışma değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.
- Din, dil, tarih gibi kültürü oluşturan unsurlar ele alınır.*
- Sosyal bilgiler, toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde dayanışma değeri, SBDK’da metinlerde 6, görseller/şekillerde 4, haberlerde 1, sorularda 6, ölçme-değerlendirme 8 ve toplamda 25 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan dayanışma değerinin 6. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Dayanışma değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “*Bir ulus, sınıksız birbirine bağlı olmayı bildikçe yeryüzünde onu dağıtabilecek bir güç düşünülemez*”(Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde Mustafa Kemal Atatürk’ün dayanışma içinde olmayı tanımlayan, bir ulusun birbirine bağlı olmayı bildikçe güçlü olabileceğini anlattığı sözüyle ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Dayanışma değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 103’te yer alan ihtiyaçları olanları kollamak ve onlarla birlik ve beraberlik içinde olmak için yapılan aşevlerinin günümüzdeki halini yansıtan görsel üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 103. Dayanışma ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

Dayanışma değeri, 6. sınıf SBDK’da haber olarak Şekil 104’te yer alan birbirine bağlı ortak çıkarlar içinde el birliğiyle pekmez yapımının anlatıldığı ve bunun dayanışma geleneği olduğunun belirtildiği haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 104. Dayanışma Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

Dayanışma değeri, 6. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 105'te yer alan dayanışma ile ilgili Şekil 104'deki haber yazısına dayalı olarak dayanışma içinde hareket etmenin öneminin sorulduğu soruda yer almıştır.

Düşünelim Tartışalım

Okuduğunuz haberlerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Kızılay, yaşanan depremde hemen sonra hangi çalışmaları yapmıştır? Bu çalışmaların toplumsal yardımlaşma açısından önemi nedir?
- Akçakırsak mahallesinde yaşayan insanlar nasıl bir dayanışma örneği ortaya koymuşlardır? Bu insanların dayanışma içinde hareket etmelerinin önemi nedir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.
Şekil 105. Dayanışma Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Dayanışma değeri, 6. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 106'da yer alan 2. ve 4. uzun cevaplı sorularda toplumsal birlikteliğin önemi ve dayanışmayı artıran faaliyetlerin toplumsal birlikteliğe sağladığı katkıların neler olduğu şeklindeki sorularda yer almıştır.

1. Aşağıda verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Sosyal rollerimizin zaman içerisinde nasıl bir değişime uğradığını açıklayınız.
2. Toplumsal birlikteliğin oluşmasının bizler için önemini belirtiniz.
3. Farklılıklara karşı ön yargılı olmanın toplumsal uyumu nasıl etkilediğini ifade ediniz.
4. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılmanın toplumsal birlikteliğe nasıl bir katkı sağladığını açıklayınız.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.
Şekil 106. Dayanışma Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.2.8. Duyarlılık

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında duyarlılık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "bilim teknoloji ve toplum" öğrenme alanındaki "telif ve patent hakkı" konusunda duyarlılık değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde duyarlılık değeri, SBDK’da metinlerde 7, görseller/şekillerde 4, sorularda 2, ölçme-değerlendirme 5 ve toplamda 18 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Duyarlılık değerine yönelik haber temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Duyarlılık değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “Üzerinde bandrol bulunan ürünlerden devletimiz belirli bir oranda vergi almaktadır. Bilinçli bir vatandaş olarak üzerinde bandrol olmayan ürünleri satın almamalıyız. Bandrolsüz ürün satan yerleri veya kişileri en yakın güvenlik birimlerine bildirmeliyiz” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde bandrolsüz ürünleri satın almayarak bu konuda hassasiyet göstermek ve bodrolsüz ürün satanların güvenlik birimlerine bildirilmesi şeklinde tepki verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Duyarlılık değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 107’de yer alan korsan alımı konusunda duyarlılık oluşturmak için hazırlanan afişle yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 107. Duyarlılık Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Sorular

Duyarlılık değeri, 6. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 108’de yer alan yasal olmayan yollarla ürünlerinin satıldığı kişiler ile empati kurularak bu konuda duyarlılık kazandırılmasına yönelik sorulan soruda yer almıştır.

Sıra Sizde

Kendinizi aşağıda verilen kişilerden biri olarak düşününüz.

- Sinema filmi çeken bir yönetmen
- Kitabı olan bir yazar
- Müzik albümü olan bir sanatçı

Uzun uğraşlar sonucunda emeğinizi, vaktinizi ve paranızı harcayarak ortaya çıkardığınız ürünlerin yasal olmayan yollardan satıldığını gördüğünüzde neler hissedersiniz? Düşüncelerinizi aşağıdaki noktalı yerlere yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....

.....

.....

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 108. Duyarlılık Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Duyarlılık değeri, 6. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 109’da yer alan korsan yayınlı mücadelede duyarlı bir tüketicinin vermesi gereken tepkilere uygun olmayan davranışın ne olduğunun sorulduğu çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

10. Günümüzde yasal yollar dışında çoğaltılan ve satılan kitap, CD, bilgisayar yazılımı, oyunlar ve sinema filmleri gibi bandrolü olmayan ürünlere korsan yayın adı verilir.

Buna göre aşağıda verilenlerden hangisi korsan yayınlı mücadele konusunda tüketicilere düşen görevler arasında yer almaz?

- A)** Korsan ürünleri satanları yetkili mercilere bildirmek
- B)** Korsan ürün alanları bilgi vererek uyar-mak
- C)** Bandrolü olan ürünleri satın almak
- D)** Korsan ürünleri satın almak

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 109. Duyarlılık Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.2.9. Kültürel Mirasa Duyarlılık

SBÖP 6. sınıf "kültür ve miras" ve "küresel bağlantılar" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak kültür mirasa duyarlılık değeri verilmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, Türklerin Anadolu'yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.

Türkiye Selçukluları Dönemi'nde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlerin Anadolu'nun yurt edilme süreci üzerindeki etkisine vurgu yapılır.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.

Kültürümüze ait olmayan unsurların, medya araçları yoluyla toplum hayatını nasıl etkilediği fark ettirilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde kültürel mirasa duyarlılık, SBDK'da metinlerde 4, görseller/şekillerde 20, sorularda 4, ölçme-değerlendirmede 1 ve toplamda 29 etkinlik tespit edilmiştir. Kültürel mirasa duyarlılık değerine yönelik haber temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. SBÖP'te kazanımlarda yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerinin 6. sınıf SBDK'na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

KMD değeri, 6. sınıf SBDK'da metinde “*Hazır yiyecek anlayışı kendi kültürümüze ait değildir. Çünkü kültürümüzde insanlar genellikle yemekleri evlerinde pişirirler ve ailece sofrada tüketirler. Bu gelenek günümüzde hâlen devam etmekle birlikte popüler kültürden de etkilenmiştir. Elimizden geldiğince kendi yemek kültürümüze sahip çıkmaya çalışmalı ve yemek kültürümüzü popüler kültürün olumsuz etkilerinden korumaya özen göstermeliyiz*” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde hazır yiyecek anlayışının olduğu popüler kültür karşısında yemek kültürümüzün olumsuz etkilenmesini önlemek için evde yemek yapma ve sofraya kültürümüze sahip çıkmak gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

KMD değeri, 6. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 110'da yer alan kültürümüzdeki ailece sofrada yemek yemeyi anlatan sofr a kültürünü günümüzde yansıtmaya çalışan görsel üzerinde yer almıştır. KMD değeri, 6. sınıf SBDK'da sofr a kültürümüzün tamamen korunup devam ettirildiğini yansıtan görselle yer almamıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 110. KMD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Sorular

KMD değeri, 6. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 111'de yer alan popüler kültürün, kültürel değerlerimiz üzerindeki etkilerinin neler olduğuna yönelik sorulan soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 111. KMD Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

KMD değeri, 6. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 112'de yer alan popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerinin sorulduğu böylece kültürümüzü etkileyen popüler kültürün olumlu ve olumsuz etkilerine karşı farkındalığı artırarak biliçli olmayı sağlayabilecek 4. uzun cevaplı soru üzerinden yer almıştır.

H. Aşağıda verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Ülkemizin, Türk Cumhuriyetleri ve sınır komşularıyla ilişkilerinin iyi durumda olmasının sağlayacağı katkılar neler olduğunu ifade ediniz.
2. Ülkemizin; kaynaklarını kullanarak ürettiği, ihtiyacından fazla olan ürün ve hizmetleri nasıl değerlendirdiğini açıklayınız.
3. Uluslararası bir kuruluş olan NATO'da ülkemizin üstlendiği rolü belirtiniz.
4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini açıklayınız.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 112. KMD Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.2.10. Doğal Çevreye Duyarlılık

SBÖP 6. sınıf "insan, yerler ve çevreler" ve "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak doğal çevreye duyarlılık değeri verilmiştir. Ancak "insan, yerler ve çevreler" öğrenme alanında doğrudan doğal çevreye duyarlılık değerine yönelik kazanım ifadesine rastlanılmadığı söylenebilir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.

Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde doğal çevreye duyarlılık, SBDK'da metinlerde 7, görseller/şekiller 7, haberlerde 1, sorularda 5, ölçme-değerlendirmede 6 ve toplamda 26 etkinlik tespit edilmiştir. SBÖP'te kazanımlarda yer alan doğal çevreye duyarlılık değerinin 6. sınıf SBDK'ya yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

DÇD değeri, 6. sınıf SBDK'da metinde *“Doğal kaynaklarımızın yok olmaması ve doğru bir şekilde kullanılması için bilinçli olmak gerekir. Ülkemizin kaynaklarını hiç tükenmeyecekmiş gibi kullanmak doğru değildir. Doğal kaynaklardan, bizden sonra gelecek nesillerin de yararlanma hakkı vardır. Doğal kaynaklar bilinçsizce tüketildiğinde gelecek nesiller yaşamlarını devam ettirmekte zorlanır”*(Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde doğal kaynakların gelecek nesillere kalması için kaynakların bilinçli ve doğru bir şekilde kullanılması gerektiği yönüyle ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

DÇD değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 113’te yer alan doğal çevreye duyarlı olunmadığında ortaya çıkan yangınlarla yok olan ormanı yansıtan görsel de yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 113. DÇD Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Haberler

DÇD değeri, 6. sınıf SBDK’da haber olarak Şekil 114’te yer alan suların kirlenmesine neden olan atık yağların toplanarak su kaynaklarının temiz tutulması için yapılan kampanyanın anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Başakşehir Belediyesinden hediye atık yağ kampanyası

Temiz bir çevre için duyarlı çalışmalarını sürdüren Başakşehir Belediyesi, bitkisel ve hayvansal atık yağları topluyor. 5 litre atık yağ getirenlere, 1 litre ayçiçeği yağı hediye ediyor.

Ülkemizde son yıllarda yağda kızartılmış yiyeceklerin tüketiminde önemli artışlar oldu. Bunun sonucu olarak da kullanılmış bitkisel yağ atıklarında ciddi bir artış gözlenmektedir. Başakşehir Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü tarafından ilçe genelinde yürütülen projede, toplanacak bitkisel atıkların çevreyi kirlenmesinin engellenmesi ve vatandaşların bilinçlendirilerek, atık yağların değerlendirilmesi konusunda bir çalışma başlatıldı (Görsel 5.54). Kızartma yapmak amacıyla kullanılan yağların; suya ve kanalizasyona dökülmeden toplanması, evlerde biriktirilerek görevilere teslim edilmesi konusunda bilgiler verildi.

Başakşehir Belediyesi yetkilileri, atık yağların zararları konusunda şu bilgileri veriyor:

- > Bitkisel atık yağlar, suya ve kanalizasyona döküldüğü andan itibaren su yüzeyini kaplar, havadan suya oksijen geçişini önler, zamanla sudaki oksijenin tükenmesine neden olur. Su kaynaklarında yaşamını sürdüren canlılar bu durumdan büyük zarar görür. Denize, akarsuya ve göle ulaşan bitkisel atık yağlar kuşlara, balıklara ve diğer canlı türlerine zarar vermektedir.
- > Atık yağlar, atık su arıtma tesislerinin işletme maliyetlerini artırır. Atık yağlar, kanal borularına yapışarak boru kesitinin daralmasına ve tıkanmasına neden olmaktadır.
- > Çöpe dökülen atık yağlar çöp depolama alanında sık sık yangın çıkmasına neden olmaktadır.

SADECE 1 LİTRE BİTKİSEL ATIK YAĞ BİNLERCE LİTRE SUYU KİRLİYOR

LÜTFEN DÖKMEYİN!

BİTKİSEL ATIK YAĞ

Başakşehir Belediyesinin kampanya afişi

5.54

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 114. DÇD Değeri ile İlgili Haberler

Sorular

DÇD değeri, 6. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 115'te yer alan öğrencilerin, toprağı bilinçli kullanılıp kullanmadıklarını bu konuda hassasiyet taşıyıp taşımadıklarını ortaya çıkarmaya yönelik sorulan soruda yer almıştır.

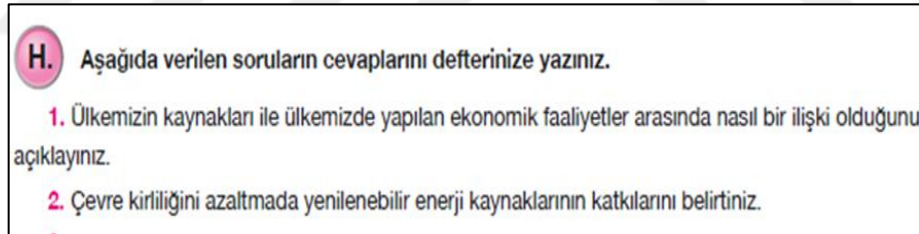

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 115. DÇD Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

DÇD değeri, 6. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 116'da yer alan 2. sorusunda çevre kirliliğini azaltmak için yenilebilir enerjilerin doğal çevreye ve doğal kaynaklara ne gibi katkıları olduğunun sorulduğu soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 116. DÇD Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.2.11. Estetik

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında estetik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde de estetik değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.3.2.12.Eşitlik

SBÖP 6. sınıf "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak eşitlik değeri verilmiştir.

Eşitlik değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.

Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde eşitlik değeri, SBDK'da metinlerde 7, görseller/şekillerde 4, sorularda 1, ölçme-değerlendirme 3 ve toplamda 15 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Eşitlik değeri ile ilgili haber temasına ait bulguya rastlanılmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP'te kazanımlarda yer alan eşitlik değerinin 6. sınıf SBDK'ya yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Eşitlik değeri, 6. sınıf SBDK'da metinde “Ülkemizde ve dünyada kadınların genellikle şoförlük, futbol hakemliği, yöneticilik vb. meslekleri yapması toplum tarafından uzun yıllar yadırganmıştır. Bu durum, cinsiyet ayrımcılığına örnektir. Bireylere cinsiyetlerinden dolayı ayrımcılık yapılmamalı, kadın ve erkek her bireyin eşit haklara sahip olduğu unutulmamalıdır” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde meslek kollarında toplumsal cinsiyete bağlı olarak ayrımcılığın yapılmaması, kadın ve erkek bütün bireylerin eşit haklara sahip olduğu ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Eşitlik değeri, 6. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 117'de yer alan erkeklerin sahip olduğu seçme ve seçilme hakkının kadınlara da verildiğinin bu yönde eşitliğin sağlandığının anlaşıldığı seçilme hakkını kullanan ilk kadın temsilcilere ait görselde yer almıştır.

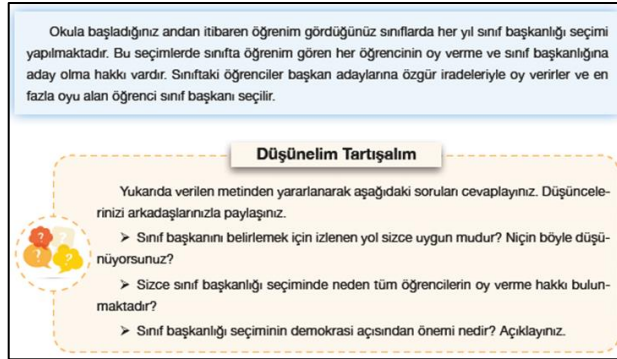

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 117. Eşitlik Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Eşitlik değeri, 6. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 118'de yer alan sınıf başkanı seçiminde neden tüm sınıfın oy kullanma hakkının bulunduğu şeklinde herkesin eşit haklara sahip olduğunu ortaya çıkaran soruda yer almıştır.

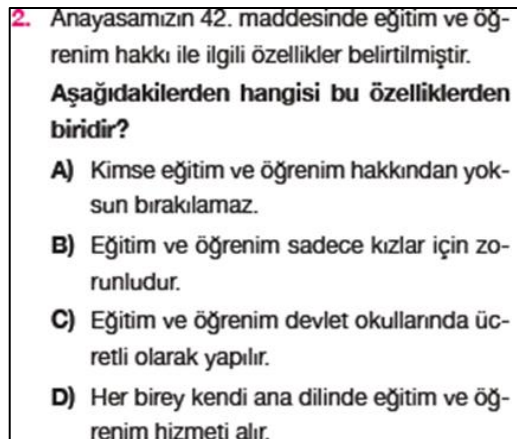

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 118. Eşitlik Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Eşitlik değeri, 6. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 119'da yer alan çoktan seçmeli soruda Anayasamızın 42. maddesinde eğitim ve öğrenim hakkı ile ilgili hangi özelliğin yer aldığı sorulmuştur. A şıkta yer alan Anayasanın 42. maddesine göre hiç kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz ifadesiyle herkesin eğitim ve öğrenim hakkı olduğu bu konuda eşitliğin gözetildiği vurgusu yapılarak eşitlik değeri yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 119. Eşitlik Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.2.13. Özgürlük

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında özgürlük değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "etkin vatandaşlık" öğrenme alanındaki "anayasal güvence altındayız" konusunda özgürlük değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde özgürlük değeri, SBDK’da metinlerde 4, görseller/şekillerde 3, sorularda 3, ölçme-değerlendirme 5 ve toplamda 15 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Özgürlük değerine yönelik haber temasına ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Özgürlük değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “*İnsanlar herhangi bir konu hakkında düşünce ve kanaatlerini özgürce açıklama hakkına sahiptir. Hiç kimse başka bir insanı düşüncelerini açıklamaya zorlamamalıdır. Bunu kullanma hakkı tamamen bireyin hür iradesine bırakılmıştır. Bu hakkımız anayasal güvence altındadır*” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde insanların düşünce ve kanaatlerini özgürce açıklama hakkının olduğu ve bu hakkı kullanmada da özgür oldukları ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Özgürlük değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 120’de yer alan özgür bir şekilde haberleşme hakkını kullanan bireye ait görselde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 120. Özgürlük Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Özgürlük değeri, 6. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 121’de yer alan hangi yönetim biçiminde özgür düşünce ortamının olduğunun sorulduğu soruda yer almıştır.

Sıra Sizde				
Öğrencilerin verdikleri bilgilere göre yönetim biçimlerini aşağıdaki gibi bir tablo üzerinde karşılaştırınız. Bunu yaparken demokrasinin temel ilkelerini göz önünde bulundurunuz.				
	Yönetim Biçimleri			
	Monarşi	Oligarşi	Teokrasi	Cumhuriyet
Halkın yönetimde söz hakkı var mıdır?				
Farklı görüşler yönetimde söz sahibi olabilir mi?				
Özgür düşünce ortamı var mıdır?				

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 121. Özgürlük Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Özgürlük değeri, 6. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 122'de yer alan temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvence altında olduğu, gerekli durumlarda ise kanuna uygun bir şekilde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırıldığı bilgisine sorgulayan çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

8. Sosyal Bilgiler Öğretmeni Ahmet Bey, öğrencilerine aşağıdaki bilgileri vermiştir.

"Temel hak ve özgürlükleri korumak devletin asli görevlerinden biridir. Demokrasiyle yönetilen ülkelerde vatandaşların sahip olduğu temel hak ve özgürlükler anayasa ile güvence altına alınmıştır. Bu sayede toplumda yaşayan bireyler kendilerini daha güvende hissedeler ve huzur içinde yaşamlarını sürdürürler. Bununla birlikte temel hak ve özgürlükler ülkenin bütünlüğünün, toplumun güvenliğinin ve sağlığının korunması amacıyla kanunda belirtilen esaslara göre sınırlandırılabilir."

Buna göre Ahmet Bey'in verdiği bilgilerden yararlanarak

- Temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvence altında olduğuna
- Temel hak ve özgürlüklerin gerekli durumlarda sınırlandırılabilmesine
- Temel hak ve özgürlükleri sınırlandırırken kanunların göz ardı edilemeyeceğine

Yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) I ve II B) I ve III
C) II ve III D) I, II ve III

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Anadol Yayıncılık.

Şekil 122. Özgürlük Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.3.2.14. Tasarruf

SBÖP 6. sınıf kazanımlarında tasarruf değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 6. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanındaki "kaynakların bilinçsiz kullanımı" konusunda tasarruf değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde tsarruf değeri, SBDK'da metinlerde 2, görseller/şekiller 1, sorularda 1 ve toplamda 4 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Tasarruf değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Tasarruf değeri, 6. sınıf SBDK’da metinde “İçilebilir nitelikteki sular, Dünya’daki suların yaklaşık %3’üdür. Bu suyun da bir kısmı yer altı sularıdır. Bu durumu şöyle açıklayabiliriz: Dünya’daki suları 100 bardak olarak düşündüğümüzde bu suyun ancak 3 bardağı içilebilir niteliktedir. Bu nedenle suyu tasarruflu kullanmaya özen göstermeliyiz” (Anadol Yayıncılık, 2020), şeklinde içilebilir suların çok az olduğu için suyu kullanmada tasarruflu davranılması ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Tasarruf değeri, 6. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 123’te yer alan kısıtlı su kaynaklarına sahip çıkmanın en temel çözümünün suyu tasarruflu kullanmaya özen gösterilmesinin anlatıldığı görselde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 123. Tasarruf Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Tasarruf değeri, 6. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 124’te yer alan aşırı su tüketimine çözüm olarak suyu tasarruflu kullanmaya özen gösterilmesi düşüncesine yansıtan afişten çıkarılacak düşüncelerin paylaşılması yönündeki soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Anadol Yayıncılık.

Şekil 124. Tasarruf Değeri ile ilgili Sorular

4.4. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının değerler bağlamında incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, metinler, görseller/şekiller, haberler, sorular ve ölçme-değerlendirme temaları altında belirtilmiştir. Bütün temalara ait bulguların frekans değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değer Frekans Dağılımı

Değerler		Metinler (f)	Görseller/ Şekiller (f)	Haberler (f)	Sorular (f)	Ölçme-Değerlendirme(f)	TOPLAM
Kök Değerler	Adalet	3	-	-	1	-	4
	Dostluk	-	-	-	-	-	-
	Dürüstlük	2	2	-	-	-	4
	Öz Denetim	-	-	-	-	-	-
	Sabır	-	-	-	-	-	-
	Saygı	3	2	-	-	2	7
	Sevgi	-	-	-	-	-	-
	Sorumluluk	3	-	1	1	2	7
	Vatanseverlik	1	-	-	1	-	2
	Yardımseverlik	1	-	1	4	-	6
Tenel Değerler	Aile Birliğine Önem Verme	1	1	-	1	-	3
	Bağımsızlık	-	-	-	1	-	1
	Barış	2	-	-	-	1	3
	Bilimsellik	1	27	-	8	7	43
	Çalışkanlık	1	2	1	1	-	5
	Dayanışma	2	1	1	2	1	7
	Duyarlılık	2	2	-	3	-	7
	Kültürel Mirasa Duyarlılık	2	3	1	2	-	8
	Doğal Çevreye Duyarlılık	2	3	-	1	2	8
	Estetik	1	5	-	4	1	11
	Eşitlik	1	1	-	2	-	4
	Özgürlük	4	2	1	10	6	23
	Tasarruf	3	-	-	-	-	3
TOPLAM		35	51	6	42	22	156

Tablo 5 incelendiğinde 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 156 değerın yer aldığı görülmektedir. Bu değerlerin 35’ü metinlerde ifade edilmiştir. 51’i görseller/şekillerde tasvir edilmiştir. 6’sı haberlerde, 42’i sorularda yer almıştır. 22’i ölçme-değerlendirme sorularında yer almıştır.

Tablo 5 incelendiğinde Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok yer alan değerler, 43 etkinlikle bilimsellik, 23 etkinlikle özgürlük, 11 etkinlikle estetik değerleri olduğu görülmektedir. En az yer alan 1 etkinlikle bağımsızlık değerleridir. Dostluk, öz denetim, sabır ve sevgi, değerleri ise Sosyal Bilgiler ders kitabında yer almadığı görülmektedir.

Tablo 5’te değerlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında daha çok görsel/şekiller olarak yer aldığı görülür. 7. sınıf dönemindeki öğrenciler, bir konuyu önce somut olarak algıladıktan sonra soyut yönleriyle konuyu kavrarlar. Özellikle metinlerde ifade edilen değerlerin görsel olarak sunulması öğrenmeyi kalıcı hale getirmede önemli bir faktördür. 7. Sınıf öğrencileri ergenlik döneminde olduklarından bu dönemin özellikleri dikkate alınarak ders kitapları hazırlanmalıdır. Bu bağlamda bu dönemde model öğrenme ve özdeşim kurmanın önemli olduğu göz önünde bulundurularak değerlere ait görsellerde yer alan bireylerin davranışlarının öğrencilere model olacağı söylenebilir. Ancak 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki görsel/şekiller, değerleri model olarak yansıtan türden olmadığı fark edilmiştir. Ders kitabında değerlere yönelik yer alan haber yazılarındaki söz konusu bireylerin sergiledikleri değerlerle öğrencilere rol model olacağı ve öğrencilerin özdeşim kuracağı bireylerinde olabileceğinden 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlere yönelik haber yazılarına çok az yer verilmiştir. Nitekim toplumsal konulara ilginin arttığı bu dönemde toplumdaki değerleri konu alan haber yazıları öğrenciler için dikkat çekici ve öğreticidir. Bu dönemde, öğrencilerin bilgi konusunda hazırbulunuşluk seviyesinin yüksek olduğu kabul edilerek bilgiye dayalı öğretimin yerine etkinliklerin ve ölçme-değerlendirme çalışmalarının yapılmasına ağırlık verilir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, değerlere yönelik soru ve ölçme-değerlendirme sorularının döneme uygun bir şekilde ve yeterli düzeyde yer verildiği tablo 5’te görülmektedir. Ancak sorular ve ölçme-değerlendirme değerlere yönelik bilimsel bilgiye dayalıdır. Nitekim değerler duyuşsal olarak benimsendiğinde kazanılmış kabul edilmekte ve 7. sınıfa kadar geçen dönemde değerlerin duyuşsal olarak ortaya çıkması beklenilmektedir. Ergenlik döneminde olan 7. sınıf öğrencileri için çevresinden, arkadaş ve öğretmenlerinden alacağı tepkiler ve yaparak yaşayarak öğrenme önemlidir. Bu çerçevede 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, öğrencilere değerlere yönelik proje çalışmaları yapmalarını sağlayacak sorular yer almalıdır. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, bu dönemle birlikte merkezi sınavlara hazırlık başladığından ölçme-değerlendirme soruları çoktan seçmeli olarak daha çok yer almıştır. Ancak değerlerin kazanılıp kazanılmadığı bilişsel alana hitap eden çoktan seçmeli sorularla değil duyuşsal alana hitap eden tepkileri ortaya çıkaran tutum ölçeklerine yer verilmelidir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulgularına rastlanılan değerler aşağıda başlık olarak verilmiştir. Her değer başlığının altında temalar ve temalara ait kitaptan alıntılara yer verilmiştir. Bulgularına rastlanılmayan değerler ise temalar altında verilmemiştir.

4.4.1. Kök Değerler

Köklerini geleneklerimiz ve dünümüzün oluşturduğu, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınımıza uzanan değerler kök değerlerdir (MEB, 2021:4).

4.4.1.1. Adalet

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında adalet değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "kütür ve miras" öğrenme alanındaki "Osmanlı Devleti’nin kuruluşu" konusunda adalet değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde adalet değeri, SBDK’da metinlerde 3, sorularda 1 ve toplamda 4 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Adalet değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Adalet değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Nitekim fethedilen yerde yaşayan halka karşı müsamaha ile yaklaşılmış, din ve ırk ayrımı yapılmaksızın herkese adil davranılmıştır*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde devletin fethettiği topraklardaki halka karşı, adaletin gereği olan eşitliği gözettiği ve herkese adil davranıldığı ifade edilmiştir.

Sorular

Adalet değeri, 7. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 125’te yer alan Osmanlıdaki daire-i adalet sistemine ait verilen bilgilere yönelik sorulan fetih ile adalet arasındaki

ilişkiyi açıklayınız ve yönetimde adaletli olmanın sonuçlarının neler olduğunu açıklayınız şeklinde sorulan sorularda yer almıştır.

Etkinlik Zamanı

Metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı defterinize yazınız.

Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışı, fetih siyaseti ve adalet prensiplerine dayanıyordu. Buna göre hükümdar adaletli olurca halk emniyet içerisinde serbestçe sosyal ve ekonomik faaliyette bulunabilirdi. Böylece üretimde artış kaydedilirdi. Üretim artışı vergi gelirinin artmasını ve dolayısıyla devletin zenginleşmesini sağlardı. Zenginleşen devlet, daha güçlü ordular beeler ve yeni ülkeler fethedebildi. Fethedilen yerlerde de adaletli olunurca... şeklinde devam eden bu sisteme daire-i adalet denilirdi.

Mehmet Ali Ünal, Osmanlı Müesseseleri Tarihi, s.111 (Düzenlenmiştir.)

1. Fetih ve adalet arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
2. Yönetimin adaletli olmasının sonuçları neler olabilir? Açıklayınız.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
Şekil 125. Adalet Değeri ile İlgili Sorular

4.4.1.2. Dostluk

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında dostluk değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde de dostluk değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.4.1.3. Dürüstlük

SBÖP 7. sınıf "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak dürüstlük değeri verilmiştir.

Dürüstlük değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.

Ahilik ve Lonca teşkilatı ile meslek odaları ve meslek okulları üzerinde durulur

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde dürüstlük değeri, SBDK'da metinlerde 2, görseller/şekiller 2 ve toplamda 4 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Dürüstlük değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı bu bağlamda SBÖP'te kazanımlarda yer alan dürüstlük değerinin 7. sınıf SBDK'na yeterli düzeyde yansıtılmadığı yorumu yapılabilir

Metinler

Dürüstlük değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Ahiler, her biri önemli sorumluluk gerektiren ilkeleri öğrenmekle kalmamışlar; kaliteli mal üretilmesine, üretici ve tüketici haklarının korunmasına, mesleki dayanışmaya büyük önem vermişlerdir*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde Ahilerin kaliteli mal üretimine önem vererek insanları aldatmadan güvenilir ürünler ürettikleri, işlerini yaparken dürüst olmaya çalıştıkları ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Dürüstlük değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 126’da yer alan ahilik sistemini kurarak oluşturduğu çalışma ilkeleriyle iş hayatında dürüstlük değerini gözeten Ahi Evran’ın görseli üzerinden yansıtılmıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 126. Dürüstlük Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

4.4.1.4. Öz Denetim

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında özdenetim değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de özdenetim değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.4.1.5. Sabır

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında sabır değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde de sabır değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.4.1.6. Saygı

SBÖP 7. sınıf "küresel bağlantılar" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak saygı değeri verilmiştir.

Saygı değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde saygı değeri, SBDK’da metinlerde 3, görseller/şekiller 2, ölçme-değerlendirmede 2 ve toplamda 7 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Saygı değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan saygı değerinin 7. sınıf SBDK’na yeterli düzeyde yansıtılmadığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Saygı değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde *“Kalıp yargılar ilgili olduğu toplum hakkında bir bilgi verirken o toplumun bütün insanlarını tanımlamaktan uzaktır. Kalıp yargılar aslında insanların bir grup, sosyal sınıf, toplum ya da ulus hakkında sahip olduğu temelsiz, genellenmiş inançlar ya da fikirlerdir”* (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde saygı değeri net ifade edilmesede, saygılı davranmaya engel oluşturan kalıp yargıların sorgulanması yapılarak farklılıklara saygı duyulmasının sağlanmaya çalışmak istenildiği söylenebilir.

Görseller/ Şekiller

Saygı değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 127’de yer alan farklılık gösteren bireylerin, kalıp yargılardan uzak bir şekilde bir araya gelerek birbirlerine saygı duyduklarını yansıtan görsel üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 127. Saygı Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Ölçme-Değerlendirme

Saygı değeri, 7. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 128'de yer alan, kalıp yargı ve ön yargıya karşı duyarlı bireylerin saygı değerine sahip olduğunun sorulduğu çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

13. "Kalıp yargı ve ön yargı" konusunda duyarlı bireyler hangi değer ve becerileri benimsemişlerdir?
- A) Saygı - Problem çözme becerisi
 - B) Problem çözme becerisi - Düşünme becerisi
 - C) Saygı - Tablo çizme becerisi
 - D) Özgürlük - Değişim ve sürekliliği algılama becerisi

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 128. Saygı Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.4.1.7. Sevgi

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında sevgi değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde de sevgi değerine yönelik ifadelerin yer almadığı söylenebilir.

4.4.1.8. Sorumluluk

SBÖP 7. sınıf "birey ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak sorumluluk değeri verilmiştir.

Sorumluluk değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, iletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.

Özel hayatın gizliliği, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkı ile kitle iletişim özgürlüğü arasındaki ilişki ele alınır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde sorumluluk değeri, SBDK’da metinlerde 3, sorularda 1, haberlerde 1, ölçme-değerlendirmede 2 ve toplamda 7 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Sorumluluk değerine yönelik görseller/resimler temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. SBÖP’de kazanımlarda yer alan sorumluluk değerinin 7. sınıf SBDK’na yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Sorumluluk değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “Ünlü bir film yıldızının evinin bahçesinde eğlendiği sırada gizlice çekilen fotoğrafları haber yapılır. Ünlü kişi, özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edildiğini öne sürerek kendisi hakkında haber yapan kuruluşlara dava açar. Mahkeme şikâyetçi olan vatandaşı haklı, haberi yapan ve yayınlayan kişileri haksız bulur. Mahkeme, haberi yapan kişi ve kuruluşa ünlü kişiden kamu önünde tekzip yayınlama, özür dileme şartı ve ünlü kişiye tazminat ödeme cezası verir” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde özel hayatın gizliliği hakkı ihlal edilen bireyin, haklarını bilme ve kullanma sorumluluğunu yerine getirdiği ifade edilmiştir.

Sorular

Sorumluluk değeri, 7. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 129’da yer alan "bir mesai arkadaşına hakaret etti, tazminatsız kovuldu" başlıklı haber metni üzerinden hem haberi yapanların sorumluluklarını yerine getirip getirmediikleri hem de sorumluluk sahibi bir vatandaş olarak bu haber karşısında ne yapacaklarının sorulduğu sorularda yer almıştır.

Etkinlik Zamanı

Haber okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Mesai Arkadaşına Hakaret Etti, Tazminatsız Kovuldu

Mesai arkadaşına söylediği söz yüzünden tazminatsız işten atılan işçi soluğu mahkemede almıştı. Yerel mahkemenin "kadem ve ihbar tazminatlarını almasına" hükmettiği dosya Yargıtaya gitti. Yargıtayda görülen davada Yargıtay, yerel mahkemenin verdiği kararı bozarak fiziksel görünümüne yönelik sözleri hakaret saydı. Yargıtay, "Şeref ve haysiyete yönelik bir saldırı var. Mesai arkadaşına satışmak, düşüncüyü açıklama özgürlüğü kapsamında değerlendirilemez." diyerek yerel mahkemenin verdiği kararı bozdu.

Genel ağı haberi, 23 Mayıs 2018 (Düzenlenmiştir.)

1. Bu haber, kitle iletişim araçlarında yayınlandığı zaman halk hangi haklarını kullanmış olur ya da halkın hangi hakları ihlal edilmiş olur?

2. Sence bu haberi yapan veya yayınlayanlar sorumluluklarını yerine getirmişler midir? Açıklayınız.

3. Sorumluluk sahibi bir vatandaş olarak böyle bir haberle karşılaştığınızda ne yaparsınız?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
Şekil 129. Sorumluluk Değeri ile ilgili Sorular

Haberler

Sorumluluk değeri, 7. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 130'da yer alan muhtar adayının iletişim araçlarını kullanarak yerine getireceği sorumlulukları dile getirdiğinin yazıldığı haber yazısında yer almıştır.

Muhtar Adayı Projelerini Anlattı

Kırıkkale'nin Çalıöz Mahallesi'nde 4 Haziran'da yapılacak muhtarlık seçimi için geri sayım başladı. Çalıöz Mahallesi muhtarlığına aday Azize N., bir TV kanalındaki konuşmasında "TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) bölgesinde pazar yeri ihtiyacı var. Bu konuda Kırıkkale Belediye Başkanı ile görüşerek açık ya da kapalı pazar alanının yapılmasını isteyeceğim. Ayrıca 16 bin seçmeni bulunan mahallemizde ikinci sağlık ocağı ihtiyacı var. Yaşlılarımız sağlık ocağına yürümekte zorlanıyorlar. Bu konuyu da valimiz ile görüşeceğim. 4 Haziran'da yapılacak muhtarlık seçiminde tüm seçmenleri sandık başına davet ediyorum." dedi.

Genel ağı haberi, 21 Mayıs 2017 (Düzenlenmiştir.)

1.23

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
Şekil 130. Sorumluluk Değeri ile ilgili Haberler

Ölçme-Değerlendirme

Sorumluluk değeri, 7. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 131’de yer alan kitle iletişim özgürlüğünü kullanırken yerine getirilmesi gereken sorumlulukların neler olduğu şeklindeki 20. uzun cevaplı soruda yer almıştır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

18. Genel ağız sizin hayatınızdaki yeri nedir? Açıklayınız.
19. İletişimde empati kurmanın önemi nedir? Açıklayınız.
20. Kitle iletişim özgürlüğünü kullanırken yerine getirilmesi gereken sorumluluklar nelerdir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 131. Sorumluluk Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.4.1.9. Vatanseverlik

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında vatanseverlik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanındaki "toprak ana" konusunda vatanseverlik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

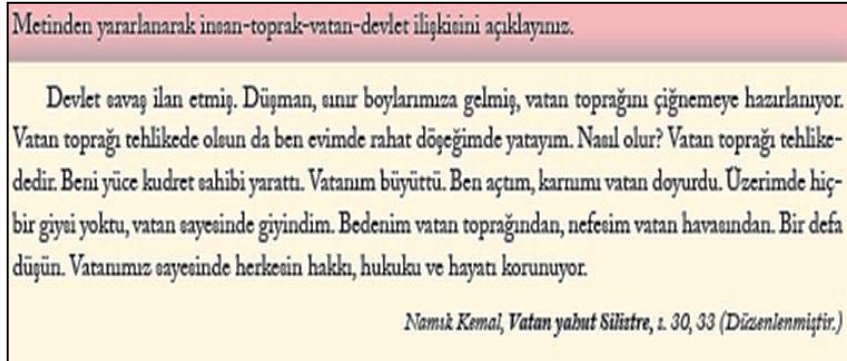
Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde vatanseverlik değeri, SBDK’da metinlerde 1, sorularda 1 ve toplamda 2 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Vatanseverlik değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Vatanseverlik değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Devlet savaş ilan etmiş. Düşman, sınır boylarımıza gelmiş, vatan toprağını çiğnemeye hazırlanıyor. Vatan toprağı tehlikede olsun da ben evimde rahat döşeğimde yatayım. Nasıl olur? Vatan toprağı tehlikededir. Beni yüce kudret sahibi yarattı. Vatanım büyüttü. Ben açtım, karnımı vatan doyurdu. Üzerimde hiçbir giysi yoktu, vatan sayesinde giyindim. Bedenim vatan toprağından, nefesim vatan havasından. Bir defa düşün. Vatanımız sayesinde herkesin hakkı, hukuku ve hayatı korunuyor. Namık Kemal, Vatan yahut Silistre, s. 30, 33.*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde vatanın taşıdığı mana kimikleştirilerek vatan için her türlü fedâkerliğin neden yapılması anlatılarak vatanın değeri ifade edilmiştir.

Sorular

Vatanseverlik değeri, 7. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 132’de yer alan vatanseverliğin anlatıldığı metin üzerinden insan-toprak-vatan-devlet ilişkisinin sorulduğu bir soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 132. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Sorular

4.4.1.10. Yardımseverlik

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında yardımseverlik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme öğrenme alanındaki "sosyal hayatta vakıfların yeri" konusunda yardımseverlik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde yardımseverlik değeri, SBDK’da metinlerde 1, haberlerde 1, sorularda 4 ve toplamda 6 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Yardımseverlik değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

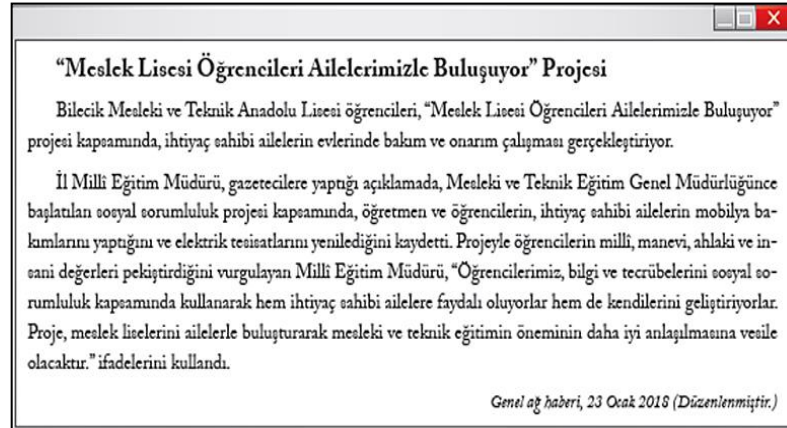
Metinler

Yardımseverlik değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “Devletimizle el ele vererek dünyanın neresinde olursa olsun yardıma muhtaç olan insanlara yardım etmekteyiz” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde ifade edilmiştir.

Haberler

Yardımseverlik değeri, 7. sınıf SBDK’da haber olarak Şekil 133’te yer alan meslek lisesindeki öğrencilerin başlattığı "meslek lisesi öğrencileri ailelerimizle

buluşuyor" projesi kapsamında öğrencilerin, ihtiyaç sahibi ailelerin evlerini onarıp bakım yaptıklarının anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

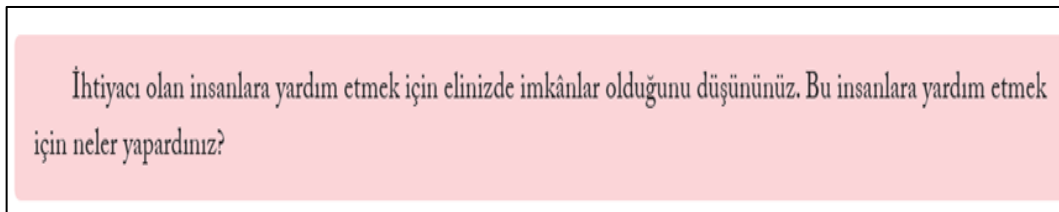

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 133. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Haberler

Sorular

Yardımseverlik değeri, 7. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 134'te yer alan öğrencilere, ellerinde imkanlar olduğunu düşünerek ihtiyaç sahibi insanlara yardım etmek için neler yapacaklarının sorulduğu soruda yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 134. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Sorular

4.4.2. Temel Değerler

4.4.2.1. Aile Birliğine Önem Verme

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında aile birliğine önem verme değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde aile birliğine önem verme "birey ve toplum" öğrenme öğrenme alanındaki "medyanın hayatımızdaki yeri" konusunda ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde aile birliğine önem verme değeri, SBDK’da metinlerde 1, görseller/şekillerde 1, sorularda 1 ve toplamda 3 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Aile birliğine önem verme değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

ABÖ verme değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Sosyal medyada geçirilen fazla zaman, aileden çalınan zaman anlamına gelmektedir. Aile, bir insanın hayatındaki en büyük zenginliktir. Sosyal medyada geçirilen fazla zaman, ailelerin sohbet etme, birbirleri ile paylaşımlarda bulunma kültürlerini de yok etmektedir*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde sosyal medyanın aile bağlarını nasıl zayıflattığı yönüyle ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

ABÖ verme değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 135’te yer alan aile üyelerinin hepsinin sosyal medya, telefon, tablet vb. teknolojik ürünlerde vakit geçirerek aile içi sohbetin ve paylaşımın olmadığı görselde yer almıştır.

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 135. ABÖ Verme Değeri ile İlgili Görseller/Şekiller

Sorular

ABÖ verme değeri, 7. sınıf SBDK’da sorular olarak Şekil 136’da yer alan eskiden aileler, çocukları sokaktan evlere getirmede zorluk yaşadığı, akşam yemeklerinin de bir arada sohbet edilerek yapıldığı anlatılarak günümüzdeki ailelerde var olan durumun sorulduğu soruda yer almıştır.

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki ifadeleri okuyup "Günümüzde" şeklinde başlayan cümleleri tamamlayınız.

Ekiden aileler, çocuklarını sokaktan eve getirme konusunda çoğu zaman sorun yaşıyorlardı.

Günümüzde _____

Ekiden aileler akşam yemeklerinde bir araya gelir, sohbet ederek yemeklerini yerlerdi.

Günümüzde _____

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
Şekil 136. ABÖ Verme Değeri ile İlgili Sorular

4.4.2.2. Bağımsızlık

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında bağımsızlık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde bağımsızlık "etkin vatandaşlık" öğrenme alanındaki "Atatürk ve demokrasi" konusunda yer verildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde bağımsızlık değeri, SBDK'da sorularda 1 etkinlik olarak tespit edildiği ifade edilebilir. Bağımsızlık değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Sorular

Bağımsızlık değeri, 7. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 137'de yer alan Atatürk'ün bağımsızlık ile ilgili sözlerine dayalı olarak Atatürk'e göre, cumhuriyet insanlara neler kazandırmaktadır? şeklindeki soruda yer almıştır.

Etkinlik Zamanı

Mustafa Kemal'in aşağıdaki sözünü okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Cumhuriyet imkân demektir. Cumhuriyet, yalnızca adıyla bile birey özgürlüğünü açlayan sihirli bir adıdır. Görülecektir ki cumhuriyet imkânları olan her memleket, özgürlük davasında er geç başarı-
lı olacaktır. Cumhuriyet, kendisine bağlı olanları en ileri aşamalara götüren imkânları verir. Bağımsız-
lık ve özgürlüğüne sahip olan milletler, ilerleme yolunda imkânlarla sahip demektir. O hâlde cumhu-
riyet, her alanda ilerlemenin de en belirgin teminatıdır. Cumhuriyeti bu anlamıyla ve bu kapsamıyla
anlamak gerekir.

Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 186

Mustafa Kemal'e göre cumhuriyet insanlara neler kazandırmaktadır?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
Şekil 137. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Sorular

4.4.2.3. Barış

SBÖP 7. sınıf "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak barış değeri verilmiştir.

Barış değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.

Demokratik değerlere ve demokrasi uygulamalarına tarihimizden örnekler verilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde barış değeri, SBDK’da metinlerde 2, ölçme-değerlendirmede 1 ve toplamda 3 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Barış değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan barış değerinin 7. sınıf SBDK’ya yeterli düzeyde yansıtılmadığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Barış değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Türkiye, köklü bir devlet ve demokrasi geleneğine sahip, barış odaklı ve ilkel bir ülkedir. Ülkemiz dış politikasını, Mustafa Kemal Atatürk tarafından belirlenen “Yurtta barış, dünyada barış.” ilkesi doğrultusunda yürütmektedir. Türkiye, dünyayı etkileyen birçok soruna çözüm bulma çabalarına etkin olarak katkıda bulunmaktadır*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde Mustafa Kemal Atatürk’ün benimsediği ve ülke politikasına ilke olarak kazandırdığı hoşgörülü ve çözüm odaklı olmak yönüyle ifade edilmiştir.

Ölçme-Değerlendirme

Barış değeri, 7. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 138’de yer alan uyum, karşılıklı hoşgörü ile oluşturulan ortama barış denir, şeklindeki 7. boşluk doldurulmalı soruda yer almıştır.

B. Aşağıdaki cümleleri kutucukta verilenleri kullanarak doğru olarak tamamlayınız.

NATO, zorunlu göç, ön yargı, rol, UNICEF, barış, UNESCO

6. Bir kişi ya da olay hakkında yeterli bilgi edinmeden karara varmaya _____ denir.

7. Uyum, karşılıklı hoşgörü ile oluşturulan ortama _____ denir.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 138. Barış Değeri ile İlgili Ölçme-Değerlendirme

4.4.2.4. Bilimsellik

SBÖP 7. sınıf "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak bilimsellik değeri verilmiştir.

Bilimsellik değerine yönelik kazanımlar şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.

Yazının icadından günümüze kadar farklı depolama, yaygınlaştırma ve aktarma teknikleri üzerinde kısaca durulur.

- Sosyal bilgiler, Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.

Türk-İslam medeniyetinin bilimsel alanda ulaştığı seviyeye vurgu yapılır. el-Harezmi, Fârâbî, İbn-i Sînâ, el-Cezerî, İbn-i Haldûn, Ali Kuşçu, el-Hâzinî, Piri Reis ve Kâtip Çelebi gibi bilim insanlarına ve bunların çalışmalarına değinilir.

- Sosyal bilgiler, XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.

Matbaanın icadı, Dünya’nın yuvarlak olduğunun bilimsel olarak ispat edilmesi, kütle çekim kanununun keşfedilmesi, buhar makinesinin icadı vb. gelişmeler ile bunların etkileri ele alınır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde bilimsellik değeri, SBDK’da metinlerde 1, görseller/şekillerde 27, sorularda 8, ölçme-değerlendirmede 7 ve toplamda 43 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Bilimsellik değerine yönelik haber temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. SBÖP’te kazanımlarda yer alan bilimsellik değerinin 7. sınıf SBDK’ya yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Bilimsellik değeri, 7. sınıf SBDK’da metin olarak “*Müslüman bilginler deney ve gözleme dayalı bilimsel araştırmalar yaparak astronomi, coğrafya, matematik, tıp, kimya, fizik gibi bilim dallarında önemli buluşlar yaptılar*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Bilimsellik değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 139’da yer alan El-Cezeri’nin bilimsel çalışmaları olan su kaldırma makinesiyle filli su saati çizimlerine ait görseller üzerinden yer almıştır.

çalışmalarına ve Avrupa'da yaşanan bilimsel gelişmelerin günümüz yaşamına etkilerine yönelik sorulan sorularda yer almıştır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

24. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında zaman içinde farklı yöntem ve araçların kullanılmasının sebepleri nelerdir?
25. Bilginin korunmasında, yaygınlaştırılmasında ve aktarılmasında yaşanan değişim ve sürekliliğe örnekler veriniz.
26. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişmelere katkıları nelerdir?
27. 15-20. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan bilimsel gelişmelerin günümüzde insan yaşamına etkileri nelerdir?
28. Günümüzdeki bilimsel birikimin oluşmasında Avrupa'da bilim alanındaki gelişmelerin etkisini açıklayınız.
29. Bilimsel gelişmelerin daha çok demokrasi ile yönetilen ülkelerde olmasının sebepleri nelerdir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 141. Bilimsellik Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.4.2.5. Çalışkanlık

SBÖP 7. sınıf "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak çalışkanlık değeri verilmiştir.

Çalışkanlık değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.

Yeni mesleklerin yanı sıra halen icra edilen meslekleri de inceler, kendi kişisel özellikleri, yetenekleri ve ilgilerini bu mesleklerin gerekleri ile kıyaslar ve kişisel kariyerine dair kararlar alır.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde çalışkanlık değeri, SBDK'da metinlerde 1, görseller/şekiller 2, haberlerde 1, sorularda 8, toplamda 5 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Bilimsellik değerine yönelik ölçme-değerlendirmede temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. SBÖP'te kazanımlarda yer alan çalışkanlık değerinin 7. sınıf SBDK'ya yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Çalışkanlık değeri, 7. sınıf SBDK'da metinde “Ahiler her biri bir meslek dalında yamak-çırak-kalfa- usta-pir hiyerarşisi içinde çalışırlar, çalışırken de eğitim alırlardı. Bir meslek dalında en üst düzeye çıkmak isteyen yamak çeşitli aşamalardan geçerek eğitilirdi. Eğitimini başarıyla tamamlayanlar yapılan törenlerle bir üst sınıfa çıkardı” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde Ahilerin eğitsel ve mesleki çalışma usulü üzerinden ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Çalışkanlık değeri, 7. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 142'de yer alan işinde çalışan bireyin görseli üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 142. Çalışkanlık Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Çalışkanlık değeri, 7. sınıf SBDK'da sorular olarak Şekil 143'te yer alan çeşitli mesleklerde çalışanlar ile bu mesleklerin çalışma alanlarının yer aldığı haber yazısına yönelik sorulan "bu mesleklerden hangisini yapmayı düşünürsünüz?" sorusunda yer almıştır.

5.17

İnsan DNA Programcısı – Biyoteknolog

Biyoteknoloji, son yıllarda en köklü gelişmelerin yaşandığı alanların başında geliyor. İnsan benzeri makineler yapma, insan ömrünü uzatan teknolojiler geliştirme hedefiyle beşleniyor. DNA çalışmaları yaparak insanların hastalıklara karşı daha güçlü ve dayanıklı olmasını amaçlayan bu çalışmalar gelecekte daha da önem kazanacaktır. DNA programcılığı geleceğin meslekleri arasında yerini alacaktır.

5.18

Robot Teknisyenliği

Robotların, birçok alanda yavaş yavaş hayatımıza dâhil olduğu gerçeği ile karşılaşıyoruz. Bu nedenle gelecekte robotların ve robotları özel görevlere programlayacak teknisyenlerin öneminin artacağını öngörmek zor değil. Robotlara alışmamız gerekecek ve robot teknisyeni de gelecekte en çok değer kazanacak mesleklerin başında gelecek gibi görünüyor.

5.19

İklim Mühendisi

İklim değişikliği ve küresel ısınma gibi konular ve ekosistemin bozulmasının insanlık için büyük sorunlar oluşturacağı fikri her geçen gün artıyor. Bu alanda yapılan çalışmalar yoğunlaşıyor. Ülkeler, iş insanları ve girişimciler bu konunun üzerinde çalışıyorlar. Yalnız gelecekte bu sorunun derinleşeceğini ve bu alanda çalışıp çözümler üretecek profesyonellere ihtiyacın artacağını öngörmek hiç zor değil.

Genel ağı haberi, 2 Mayıs 2018 (Düzenlenmiştir.)

Genel ağı haberinde adı geçen mesleklerden herhangi birini yapmayı düşünür müsünüz? Neden?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 143. Çalışkanlık Değeri ile ilgili Sorular

4.4.2.6. Dayanışma

SBÖP 7. sınıf "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak dayanışma değeri verilmiştir.

Dayanışma değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.

Kızılay ve Yeşilay gibi kamu yararına çalışan yarı resmî kurumlar ile vakıf ve derneklerin çalışmalarına değinilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde dayanışma değeri, SBDK’da metinlerde 2, görseller/şekillerde 1, haberlerde 1, sorularda 1, ölçme-değerlendirmede 2 ve toplamda 7 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. SBÖP’te kazanımlarda yer alan dayanışma değerinin 7. sınıf SBDK’ya yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Dayanışma değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Darülaceze “Yaratandan dolayı yaratılana saygı” misyonunun birleştiriciliğiyle ortaya çıkan güçle, sevgi ile gönülden verenle alanın oluşturduğu şeffaf, kutsal bir sosyal dayanışma havuzudur.*

Yaptığı çalışmalar:

- *Sokağa terk edilmiş 0-6 yaş grubu çocukların her türlü ihtiyacını (barınma, yiyecek, giyecek, sağlık) karşılar.*
- *Günlük yaşam aktivitelerini kısmen yapabilenlerin ve yapamayanların her türlü ihtiyacını giderir” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde toplumsal dayanışma havuzu olarak betimlenen Darülaceze'nin yaptığı çalışmalar üzerinden ifade edilmiştir.*

Görseller/ Şekiller

Dayanışma değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 144’te yer alan Osmanlıda yardıma muhtaç insanlara yönelik toplumun destek olduğu birlik ve beraberlik duygularının göstergesi olan sadaka taşı görselinde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 144. Dayanışma Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Haberler

Dayanışma değeri, 7. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 145'te yer alan dayanışma aracı olan sadaka taşların anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Bir yardımlaşma ve dayanışma aracı olan sadaka taşlarının Osmanlı Devleti'nin sosyal hayatında önemli yeri vardı. Sadaka taşları ince düşünülmüş bir yardım vasıtası idi ki o taşa uzatılan bir elin oraya yardım koymak için mi yoksa yardım almak için mi girdiğini bilemezsiniz. Sadaka taşlarına yardım bırakan da yardım alan da genellikle akşamın karanlık saatlerini tercih ederdi. Yardım alan kişiler de ihtiyacı kadarını alırdı. Hatta öyle ki 17. yüzyılda İstanbul'a gelmiş olan bir Fransız seyyah bu taşlardan birinin başında bir hafta beklemesine rağmen bırakılan yardımları almak için kimsenin uğramadığını yazmıştır.

Genel ağ haberi, 21 Nisan 2018 (Düzenlenmiştir.)

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 145. Dayanışma Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

Dayanışma değeri, 7. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 146'da yer alan günümüzdeki dayanışma uygulamalarına örnek verilmesi şeklindeki sorulan soruda yer almıştır.

? Günümüzde yapılan yardımlaşma ve dayanışmaya dair uygulamalara örnekler veriniz.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 146. Dayanışma Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Dayanışma değeri, 7. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 147’de yer alan kimsesiz çocuklara destek olmak için çalışmalar yapan, dayanışma havuzu Darülaceze sivil toplum örgütünün sorulduğu çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

18. “Ne zamandır gidip üye olmak ve gönüllü olarak çalışmalara katılmak istiyordum. Nihayet üye oldum. Kimsesiz çocuklara yalnızlıklarını unutturmak ve onlara destek olmak için yapılan çalışmalara katıldım.”

Bu sözü söyleyen kişi hangi sivil toplum kuruluşuna katılmıştır?

A) Darülaceze

B) Kızılay

C) TEMA

D) Yeşilay

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 147. Dayanışma Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.4.2.7. Duyarlılık

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında duyarlılık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde duyarlılık "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme öğrenme alanındaki "dijital dünya" konusunda duyarlılık değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde duyarlılık değeri, SBDK’da metinlerde 2, görseller/şekillerde 2, sorularda 3 ve toplamda 7 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Duyarlılık değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Duyarlılık değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde şu şekilde ifade edilmiştir: “*Alışveriş yaparken kimlik numaramız, ödeme yaptığımız kredi kartımızın şifresi gibi başkasının bilmemesi gereken bilgileri paylaşmamalıyız. Yani güvenli alışveriş kurallarına*

uymalıyız” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde güvenli alışveriş yapma konusunda hassasiyet gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Duyarlılık değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 148’de yer alan hassasiyet gerektiren sanal alışveriş sürecinin akışını anlatan görselde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 148. Duyarlılık Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Duyarlılık değeri, 7. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 149’da yer alan genel ağ üzerinde yapılan alışverişin nasıl yapıldığı, bu yöntem güvenilir bulunuyorsa nedeninin ne olduğu gibi duyarlılığı artıracak yöndeki sorularda yer almıştır.

Etkinlik Zamanı	
Genel ağ üzerinden alışveriş ile ilgili aşağıdaki soruları cevaplayınız.	
1. Genel ağ üzerinden alışveriş nasıl yapılmaktadır?	
2. Genel ağdan alışveriş güvenli buluyor musunuz? Neden?	
3. Genel ağ üzerinden yapılan alışverişler hangi değişikliklere sebep olmaktadır?	
4. Genel ağ üzerinden yapılan alışverişlerin yaygınlaşmasının üretime, dağıtım ve tüketim etkileri hakkında neler söylenebilir?	

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 149. Duyarlılık Değeri ile ilgili Sorular

4.4.2.8. Kültürel Mirasa Duyarlılık

SBÖP 7. sınıf "kütür ve miras" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak dayanışma değeri verilmiştir. Ancak yapılan incelemede kültürel mirasa duyarlılık değerinin ifade edildiği kazanımın tespiti yapılmadığı ifade edilebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde ise kültürel mirasa duyarlılık değeri, SBDK’da metinlerde 2, görseller/şekillerde 3, haberlerde 1, sorularda 2, toplamda 8 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Kültürel mirasa duyarlılık değerine yönelik ölçme-değerlendirme temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir. SBÖP’te kazanımlarda yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerinin 7. sınıf SBDK’ya yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

KMD değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Balkanlar’da Osmanlı Devleti Dönemi’nde inşa edilmiş eserlerin birçoğu yıkılmış olsa da Türkiye’nin kültürel mirasın korunmasına verdiği destekle bir kısmı restore edilerek varlığını sürdürmektedir*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

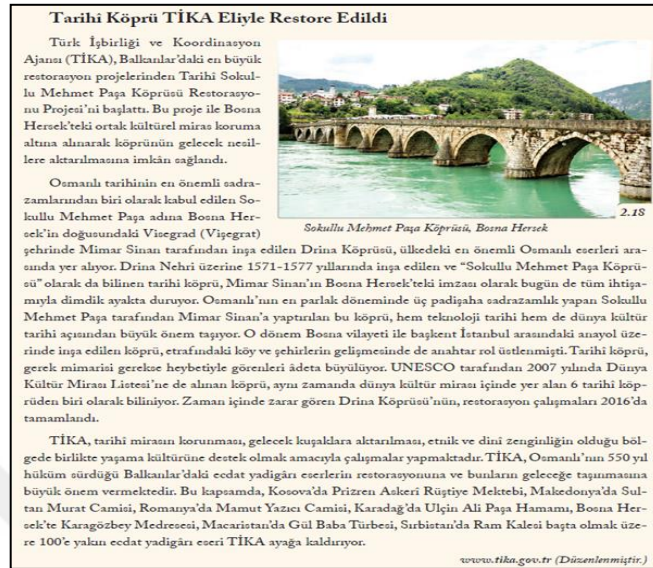
KMD değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 150’de yer alan kültürel mirası korumak için Balkanlardaki restore edilen Osmanlı eserleri üzerinden yer almıştır.

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
Şekil 150. KMD Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Haberler

KMD değeri, 7. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 151'de yer alan kültürel miraslardan olan, Balkanlardaki Osmanlı köprüsünü korumak için yapılan restorasyon çalışmasına yönelik haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 151. KMD Değeri ile ilgili Haber

Sorular

KMD değeri, 7. sınıf SBDK'da sorular olarak Şekil 152'de yer alan devletin kültürel mirası korunmasına önem verilmesinin sebeplerinin sorulduğu 2. uzun cevaplı soruda yer almıştır.

1. Kültürel miras ifadesinden ne anlıyorsunuz? Örnek vererek açıklayınız.
2. Devletimizin kültürel mirasın korunmasına önem vermesinin sebepleri nelerdir?
3. Osmanlı Devleti köprüler dışında fethettiği yerlere ne tür eserler kazandırmıştır?
4. Restorasyon projelerinin Balkan devletleri ile Türkiye arasındaki ilişkilere katkıları nelerdir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 152. KMD Değeri ile ilgili Sorular

4.4.2.9. Doğal Çevreye Duyarlılık

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında doğal çevreye duyarlılık değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "küresel bağlantılar" öğrenme öğrenme alanındaki "dünyayı biz kurtaracağız" konusunda doğal çevreye duyarlılık değerinin ifade edildiği söylenebilir.

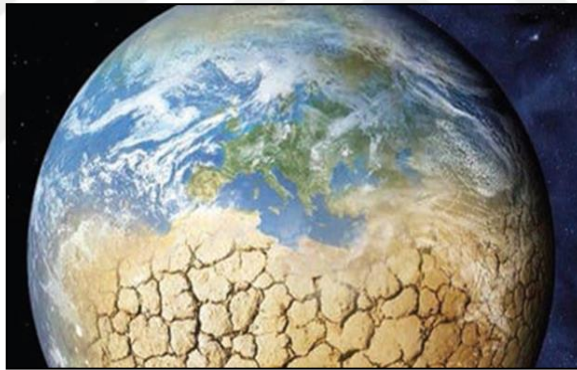
Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde doğal çevreye duyarlılık değeri, SBDK’da metinlerde 2, görseller/şekillerde 3, sorularda 1, ölçme-değerlendirmede 2 ve toplamda 8 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir.

Metinler

DÇD değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Karbon salınımını azaltmanın en çabuk ve masrafsız yolu enerji verimliliğine yönelik önlemleri almaktan geçiyor. Orman kaybını durdurmak ve tersine hareket ettirmek, bütün olumlu iklim enerji senaryolarının başlıca unsurlarından biridir*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde orman kaybını ve iklimsel sorunları önlemek için enerji verimliliğini sağlayarak karbon salınımının azaltmak davranışında bulunulması gerektiği ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

DÇD değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 153’te yer alan doğal çevreye duyarlı olunmadığında dünyayı bekleyen sonu anlatan, çölleşen dünya görselinde yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 153. DÇD Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

DÇD değeri, 7. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 154’te yer alan iklim değişikliğinin doğal çevreye etkilerine karşı duyarlılığı ortaya çıkaracak olan "iklim değişikliğinin doğal çevreye etkileri nelerdir?" şeklindeki soruda yer almıştır.

? İklim değişikliğinin etkileri nelerdir? Açıklayınız.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 154. DÇD Değeri ile ilgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

DÇD değeri, 7. sınıf SBDK’da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 155’te yer alan küresel ısınmaya çözümün ormanların korunması gerektiğinin sorulduğu çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

16. “Bu sorunun çözümü için orman varlığımızı korumalı hatta artırmalıyız.”

Bu sözü söyleyen kişi hangi küresel sorunlara çözüm önermektedir?

A) Bulaşıcı hastalıklar B) Göç C) Küresel ısınma D) Savaş

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 155. DÇD Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.4.2.10. Estetik

SBÖP 7. sınıf "kültür ve miras" öğrenme alanında kazandırılacak değer olarak estetik değeri verilmiştir.

Estetik değerine yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.

Yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerinden örneklere yer verilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde ise estetik değeri, SBDK’da metinlerde 1, görseller/şekillerde 5, sorularda 4, ölçme-değerlendirme 1 ve toplamda 11 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. SBÖP’te kazanımlarda yer alan estetik değerinin 7. sınıf SBDK’da haberler ve temasına ait bulgulara rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Metinler

Estetik değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Camiler, medreseler, hamamlar, köprüler, çeşmeler, hanlar, türbeler Osmanlı estetik anlayışını yansıtan eserlerdendir. Osmanlı Devleti Dönemi’nde mimarının yanında hat, tezhip, ebru, minyatür, çini, dokuma, maden işleme, şiir, musiki gibi sanat ve zanaat dallarında muhteşem eserler ortaya konmuştur*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde Osmanlının estetik anlayışını yansıtan eserler yönüyle ifade edilmiştir.

Görseller/ Şekiller

Estetik değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 156’da yer alan Osmanlı estetik anlayışını yansıtan III. Ahmet Kütüphanesinin estetik görüntüsüyle yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
Şekil 156. Estetik Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Estetik değeri, 7. sınıf SBDK’da soru olarak Şekil 157’de yer alan Osmanlı’nın estetik anlayışını yansıtan sanat eserlerinin görsellerine yer verilerek sanat dallarına yönelik sorulan sorularda yer almıştır.

Etkinlik Zamanı

A. Osmanlı Devleti Dönemi’ne ait aşağıda yer alan eserlerin hangi sanat dallarına ait olduğunu araştırarak altlarına yazınız.

2.117

2.118

2.119

2.120

2.121

2.122

B. Yukarıdaki örneklerin dışında Osmanlı Devleti Dönemi’ne ait sanat dallarını araştırarak bu sanat dallarına örnekler yazınız.

C. Yaşadığınız yerde Osmanlı Devleti Dönemi’nde yapılmış mimari eserler varsa bunların isimlerini aşağıya yazınız. Yoksa ismini bildiğiniz eserleri yazınız.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
Şekil 157. Estetik Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Estetik değeri, 7. sınıf SBDK'da ölçme-değerlendirme olarak Şekil 158'de yer alan çevrenizde bulunan Osmanlı kültür ve sanat anlayışını yansıtan eserlerin neler olduğu sorulan 28. uzun cevaplı soruda yer almıştır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

24. Osmanlı Devleti'nin önemli bir siyasi güç hâline gelmesinde sizce en önemli etken nedir? Açıklayınız.
25. Millet sistemi ve istimâlet politikasının Osmanlı Devleti'ne yararları nelerdir?
26. Avrupa'daki hangi gelişmeler Osmanlı Devleti'ni siyasi ve ekonomik olarak değişime zorlamıştır?
27. Islahat hareketleri sonucu Osmanlı toplumunda ve ekonomisinde hangi değişiklikler gerçekleşmiştir?
28. Çevrenizde Osmanlı kültür ve sanat anlayışını yansıtan eserler nelerdir?

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 158. Estetik Değeri ile ilgili Ölçme-Değerlendirme

4.4.2.11. Eşitlik

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında eşitlik değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK'da yapılan incelemelerde "kültür ve miras" öğrenme alanındaki "Osmanlı Devleti'nin fetih siyaseti" konusunda eşitlik değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde eşitlik değeri, SBDK'da metinlerde 1, görseller/şekillerde 1, sorularda 2, ve toplamda 4 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Eşitlik değerine yönelik haber ve ölçme-değerlendirmede temalarına ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Eşitlik değeri, 7. sınıf SBDK'da metinde “*Nitekim fethedilen yerde yaşayan halka karşı müsamaha ile yaklaşılmış, din ve ırk ayrımı yapılmaksızın herkese adil ve eşit davranılmıştır*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde fethedilen yerde herkese karşı adil davranıldığı, adalet konusunda eşitliğin gözetildiği ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Eşitlik değeri, 7. sınıf SBDK'da görsel olarak Şekil 159'da yer alan eski Türklerde kurultaya kadınında katıldığı ve yönetimde erkeklerle eşit konumda olduğunu gösteren görselde yer almıştır.

İlk Türk devletlerinde kurultay

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 159. Eşitlik Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Sorular

Eşitlik değeri, 7. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 160'ta yer alan eşitliğin ne anlama geldiğinin sorulduğu soruda yer almıştır.

Etkinlik Zamanı		
Aşağıdaki tabloyu örneği dikkate alarak doldurunuz.		
Demokrasinin ilkeleri	Ne anlama geliyor?	Demokrasi açısından önemi nedir?
Seçme ve seçilme hakkı	Ülkeyi yönetenleri oy vererek seçme anlamına geliyor.	Kendimizi yönetecek kişileri seçerek belirlemiş oluruz.
Millî egemenlik		
Karar alma ve uygulama süreçlerine katılım		
Çoğulculuk		
Hukukun üstünlüğü		
Özgürlük		
Eşitlik		

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 160. Eşitlik Değeri ile ilgili Sorular

4.4.2.12. Özgürlük

SBÖP 7. sınıf "insanlar, yerler ve çevreler" ve "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanlarında kazandırılacak değer olarak özgürlük değeri verilmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanına yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına yönelik kazanım şu şekildedir:

- Sosyal bilgiler, özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde ise özgürlük değeri, SBDK’da metinlerde 4, görseller/şekillerde 2, haberlerde 1, sorularda 10, toplamda 23 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Bu bağlamda SBÖP’te kazanımlarda yer alan özgürlük değerinin 7. sınıf SBDK’ya yansıtıldığı yorumu yapılabilir.

Metinler

Özgürlük değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Yerleşme ve seyahat özgürlüğü insanların temel haklarından biridir. İstedığımız zaman ülke içinde seyahat edebileceğimiz gibi gerekli resmî hazırlıkları yapmamız durumunda ülkeler arasında da seyahat edebiliriz. Herhangi bir nedenle yaşadığımız yerden bir başka yere taşınabilir ve orada yaşamımızı sürdürebiliriz*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde yerleşme ve seyahat özgürlüğü ifade edilmiştir.

Görseller/Şekiller

Özgürlük değeri, 7. sınıf SBDK’da görsel olarak Şekil 161’de yer alan seyahat özgürlüğü içinde gidilebilecek yerler olarak örnek verilen Aydar yaylasına ait görselle yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020),
Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 161. Özgürlük Değeri ile ilgili Görseller/Şekiller

Haberler

Özgürlük değeri, 7. sınıf SBDK'da haber olarak Şekil 162'de yer alan yerleşme özgürlüğünün yasal çerçevesinin olduğunun buna uymayanlara yaptırım uygulandığına örnek bir olayın anlatıldığı haber yazısında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 162. Özgürlük Değeri ile ilgili Haberler

Sorular

Özgürlük değeri, 7. sınıf SBDK'da soru olarak Şekil 163'te yer alan özgürlüğün olmadığı Doğu Guta haberi doğrultusunda yerleşme ve seyahat özgürlüğünü kısıtlayan ifadelerin neler olduğu ve savaşın olduğu yerde hangi özgürlüklerin kısıtlandığı sorularında yer almıştır.

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 163. Özgürlük Değeri ile İlgili Sorular

Ölçme-Değerlendirme

Özgürlük değeri, 7. sınıf SBDK'da ölçme değerlendirme olarak Şekil 164'te yer alan hangi durumda haksız yere yerleşme ve seyahat özgürlüğün kısıtlandığının sorulduğu çoktan seçmeli soruda yer almıştır.

17. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi vatandaşın yerleşme ve seyahat özgürlüğünün haksız yere kısıtlanmasına bir örnektir?
- A) Hakkında yurt dışına çıkış yasağı kararı olmak
 - B) Salgın hastalık nedeniyle bulunduğu kasabadan çıkamamak
 - C) İşlediği bir suçtan dolayı tutuklanmak
 - D) Terör baskısı nedeniyle yaylaya gidememek

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2020), Ekoyay Eğitim Yayıncılık.

Şekil 164. Özgürlük Değeri ile ilgili Öçme-Değerlendirme

4.4.2.13. Tasarruf

SBÖP 7. sınıf kazanımlarında tasarruf değeri yer almamaktadır. Araştırmanın alt problemi çerçevesinde 7. sınıf SBDK’da yapılan incelemelerde "üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanındaki "dijital dünya" konusunda tasarruf değerinin ifade edildiği söylenebilir.

Araştırmanın alt problemi çerçevesinde yapılan incelemelerde tasarruf değeri, SBDK’da metinlerde 3 etkinlik tespit edildiği ifade edilebilir. Tasarruf değerine yönelik diğer temalara ait bulgulara rastlanılmadığı söylenebilir.

Metinler

Tasarruf değeri, 7. sınıf SBDK’da metinde “*Güvenli alışveriş kurallarına uymalıyız. Dikkat ederek yaptığımız alışveriş sayesinde zamandan tasarruf yapmış oluruz. Mağaza mağaza dolaşmaya, yorulmaya ve zaman kaybına gerek kalmaz*” (Ekoyay Eğitim Yayıncılık, 2020), şeklinde zamandan tasarruf sağlamak gerektiği ifade edilmiştir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu araştırma çerçevesinde elde edilen bulgulara yönelik sonuç ve önerilere bu bölümde yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

4. 5. 6. ve 7. sınıf SBDK'lara değerlerin nasıl yansıdığına yönelik yapılan bu çalışmada, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlerin toplamda, 244 defa yer aldığına ve en çok değer yansıtıldığı kitap olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerler 219, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerler 210 yansıtılmıştır. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlerin ise toplamda 156 defa yer aldığına ve en az değer yansıtıldığı kitap olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmada değerler, daha çok metin olarak 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında, görseller/şekiller olarak 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında, haber olarak 5. 4. ve 6. sınıf ders kitaplarında, soru olarak 7. ve 4. sınıf ders kitaplarında ve ölçme-değerlendirme olarak 6. ve 5. sınıf ders kitaplarında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.1. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Değerlerin Yansıma Durumuna Göre Sonuçlar

Araştırma kapsamında 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına değerler nasıl yansımıştır? Alt problemindeki bulgulara göre, değerlerin 83'ü metin 58'i görseller/şekiller olarak yansıdığı söylenebilir. 41'i sorular, 18'i ölçme-değerlendirme olarak ve en az da 10'nu haberler olarak karşılık bulduğu söylenebilir. Erbaş'ın (2021) çalışmasında 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlerin en çok metinlerde ve görsellerde yansıtıldığı bulgusuyla yapılan bu çalışmada ulaşılan sonuçlar benzerlik gösteriyor.

SBÖP'de 4. sınıf kazanımlarında yer alan kök değerlerden sorumluluk değerinin SBDK'da daha çok (28) yansıdığı söylenebilir. Benzer çalışmalarda da sorumluluk değerinin en çok rastlanılan değer olduğu ifade edilmiştir (Bayrak 2021; Erbaş 2021).

Ancak kazanımlarda yer alan saygı (9) kök değerine yönelik görsel ve haber temalarının olmaması ve vatanseverlik (6) kök değeri ile ilgili 1'er ifadenin yer alması, kitaplara bu değerlerin yeterince yansıtılmadığını gösteren yorumlar yapılabilir. Konuyla ilgili çalışmalara göre de saygı değeri, en az kitaba yansıyan değerdir (Kuş, Merey ve Karatekin, 2013; Çelikkaya ve Külümlü, 2018). Güçlü'ye (2019) göre, vatanseverlik değeri kitaplara en az yansıyan değerdir.

SBÖP'de 4. sınıf kazanımlarında yer alan temel değerlerden en çok kültürel mirasa duyarlılık (34) değeri kitaba yansıtılmıştır. Aile birliğine önem verme (6) değerine yönelik sorular ve ölçme-değerlendirme sorularıyla sınıanmadığından, kitapta eksiklik olarak gösterilebilir. Çeşitli çalışmalarda da 4. Sınıf ders kitabında kültürel mirasa duyarlılık değerine en sık yer verilen, aile birliğine önem verme değerinin en az yansıtılan değer olduğu tespit edilmiştir (Kuş, Merey ve Karatekin, 2013; Bayrak 2021), Kazanımlardaki bağımsızlık, bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık ve tasarruf değerlerin de SBDK'da karşılığı olduğu söylenebilir.

Dürüstlük, barış, sabır, öz denetim değerlerinin SBDK'na enaz yansıyan değerler olduğu söylenebilir. Erbaş'ın 2021'de yayınlanan benzer çalışmasında öğretim programında belirtilen değerlerin 4. Sınıf ders kitabında karşılığı olduğu, adalet, dürüstlük, barış ve sabır değerlerinde ders kitabının yetersiz kaldığı belirtilerek yapılan çalışma desteklenir.

5.1.2. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Değerlerin Yansıma Durumuna Göre Sonuçlar

Araştırma kapsamında 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına değerler nasıl yansımıştır? Alt problemindeki bulgulara göre, değerlerin daha çok görsellerle (96) ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir. Topkaya'nın 2011'deki benzer çalışmasında da değerlerin en çok görsel olarak tasvir edildiği tespit edilmiştir. 73 defa metin, 33 defa sorular ve 26 defa ölçme-değerlendirme olarak ve en az 16 defa haberler olarak karşılık bulunduğu söylenebilir.

SBÖP'de 5. sınıf kazanımlarında yer alan kök değerlerden sorumluluk (20) değerinin SBDK'da daha çok yer aldığı söylenebilir. Ancak kazanımlarda yer alan dürüstlük (1) kök değerinin, sadece metinlerde ifade edilmesi ve diğer temalara yönelik bulgulara rastlanılmadığından bu değer yeterince ders kitaplarında yansıtılmadığı

yorumu yapılabilir. Yapılan benzer çalışmada, sorumluluk en çok yansıtılan değer olduğu belirtilmiştir (Kuş, Merey, ve Karatekin, 2013). Ayrıca çeşitli çalışmalarda dürüstlük en az yansıtılan değer olduğu ifade edilmiştir (Kuş, Merey, ve Karatekin, 2013; Kürümlüoğlu, 2018 ve Güçlü, 2019; Çelikkaya).

Kazanımlarda yer almayan adalet, saygı, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerinin kitaplarda konularla uyumlu bir şekilde karşılığı olduğu ifade edilebilir. Hem kazanımlarda hem kitaplarda yer almayan dostluk, öz denetim ve sabır kök değerlerinin kitaptaki içerikle örtüşmediği söylenebilir.

SBÖP’de 5. sınıf kazanımlarında yer alan temel değerlerden en çok kültürel mirasa duyarlılık (68) değerinin kitaba yansıtıldığı söylenebilir. Aile birliğine önem verme (3) değerini kazandıracak hem ifadelerin azlığı hem de soruların olmaması, çalışkanlık’a (8) ait görselin, estetik’e (8) ait soruların ve her iki değer haber ve ölçme-değerlendirme soruların olmaması bu değerlere yönelik kitaplardaki eksiklik olduğu söylenebilir. Yapılan diğer çalışmalara göre de kültürel mirasa duyarlılık en sık yansıyan, aile birliğine önem, çalışkanlık ve estetik en az yansıtılan değerler olduğu tespit edilmiştir (Kuş, Merey, ve Karatekin, 2013; Bayrak, 2021).

Kazanımlardaki bağımsızlık, bilimsellik, bilim etiği, dayanışma, doğal çevreye duyarlılık ve özgürlük değerlerin SBDK’da karşılığı olduğu söylenebilir. Ayrıca kazanımlarda yer almayan barış, duyarlılık, eşitlik ve tasarruf temel değerlerinde kitaplarda konularla uyumlu bir şekilde yansıtıldığı ifade edilebilir.

5.1.3. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Değerlerin Yansıma Durumuna Göre Sonuçlar

Araştırma kapsamında 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına değerler nasıl yansımıştır? Alt problemindeki bulgulara göre, değerlerin 65 defa görseller/şekillerde yer aldığı için en çok görsel olarak karşılık bulduğu yorumlanabilir. 63 defa metinlerde, 50 defa ölçme-değerlendirme 31 defa sorular olarak ve en az 10 defa haberler olarak karşılık bulduğu söylenebilir.

SBÖP’de 6. sınıf kazanımlarında yer alan kök değerlerden sorumluluk (27) değerinin SBDK’na daha çok yansıdığı söylenebilir. Topkaya’nın 2011’deki benzer çalışmasında kök değerlerden sorumluluk, kitaba en çok yansıyan değerdir. Ancak kazanımlarda yer alan vatanseverlik kök değerinin sorular ve ölçme-değerlendirmede

etkinlikleriyle sınanmadığı için kitaplarda görülen eksiklik olarak yorumlanabilir. Bayrak (2021)'in, Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki soruların değerler bağlamından incelenmesi adlı çalışmaya göre vatanseverlik değerinin ders kitaplarında yer alan sorular kısmında yer almadığı tespit edilip vurgulanmıştır.

Kazanımlarda yer almayan adalet ve saygı değerlerinin kitapda konularla uyumlu bir şekilde yansıtıldığı ifade edilebilir. Hem kazanımlarda hep kitapda yer almayan sevgi, öz denetim dürüstlük, dostluk ve sabır değerleridir. Sevgi ve öz denetim kök değerleri birey ve toplum öğrenme alanında sosyal rollerin değişimi konusunda, dürüstlük kök değeri, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında bilimsel araştırma basamakları ve telif ve patent hakkı konularında ve dostluk değeri ise küresel bağlantılar öğrenme alanında türk cumhuriyetleri ve komşu ülkelerle ilişkiler konusunda yer verilebilirdi. Sabır kök değerinin de kitaplarda yer alan konulara uyuşmadığı söylenebilir.

SBÖP’de 6. sınıf kazanımlarında yer alan temel değerlerden en çok kültürel mirasa duyarlılık (29) değerinin kitaba yansıtıldığı söylenebilir. Topkaya’nın 2011’deki çalışmasına görede kültürel mirasa duyarlılık 6. Sınıf kitabında en çok yansıyan değerdir. SBDK’da kazanımlarda yer alan bilimsellik, dayanışma, doğal çevreye duyarlılık ve eşitlik değerlerinin karşılığı olduğu benzer çalışmada da tespit edilmiştir (Bayrak, 2021). Bu bağlamda SBÖP’de değer kazanımlarının 6. sınıf SBDK’na yansıdığı yorumu yapılabilir. Ayrıca kazanımlarda yer almayan bağımsızlık, bilim etiği, duyarlılık, özgürlük ve tasarruf değerlerinin de kitaplarda konularla uyumlu bir şekilde yansıtıldığı ifade edilebilir. Kazanımlarda yer almayan aile birliğine önem verme, barış, çalışkanlık, eşitlik, estetik değerleri de kitaplarda karşılık bulmamıştır. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında nitelikli insan gücü konusunda çalışkanlık değeri verilebilirdi.

5.1.4. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Değerlerin Yansıma Durumuna Göre Sonuçlar

Araştırma kapsamında 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına değerler nasıl yansımıştır? Alt problemdeki bulgulara göre, SBDK’da değerlerin 51 defa görseller/şekiller olarak yer aldığı için en çok tasvir edilerek yansıdığı yorumu yapılabilir. 42 defa sorular, 35 defa metin ve 22 defa ölçme-değerlendirme olarak ve en az 6 defa haberler olarak karşılık bulduğu söylenebilir. Topkaya’nın 2011’deki yayınlanan çalışmasında değerler en çok görsel olarak tespit edilmiştir.

SBÖP’de 7. sınıf kazanımlarında yer alan kök değerlerden en çok sorumluluk ve saygı (7) değerlerinin SBDK’da karşılığı olduğu söylenebilir. Ancak kazanımlarda yer alan dürüstlük kök değerinin sadece metinlerde ve görsellerde 2 defa ifade edilmesi ve diğer temalara yönelik bulgulara rastlanılmadığından bu değer yeterince yansıtılmadığı yorumu yapılabilir. Bayrak (2021)’in çalışmasına göre, saygı değeri en yüksek orana sahiptir. Dürüstlük değeri kitaba en az yansıyan değerdir (Topkaya, 2011; Bayrak, 2021). Bu çalışmalarda elde edilen bulgular, yapılan çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

7. sınıf kazanımlarda yer almayan adalet, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerin, kitaplarda konularla uyumlu bir şekilde karşılığı olduğu ifade edilebilir. Hem kazanımlarda hem kitapta yer almayan sevgi, birey ve toplum öğrenme alanında olumlu iletişim, mutlu birey ve toplum konusunda barış değeri de küresel bağlantılar öğrenme alanında biz konuksever bir milletiz konusunda verilebilirdi. Kazanım ve kitapta yer almayan öz denetim ve sabır kök değerlerinin kitaptaki konularla uyuşmadığı söylenebilir.

SBÖP’de 7. sınıf kazanımlarında yer alan temel değerlerden en çok bilimsellik (43) değerinin SBDK’da karşılığı olduğu söylenebilir. Kazanımlardaki barış değerlerinin de görsel, haber ve etkinlik/soru olarak ifadesinin olmadığı için kitapta eksiklik olduğu söylenebilir. Çeşitli çalışmalara görede barış değeri kitaba en az yansıyan değerdir (Topkaya, 2011; Bayrak, 2021). SBDK’da kazanımlarda yer alan çalışkanlık, dayanışma, kültürel mirasa duyarlılık, estetik ve özgürlük değerlerinde karşılığı olduğu söylenebilir. Kazanımlarda yer almayan aile birliğine önem verme, bağımsızlık, duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, eşitlik ve tasarruf değerlerinin de konulara uygun bir şekilde yer verildiği söylenebilir.

Bu araştırmaya göre kazanımlarda yer alan ve tüm sınıf kitaplarına en fazla yansıtılan değerler kök değerlerden sorumluluk değeri ve temel değerlerden kültürel mirasa duyarlılık değerleridir. Gömleksiz ve Cüro’ya (2011) göre de Sosyal Bilgiler dersinde kültürel mirasa duyarlılık değeri yeterli düzeydedir. Bu bağlamda yapılan bu çalışma desteklemektedir.

Kazanımlarda yer alan ve tüm sınıf kitaplarına en az yansıtılan kök değerler vatanseverlik ve dürüstlük değeri ile temel değerlerden aile birliğine önem verme değeri olduğu söylenebilir. Dostluk, öz denetim sabır, sevgi ve adalet değerlerine yönelik

kazanımlar olmadığından kitaplara yeterince yansımamıştır. Kınacı'nın (2018) yaptığı araştırmada, öğrencilere vatanseverlik, saygı, sevgi ve adalet değerlerlerinde kazandırılması gerektiği tespit edilmiştir. Ancak yapılan bu araştırmada bu eksikliğin devam ettiği söylenebilir.

5. sınıftaki dürüstlük ve çalışkanlık değeri 6. sınıftaki vatanseverlik, kültür ve miras öğrenme alanında kültürel mirasa duyarlılık, 7. sınıftaki dürüstlük, saygı, barış ve çalışkanlık değerleri hem kazanımlarda hemde kitaplarda net ifadelerle yansıtılmamıştır. Ayrıca dostluk, öz denetim sabır, sevgi ve adalet değerleri kitaplarda yer alsada, hiçbir sınıf düzeyinde kazanım olarak yer almamıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalara göre, SBÖP'de değerlerin yarısının kazanım boyutunda kendine yer bulamadığı, ders kitaplarında değer içerik ilişkilerinin öğrenme alanı ve sınıf seviyelerinde farklı olduğu, bu sebepten bazı değerlerin iyi düzeyde kazanırken bazılarının yeterince kazanılmayacağı, ihmal edildiği tespit edilmiştir (Tonga ve Uslu, 2015; Bayrak, 2021).

5.2. Öneriler

- SBÖP'de yer alan tüm değerlerin kazanımlarda yer alması önerilir.
- SBÖP'de kazanımlarda yer alan değerler daha net ifadeler ile belirtilmelidir.
- Bütün değerlerin toplum ve birey için önemi göz önünde bulundurularak SBDK'da eşit düzeyde yer verilmelidir.
- SBDK'da bütün değerlere yönelik temalara yer verilmelidir.
- SBDK'da yer alan değer ifadeler dolaylı yoldan değil doğrudan verilmelidir.
- Belirli dönemlerde SBDK'na yönelik geçmiş yıllardaki çalışmaların sonuçları ile güncel ders kitaplarına yönelik karşılaştırma çalışmaları yapılmalı aradaki fark giderilmeye çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7-18.
- Akbaş, O. (2009). İlköğretim Okullarında Görevli Branş Öğretmenlerinin Değer Öğretimi Yaparken Kullandıkları Etkinlikler: 2004 ve 2007 Yıllarına İlişkin Bir Karşılaştırma. *Kastomonu Eğitim Dergisi*, 403-414.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının ilköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Akın, M. A. (2013). *Okul Değerleri İle Okul Başarısı Arasındaki İlişkinin Analizi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 1-143.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 607-622.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sebgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi .
- Altan, M. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* , 53-57.
- Altıkulaç, A. ve Uslu, S. (2014). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Ahlaki İkilem Yaklaşımı Yoluyla Öğretimi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 383-407.
- Ateş, Ö. T. (2017). Türkiye'de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması İstenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 41-60.
- Aydın, İ. (2014). Değer Kavramı ve Değer Yükleme. Aydın, İ. ve Yılmaz, K. (Editörler) *Eğitim Yönetimi, Denetimi ve Politikası Yazıları* (s. 42-52). Ankara, Pegem Akademi.
- Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri ve Ahlak. *Eğitim-Bir-Sen*, 39-45.
- Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2013), *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar*, 3. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Azer, H. (2020), *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ekoyay Eğitim Yayıncılık
- Bahçe, A. (2010), Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesim Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Balcı, N. (2008), *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Bayrak, B. (2021), Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Soruların Öğrenme Alanlarında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi, *Article in Turkish Studies - Educational Sciences*, 16(1), 119-138
- Bircan, H.H. (2015), Felsefede Değer(ler) Problemi, Bircan, H. H. ve Dilmaç, B. (Editörler), Değerler Bilançosu Felsefe, Sosyoloji, Kamu, Eğitim, Çizgi Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2018), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi
- Çakmak, O. (2014), Değerler Eğitimi Amacına Ulaşmıyor? “Benimsetme ve Şartlanma Kültürü Şeklinde Süren Dayatmacı Eğitim Yapısının İflası ve Çözümü”, C. Gündoğdu (Ed.), Uluslararası Sempozyum İnsani Değerlerin Yeniden İnşası, Atatürk Üniversitesi Yayınları, ss. 349-355.
- Çelikkaya, T., Seyhan, O. (2016), Değerlerin Kazanılmasındaki Etkili Faktörler (Öğrenci Görüşleri), *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (36), 167-191
- Çelikkaya, T., Kürümlüoğlu, M. (2018), Yeni Sosyal Bilgiler Programında 4. ve 5. Sınıfta Kazandırılması Hedeflenen Değerlere İlişkin Kazanımların İçeriğe Yansımaları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(36), 7-38
- Çetin, N. ve Balanuye, Ç. (2015). Değerler ve Eğitim İlişkisi Üzerine. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 191-203.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi. *Millî Eğitim*, 138-145.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 69-88.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sinanması*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 1-202.
- Doğanay, A., ve Sarı, M. (2004). Elementary School Students' Devotion Level To Democratic Values And Comparison Of The Effect Of Overt And Hidden Curriculum On Gaining Democratic Values In Terms Of Students And Teachers Opinions. *Educational Administration in Theory & Practice*, 356-383.
- Erbaş, A. A. (2021), Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları, *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 23-40
- Ersoy, E. (2006). *Değer Farklılaşmalarının Sosyolojik Boyutu*. İnönü Üniversitesi Dodyal Bilimler Enstitüsü, 1-294.
- Ersoy, E. (2018). Sosyolojide Değerler ve Değer Araştırmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 357-366.
- Harut, S. B. (2020), *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ata Yayıncılık
- Gökdere, M. ve Çepni, S. (2003). Üstün Yetenekli Çocuklara Verilen Değerler Eğitimde Öğretmenin Rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 93-107.

- Gömleksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011), Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Diyarbakır İli Örneği), *Millî Eğitim*, 145-166
- Güçlü, H. (2019), *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Gündoğan, A. O. (2002), Ahlaki Hayatımızın Kaynağında Toplumculuk-Bireycilik Tartışması, Yalçın, Ş. (Ed.), Bilgi ve değer sempozyumu, Muğla, Vadi Yayınları. ss.254-264.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikoloji Üzerine Araştırmalar Ahlâk Psikolojisi, Ahlâkî Değerler ve Ahlâkî Gelişme*, Ötüken Neşriyat.
- Güzel, D. ve Şimşek, A. (2012), Millî Eğitim Şurasında Ders Kitapları, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 172-216.
- Hökelekli, H. (2011), *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitim*, Timaş Yayınları.
- Kan, Ç. (2010), Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi, *Millî Eğitim Dergisi*, 138-145.
- Kara, B. (2017), *İlkokul ve Ortaokullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşleri*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Kaya, M. ve Taşkın, O. (2016), Okulda Değerler Eğitimi, M. Köylü, (Ed.), Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi, 3. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, ss.131-256.
- Keskin , Y. (2008). *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 1-541.
- Keskin, Y. (2016), Değerler Eğitimi Yaklaşımı, Mustafa Köylü, (Ed.), Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi, 3. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, ss.73-99.
- Kınacı, M. K. (2018), Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimine ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşleri, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Koçoğlu, E. ve Akman, Ö. (2016), Öğretmen Adaylarının Perspektifinde Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrenme Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi, *Turkish Studies*, 525-538.
- Köylü, M. (2016), Ailede değerler eğitimi, M. Köylü (Ed.), Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi, 3. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, ss.105-128.
- Kuçuradi, İ. (2013). *İnsan ve Değerleri*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kurdaş, E. M. (2017). Değerlerin Kaynağı ve Anlamlandırılması. *Turkish Studies*, 349-366.
- Kuş, Z., Meray, Z. ve Karatekin, K. (2018), İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214

- Kuşdil, E. M. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 59-76.
- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 93-108.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2018), *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*, MEB Yayınları.
- Ömerustaoğlu, A. (2014), Değerler Eğitimin Değeri, C. Gündoğdu (Ed.), Uluslararası Sempozyum İnsani Değerlerin Yeniden İnşası, Atatürk Üniversitesi Yayınları, ss. 345-348.
- Özensel, E. (2003), Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 217-239.
- Özlem, D. (2002), Değerler Sorununda Nesnelçilik/Mutlakçılık ve Öznellik/Rölativizm Tartışması Üzerine, Ş.Yalçın (Ed.), Bilgi ve Değer, Vadi Yayınları, ss.282-312.
- Sağlam, A. (2016). Değerler Eğitiminin Öğrenci Davranışlarına Etkisinin Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 724-742.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 73-88.
- Schwartz, S. H. (1992), Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries, In *Advances in Experimental Social Psychology*
- Schwartz, S. H. (1994), Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?, *Journal of Social Issues*, 50 (4), 19-45
- Şahin, E. (2020), *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Anadol Yayıncılık
- Toku, N. (2002), Değerlerin Dilemması: Subjektellik ve Objektiflik, Ş.Yalçın (Ed.), Bilgi ve Değer, Vadi Yayınları, ss.101-113.
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazanım-Değer İlişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 91-110.
- Topçuoğlu, A. ve Aksan, G. (2019). Üniversite Gençliğinin Değerleri: 20 Yıl Sonra Ne Değişti? *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2243-2274.
- Topkaya, Y.(2011), Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Değerlendirilmesi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Türk Dil Kurumu, (2021, Mayıs 10), <https://sozluk.gov.tr/>
- Tüysüz, S. (2020). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Tuna Matbaacılık
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2016), Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değer Eğitimi, K. Ulusoy ve R. Turan (Editörler), Farklı Yönleri ile Değerler Eğitimi, 2. Baskı, ss.2-15, Pegem Akademi

- Uysal, E. (2003). Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 51-69.
- Ülken, H.Z. (2001), *Bilgi ve Değer*, İkinci baskı, Ülken yayınları.
- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlâhiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 173-206.
- Yaylacı, A. F. (2016). Değerler Eğitimi ve Bir Fabrika Olarak Modern Okul. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 153-172.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 209-223.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayın